

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
Εθνικόν και Καποδιστριακόν
Πανεπιστήμιον Αθηνών
— ΙΔΡΥΘΕΝ ΤΟ 1837 —

ΝΟΜΙΚΗ ΣΧΟΛΗ

Π.Μ.Σ.: ΑΣΤΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ
ΕΙΔΙΚΕΥΣΗ: ΑΣΤΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ ΚΑΙ ΝΕΕΣ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΕΣ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΟ ΕΤΟΣ: 2020-2021

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ
της Δήμητρας-Γραμματικής Βασιλείου Γκαβογιαννάκη
Α.Μ.: 7340010220002

Η Συγκατάθεση στα Μέσα Κοινωνικής Δικτύωσης

Επιβλέποντες:

- α) Μιχαήλ Αυγουστιανάκης, Καθηγητής Τομέα Α΄ Ιδιωτικού Δικαίου
- β) Ιωάννα Κονδύλη, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια Τομέα Α΄ Ιδιωτικού Δικαίου
- γ) Κωνσταντίνος Χριστοδούλου, Καθηγητής Τομέα Α΄ Ιδιωτικού Δικαίου

Αθήνα, Νοέμβριος 2021

Copyright © Δήμητρα-Γραμματική Γκαβογιαννάκη, Νοέμβριος 2021

Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος. All rights reserved.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας εργασίας, εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα.

Οι απόψεις και θέσεις που περιέχονται σε αυτήν την εργασία εκφράζουν τον συγγραφέα και δεν πρέπει να ερμηνευθεί ότι αντιπροσωπεύουν τις επίσημες θέσεις του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών.

Ευχαριστίες

Η παρούσα διπλωματική εργασία εκπονήθηκε στα πλαίσια του Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών «Αστικό Δίκαιο και Νέες τεχνολογίες» της Νομικής Σχολής του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών υπό την επίβλεψη του κ. Κωνσταντίνου Χριστοδούλου. Η κατεύθυνση των Νέων Τεχνολογιών είναι το νέο που έρχεται να ταράξει τα νερά και παράλληλα σηματοδοτεί την μετάβαση από το παλαιό στο νέο.

Πριν την παράθεση της παρούσας διπλωματικής εργασίας αισθάνομαι την ανάγκη, ως ελάχιστη ένδειξη ευγνωμοσύνης, να εκφράσω τις θερμές ευχαριστίες μου στα πρόσωπα που ενίσχυσαν την δύσκολη αυτή προσπάθεια.

Θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά τον επιβλέποντα Καθηγητή μου κ. Κωνσταντίνο Χριστοδούλου για την πολύτιμη βοήθεια και την καθοδήγηση του από την πρώτη στιγμή της φοίτησής μου μέχρι το στάδιο της υποστήριξης της παρούσας. Στήριξε με όποια μέσα είχε τόσο την εκπόνηση της παρούσας όσο και εμένα προσωπικά. Η τεράστια γνώση του σε σχετικά θέματα και ο επιστημονικός τρόπος σκέψης του αποτέλεσαν σημείο αναφοράς για μένα, καθώς οι συμβουλές του διαφώτισαν και τον δικό μου τρόπο σκέψης. Ήταν τιμή μου που τον είχα επιβλέποντα και ελπίζω να με θυμάται και εκείνος με χαμόγελο.

Επίσης ευχαριστίες θα ήθελα να απευθύνω και στα υπόλοιπα μέλη της τριμελούς επιτροπής, στον κ. Αυγουστιανάκη και στην κ. Κονδύλη που βοήθησαν έμπρακτα στην παρουσίαση αυτής της εργασίας καθώς και σε όλους τους καθηγητές της Κατεύθυνσης για τις πολύτιμες γνώσεις τους.

Όμως, το πιο μεγάλο «ευχαριστώ» από όλα τα παραπάνω δικαιωματικά το οφείλω στην οικογένειά μου, τους γονείς μου και τον αδερφό μου, οι οποίοι ήταν η δύναμή μου όλο αυτό το χρονικό διάστημα. Τους ευχαριστώ από καρδιάς για την συνεχή στήριξη τους όλα αυτά τα χρόνια και την αμέριστη συμπαράσταση τους. Με την στάση τους μου δίνουν δύναμη να συνεχίσω να κοιτάω μπροστά και να προσπαθώ. Είναι πάντα το πιο ουσιαστικό στήριγμα, ακόμα και αν δεν τους το λέω συχνά. Ελπίζω με την ολοκλήρωση αυτής της εργασίας να τους έκανα να νιώσουν υπερήφανοι για μένα.

Στην μητέρα μου, στον πατέρα μου, στον αδελφό μου.

Πίνακας Περιεχομένων

Ευχαριστίες	3
Πρόλογος	7
Κεφάλαιο Α΄	8
Διαδίκτυο και Κοινωνικά Δίκτυα	8
I. Το Διαδίκτυο	8
1. Εισαγωγή	8
2. Ιστορική Εξέλιξη Διαδικτύου	8
II. Κοινωνικά Δίκτυα.....	10
1. Ιστορική Εξέλιξη Μέσων Κοινωνικής Δικτύωσης.....	10
Κεφάλαιο Β΄	11
Η ιδιαιτερότητα των ιστοτόπων κοινωνικής δικτύωσης	11
I. Λειτουργία των μέσων κοινωνικής δικτύωσης	11
1. Η συγκατάθεση του υποκειμένου στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης.....	13
2. Η Αυτοέκθεση του χρήστη	14
3. Δημοσιοποίηση προσωπικών δεδομένων	15
II. Η ιδιαιτερότητα της ιδιωτικότητας στο Facebook	17
Κεφάλαιο Γ΄	19
Θεσμικό Πλαίσιο	19
I. Ευρωπαϊκό Θεσμικό Πλαίσιο	19
1. Η Ευρωπαϊκή Σύμβαση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου	19
2. Ο Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωση	20
3. Η Ευρωπαϊκή Οδηγία 95/46/EΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου	20
4. Η Ευρωπαϊκή Σύσταση Αρ. R (99) 5/23.2.1999 της Επιτροπής Υπουργών των Κρατών Μελών για την Προστασία της Ιδιωτικότητας στον τομέα των ηλεκτρονικών επικοινωνιών	21
5. Ο Κανονισμός 45/2001/EΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου	22
6. Η Οδηγία 2002/58/EΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου	22
7. Η Γνώμη 5/2009 της Ομάδας εργασίας του άρθρου 29 της Ευρωπαϊκής Επιτροπής	23

8. Ο Κανονισμός 2016/679 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου– Γενικός Κανονισμός Προστασίας Δεδομένων (Γ.Κ.Π.Δ.).....	25
9. Η Οδηγία 2016/680/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου	25
II. Το Ελληνικό Δίκαιο.....	25
1. Συνταγματική κατοχύρωση	26
2. Ο Νόμος 2472/1997.....	27
3. Ο Νόμος 3471/2006.....	28
4. Ο Νόμος 4624/2019.....	28
Κεφάλαιο Δ΄	29
Το Ζήτημα Της Συγκατάθεσης	29
I. Η συγκατάθεση του υποκειμένου	29
1. Η συγκατάθεση του άρθρου 17 ΓΚΠΔ.....	29
2. Η περίπτωση του ανίκανου υποκειμένου	30
3. Η περίπτωση του ανήλικου χρήστη.....	31
II. Η Συγκατάθεση στο Διαδίκτυο.....	31
1. Η υποχρέωση προηγούμενης ενημέρωσης στα Μέσα Κοινωνικής Δικτύωσης.....	32
2. Το ζήτημα της νομιμότητας της συγκατάθεσης	33
Κεφάλαιο Ε΄	35
Το δικαίωμα προστασίας της ιδιωτικότητας.....	35
I. Το δικαίωμα της ιδιωτικότητας.....	35
1. Η Πληροφοριακή Ιδιωτικότητα και Η Ελεύθερη Επικοινωνία	36
2. Ο Πληροφοριακός Αυτοκαθορισμός.....	38
II. Η Ιδιωτικότητα στο Διαδίκτυο.....	39
1. Η Ιδιωτικότητα στα Μέσα Κοινωνικής Δικτύωσης	40
Κεφάλαιο ΣΤ΄	41
Οικιακός σκοπός.....	41
I. Η εξαίρεση του οικιακού σκοπού	41
1. Η διάταξη.....	41
2. Κριτήρια οριοθέτησης των προσωπικών / οικιακών δραστηριοτήτων	42
II. Αντιμετώπιση Ζητημάτων	44
1. Ενδεχόμενο διεύρυνσης του πεδίου της εξαίρεσης	44
2. Αναθεώρηση του πλαισίου εξαίρεσης.....	45
Κεφάλαιο Ζ΄	46
Το δικαίωμα στη λήθη.....	46
I. Ένα νέο ψηφιακό δικαίωμα.....	46

1.	Η απόφαση του ΔΕΕ στην υπόθεση Google Spain	47
2.	Κατευθυντήριες γραμμές της Ομάδας Εργασίας του Άρθρου 29	50
II.	Το άρθρο 17 του Γενικού Κανονισμού για την Προστασία Δεδομένων (GDPR).....	50
	ΚΕΦΑΛΑΙΟ Η΄	52
	Δημοσιοποίηση Δεδομένων στο Διαδίκτυο	52
I.	Ελληνική Νομολογία.....	52
	Η απόφαση ΜΠρΘεσ 16790/2009 (Ασφαλιστικά μέτρα)	52
	Η απόφαση ΜΠρΑθ 890/2018.....	54
	Απόφαση ΕφΔωδ 224/2020 (Τριμελής).....	55
	Αποφάσεις της ΑΠΔΠΧ για τη δημοσιοποίηση στο Διαδίκτυο	57
II.	Νομολογία ΕΔΔΑ- Δημοσίευση Προσωπικών Δεδομένων	59
	Peck κατά Ηνωμένου Βασιλείου	59
	Copland κατά Ηνωμένου Βασιλείου.....	60
	K.U. κατά Φινλανδίας.....	60
	Times Newspapers Ltd κατά Ηνωμένου Βασιλείου (αριθμός 1 και 2)	61
	Delfi AS κατά Εσθονίας	61
	Pihl κατά Σουηδίας	62
	Satakunnan Markkinarörssi Oy and Satamedia Oy κατά Φινλανδίας	62
	Bărbulescu κατά Ρουμανίας.....	63
	L.B. κατά Ουγγαρίας	63
	Συμπερασματικές Παρατηρήσεις	64
I.	ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	66
1.	Ελληνική	66
2.	Ξενόγλωσση.....	67
II.	Αρθρογραφία	68
1.	Ελληνική	68
2.	Ξενόγλωσση.....	69

Πρόλογος

Στην εποχή της Κοινωνίας της Πληροφορίας οι τεχνολογικές εξελίξεις είναι ραγδαίες και το διαδίκτυο έχει αλλάξει τη ζωή μας ριζικά επιφέροντας αλλαγές σε πολλούς τομείς όπως στην επιχειρηματικότητα, στην εκπαίδευση, στην επιστήμη, στην υγεία και ακόμη και στους τρόπους επικοινωνίας και αλληλεπίδρασης με τους αγαπημένους μας. Αναμφισβήτητα λοιπόν το διαδίκτυο έχει γίνει ένας από τους βασικούς παράγοντες της κοινωνικής εξέλιξης.

Ένα νέο φαινόμενο έκανε την εμφάνιση του κάποια χρόνια νωρίτερα και άλλαξε τον τρόπο επικοινωνίας δίδοντας παράλληλα τεράστιες δυνατότητες στους χρήστες. Το φαινόμενο αυτό δεν είναι άλλο από τους ιστοτόπους κοινωνικής δικτύωσης.

Σύμφωνα με τη Βικιπαίδεια: « Ο όρος μέσα **κοινωνικής δικτύωσης** (ή **αλλιώς social media**) αναφέρεται στα μέσα αλληλεπίδρασης και επικοινωνίας ομάδων ανθρώπων μέσω διαδικτυακών κοινοτήτων. Τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης εμφανίζονται σε διάφορες μορφές όπως π.χ. το Facebook, το Twitter, κ.α. Τα Μέσα κοινωνικής δικτύωσης αποτελούν την κοινωνική διάδραση μεταξύ ανθρώπων που δημιουργούν, μοιράζονται ή ανταλλάσσουν πληροφορίες και ιδέες μέσα σε εικονικές κοινότητες και δίκτυα. Τα κοινωνικά δίκτυα σήμερα θεωρείται ότι αποτελούν κυρίαρχο κομμάτι της καθημερινότητας των σύγχρονων ανθρώπων»¹.

Τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης παρέχουν τη δυνατότητα συνδέσεως με παλαιούς και νέους φίλους με τη δημιουργία ενός ψηφιακού προφίλ από το χρήστη. Μέσα από ένα τέτοιο προφίλ συλλέγονται ποικίλες και σημαντικές πληροφορίες για το χρήστη που αφορούν στην προσωπική του ζωή όπως η ημερομηνία γέννησης, το φύλλο, οι σεξουαλικές προτιμήσεις, προσωπικά ενδιαφέροντα αλλά και στοιχεία της επαγγελματικής του ζωής όπως ιστορικό εκπαίδευσης, επαγγελματική εμπειρία και κατάρτιση.

Οι δυνατότητες που παρέχουν οι ιστότοποι κοινωνικής δικτύωσης ενώ αρχικά εμφανίστηκαν εξαιρετικά δελεαστικές για τους χρήστες του διαδικτύου άρχισαν σιγά σιγά να προκαλούν προβληματισμούς λόγω της εισβολής τους στην ιδιωτική σφαίρα του ατόμου. Οι πάροχοι των υπηρεσιών κοινωνικής δικτύωσης στηρίχθηκαν στο γεγονός ότι οι ίδιοι οι χρήστες επιθυμούν να δημοσιεύσουν προσωπικά τους δεδομένα και αυτή η δημοσίευση στηρίζεται αποκλειστικά στη βούλησή τους².

Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι να ασχοληθεί με την σύγκρουση της τεχνολογίας με την ιδιωτικότητα του ατόμου και να διερευνήσει αν τα ισχύοντα νομικά εργαλεία μπορούν να επιλύσουν τα αναφερόμενα ζητήματα.

¹Βλ. https://el.wikipedia.org/wiki/Μέσα_κοινωνικής_δικτύωσης.

²Βλ. Φ. Παναγοπούλου-Κουτνατζή, Οι ιστότοποι Κοινωνικής Δικτύωσης ως Εθνική, Ευρωπαϊκή και Διεθνής Πρόκληση της Προστασίας της Ιδιωτικότητας, Σάκκουλας 2010.

Κεφάλαιο Α΄

Διαδίκτυο και Κοινωνικά Δίκτυα

I. Το Διαδίκτυο

1. Εισαγωγή

Ζούμε στην ψηφιακή εποχή όπου η τεχνολογική πρόοδος και η ανάπτυξη του διαδικτύου έχουν εισχωρήσει σε όλο το φάσμα της ανθρώπινης ζωής. Μέσω του διαδικτύου διακινείται πλήθος προσωπικών δεδομένων που δημοσιεύουν τα άτομα με τη θέληση τους, οι δημόσιες αρχές αλλά και τα μέσα μαζικής ενημέρωσης και επικοινωνίας.

Σίγουρα μπορεί να λεχθεί ότι η πανδημία επιτάχυνε με γοργούς, σχεδόν άπιαστους, ρυθμούς το πέρασμα στην ψηφιακή εποχή. Από τον επαναπροσδιορισμό της εργασίας και της εκπαίδευσης μέχρι την επικοινωνία και τις κοινωνικές επαφές. Μέχρι πρόσφατα υπήρχε αυτή η αίσθηση του διαχωρισμού της ζωής σε σύνδεση (online) και εκτός σύνδεσης (offline), παρά την μεγάλη ανάπτυξη και χρήση από εκατομμύρια ανθρώπους των υπηρεσιών κοινωνικών δικτύωσης. Τα κοινωνικά δίκτυα αναμφίβολα ανέπτυξαν την ψηφιακή παρουσία εκατομμυρίων χρηστών ανά τον κόσμο ειδικά την εποχή της πανδημίας αναδεικνύοντας παράλληλα το ερώτημα για την προστασία των προσωπικών δεδομένων κατά τη χρήση τους σε πιο επίκαιρο από ποτέ.

Αναφορικά με τα προσωπικά δεδομένα που αναρτούν τα άτομα, στο διαδίκτυο μπορεί να είναι αποθηκευμένα η ημερομηνία γέννησης, ο αριθμός διαβατηρίου ή ταυτότητας, ο αριθμός φορολογικού μητρώου (ΑΦΜ), ο αριθμός μητρώου κοινωνικής ασφάλισεως (ΑΜΚΑ), ο αριθμός της πιστωτικής κάρτας, το ιστορικό των αγορών, οι επισκέψεις του κάθε χρήστη, το προφίλ του σε μία σελίδα κοινωνικής δικτύωσης, οι σκέψεις του σε ένα ιστολόγιο³, ιατρικά δεδομένα, προσωπικά δεδομένα εργαζομένων⁴ και άλλα.

2. Ιστορική Εξέλιξη Διαδικτύου

WEB.2

Η ανάπτυξη του WEB 2.0 αποτελεί μια εξελιγμένη εκδοχή του Διαδικτύου, μία δεύτερη γενιά υπηρεσιών βασισμένων στο Διαδίκτυο. Ειδικότερα, η αρχική μονόδρομη μορφή του Διαδικτύου επέτρεπε στους χρήστες μόνο την αναζήτηση και ανάγνωση περιεχόμενου (WEB 1.0) ενώ το λεγόμενο WEB 2.0. σηματοδότησε την μετάβαση στην νέα γενιά του Διαδικτύου που επιτρέπει

³Βλ.Φ. Παναγοπούλου-Κουτνατζή, Κοινωνικά δίκτυα και προσωπικότητα-I,ΔΙΜΕΕ 2012,186.

⁴Βλ. Αναστάσιο Ν. Μαρίνο, Το Διαδίκτυο στην εποχή της «παγκοσμιοποίησης» και στο πλαίσιο της «κοινωνίας των πολιτών», Αθήνα-Κομοτηνή 2003, σελ. 64.

τη δημιουργία περιεχομένου από τον ίδιο το χρήστη καθώς και την αλληλεπίδραση και επικοινωνία μεταξύ των χρηστών χωρίς απαίτηση εξειδικευμένων τεχνολογικών γνώσεων (WEB 2.0).

Όπως έχει αναφερθεί, το Web 2.0 ξεπερνά τα όρια της περιορισμένης πλατφόρμας ενός υπολογιστή. Ο χρήστης μπορεί να δρα στον Παγκόσμιο Ιστό όπως δρούσε μέχρι τώρα στον υπολογιστή του. Οι ειδικοί μιλούν για έναν νέο τρόπο σχεδίασης των ιστοσελίδων ο οποίος βασίζεται στην διάδραση του χρήστη. Επιτρέπει στον χρήστη να αλλάξει τόσο το περιβάλλον της σελίδας όσο και να παρέμβει στο περιεχόμενό της. Χαρακτηριστικές εφαρμογές του Web 2.0 είναι τα κοινωνικά μέσα (social media), τα wiki και τα blogs⁵.

Η εν λόγω εξέλιξη του Διαδικτύου δημιουργεί περαιτέρω σύγχυση στα ήδη δυσδιάκριτα όρια μεταξύ ιδιωτικής και δημόσιας ζωής του ατόμου, με συνέπεια να επιτείνει πλέον τον κίνδυνο για την προστασία της ιδιωτικής ζωής. Έχουν διατυπωθεί ερωτηματικά για το αν το δίκαιο για την προστασία των προσωπικών δεδομένων, έτσι όπως είναι στην σημερινή του μορφή, μπορεί να θέσει πρακτικά εμπόδια στη χρήση της τεχνολογίας, την οποία αρχικά προοριζόταν να ρυθμίσει⁶. Πιο συγκεκριμένα, η ανάπτυξη των μέσων κοινωνικής δικτύωσης⁷ σε συνδυασμό με την εμφάνιση ιστοσελίδων όπου οι χρήστες συμμετέχουν ενεργά και μπορούν να διαμοιράζονται βίντεο, φωτογραφίες και προσωπικές σκέψεις οδήγησε στη δυνατότητα να παράγουν οι ίδιοι και να διαμοιράζονται διαδικτυακά περιεχόμενο δικό τους ή ακόμα και τρίτων προσώπων. Όμως είναι γεγονός ότι στο εν λόγω περιεχόμενο συμπεριλαμβάνονται συχνά και προσωπικά δεδομένα τρίτων, τα οποία δημοσιεύονται στο διαδίκτυο και καθίστανται προσβάσιμα σε άγνωστο αριθμό ατόμων και αυτό στενεύει τα περιθώρια εφαρμογής της εξαίρεσης των προστατευτικών ρυθμίσεων του Γενικού Κανονισμού για τα Προσωπικά Δεδομένα λόγω της προσωπικής ή οικιακής χρήσης της επεξεργασίας.

WEB 3.0

Η ανάπτυξη του WEB 3.0 που αποτελεί και την πιο πρόσφατη εξέλιξη του Διαδικτύου θέτει πιο έντονα ερωτήματα. Στο WEB 3.0. δεν υπάρχει διαμεσολάβηση κεντρικών δομών για τον διαμοιρασμό του περιεχομένου. Πιο αναλυτικά η διαρκή συνδεσιμότητα σύγχρονων τεχνολογικών μέσων έχει σκοπό την δημιουργία και διακίνηση νέων δεδομένων (μεταδεδομένων). Καθώς εξελίσσεται ο παγκόσμιος ιστός, ο όρος web 3.0 τη στροφή προς τον «έξυπνο» νοήμονα Ιστό που θα καταλαβαίνει τις απαιτήσεις του χρήστη.

Ο λεγόμενος και Σημαιολογικός Ιστός, web 3.0, επικεντρώνεται στη σημασία του περιεχομένου. Η τρίτη γενιά του Διαδικτύου έχει κύριο χαρακτηριστικό γνώρισμα την αέναη και

⁵Παναγοπούλου-Κουτνατζή Φερενίκη, Πέρι της ελευθερίας των ιστολογίων (BLOGS), Οι νέες τεχνολογίες ως εθνική, ευρωπαϊκή και διεθνής πρόκληση στην ελευθερία διαδόσεως των ιδεών, Σάκκουλας 2010.

⁶Βλ. Ε. Κατσάρα, Η ανάγκη αναθεώρησης της εξαίρεσης της «προσωπικής/οικιακής δραστηριότητας» από το δίκαιο προσωπικών δεδομένων, ΔΙΤΕ 2020,245.

⁷Ως μέσα κοινωνικής δικτύωσης ορίζονται οι πλατφόρμες-εφαρμογές, στις οποίες παρέχεται η δυνατότητα στους χρήστες να δημιουργήσουν ένα προφίλ ως μέλη μιας (οριοθετημένης) εικονικής κοινότητας και έναν κατάλογο επαφών με άλλα μέλη της ίδιας κοινότητας, με τα οποία θα μπορούν να αλληλεπιδρούν. Για περισσότερα βλ. Boyd, Danah M.; Nicole B. Ellison; "Social Network Sites: Definition, History, and Scholarship Journal of Computer-Mediated Communication, vol. 13, p. 210-230, 2008.

αόρατη συνδεσιμότητα συσκευών και διακίνηση (μετα)δεδομένων. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα να τίθεται υπό αμφισβήτηση η δυνατότητα του ατόμου να οριοθετήσει το πεδίο μιας επεξεργασίας ανάμεσα στον ιδιωτικό και το δημόσιο χώρο. Πιο συγκεκριμένα, πολλές νέες τεχνολογίες όπως IoT, AI, Blockchain, Drones κλπ., δίνουν τη δυνατότητα στο άτομο-χρήστη να προβαίνει στην συλλογή και συσχέτιση υπάρχοντων δεδομένων με σκοπό την παραγωγή νέων δεδομένων και κατ' επ'εκταση τη δημιουργία νέας γνώσης μέσω της συνεχούς συνδεσιμότητας. Το γεγονός όμως αυτό της έντονης διαδραστικότητας του χρήστη κατά του διαμοιρασμού του περιεχομένου περιλαμβάνει συχνά και προσωπικά δεδομένα τρίτων, τα οποία καθίστανται έτσι προσβάσιμα σε άγνωστο αριθμό ατόμων. Έτσι όμως περιορίζονται ακόμα περισσότερο τα περιθώρια εφαρμογής της εξαίρεσης της εφαρμογής των ρυθμίσεων του ΓΚΠΔ λόγω προσωπικής ή οικιακής χρήσης και αμφισβητείται η εφαρμογή της εν λόγω εξαίρεσης στην επεξεργασία υπό τις συνθήκες των νέων τεχνολογιών.

II. Κοινωνικά Δίκτυα

1. Ιστορική Εξέλιξη Μέσων Κοινωνικής Δικτύωσης

α) Friendster, Myspace, Qzone, hi5

Οι ιστότοποι κοινωνικής δικτύωσης (social media) εμφανίστηκαν πριν περίπου 18 χρόνια. Το 2003 το δημοφιλέστερο μέσο κοινωνικής δικτύωσης ήταν το **Friendster** με περίπου 5.5 εκατομμύρια χρήστες. Γρήγορα όμως αντικαταστάθηκε από το **Myspace** το οποίο ονομαζόταν My_____ ή MySpace με 70 εκατομμύρια χρήστες παγκοσμίως το 2006 και 72 εκατομμύρια χρήστες στις αρχές του 2007. Προς το τέλος του 2004 εμφανίστηκε και το **hi5** το οποίο αναπτύχθηκε ταχύτατα και έφτασε τους 50 εκατομμύρια χρήστες το 2007. Στον πίνακα κατάταξης του 2006 το Myspace ήρθε δεύτερο στην κατάταξη αφού το Κινεζικό μέσο κοινωνικής δικτύωσης, **Qzone** έφτασε τους 100 εκ. χρήστες. Παρά την εμφάνιση όμως άλλων διάσημων social media, το Qzone έχει καταφέρει το 2019 να μείνει στην τρίτη θέση με περίπου 530 εκ. χρήστες.

β) Facebook, Instagram, Twitter, LinkedIn

Το **Facebook** ξεκίνησε να εμφανίζεται το 2004 και είχε μερικές εκατοντάδες χιλιάδες χρήστες. Γρήγορα όμως στις αρχές του 2008 - μέσα σε μόλις 4 χρόνια - κατάφερε να γίνει το δημοφιλέστερο κοινωνικό δίκτυο με περισσότερους από 120 εκατομμύρια χρήστες. Όσο περνούσαν τα χρόνια το Facebook παρέμενε χωρίς ανταγωνισμό στην κορυφή και σήμερα χρησιμοποιούν την πλατφόρμα του Mark Zuckerberg περισσότεροι από 2.2 δισεκατομμύρια άνθρωποι.

Το **Instagram** ξεκίνησε το 2010 και έναν χρόνο αργότερα έφτασε τους 20 εκατομμύρια χρήστες. Το Instagram αποτελεί σήμερα μαζί με το Facebook δύο από τα δημοφιλέστερα κοινωνικά δίκτυα. Χρησιμοποιείται για την δημοσίευση φωτογραφιών και βίντεο ενώ τα τελευταία χρόνια εμφανίστηκε η λειτουργία των Instagram Stories τα οποία έχουν μεγάλη απήχηση. Σήμερα, το Instagram έχει περισσότερους από 1 δισεκατομμύριο χρήστες.

Το **Twitter** έχει έναν ελαφρώς διαφορετικό χαρακτήρα από τα υπόλοιπα κοινωνικά δίκτυα. Χρησιμοποιείται κυρίως από τις εταιρείες και διάσημα πρόσωπα και αρχικά ήταν λιγότερο δημοφιλές όσον αφορά την χρήση στο ευρύ κοινό γεγονός που άρχισε να αλλάζει με την πάροδο των χρόνων. Εμφανίστηκε το 2006 και γρήγορα έφτασε τους 5 εκατομμύρια χρήστες σε έναν χρόνο. Το 2019, το Twitter έχει 340 εκατομμύρια χρήστες εκ των οποίων οι 134 εκατομμύρια το χρησιμοποιούν καθημερινά.

Το **LinkedIn** είναι ουσιαστικά ένα ηλεκτρονικό βιογραφικό στο οποίο οι χρήστες δημιουργούν έναν λογαριασμό, δημιουργούν το βιογραφικό τους και συνδέονται με εταιρείες και άλλους συναδέλφους. Με το LinkedIn δίνεται η δυνατότητα εύρεσης εργασίας καθώς δίνεται η δυνατότητα ο χρήστης να δηλώσει ενδιαφέρον σε ένα συγκεκριμένο κλάδο ή μία συγκεκριμένη θέση εργασίας. Το LinkedIn το 2003 είχε μερικές χιλιάδες χρήστες και σήμερα χρησιμοποιείται από 260 εκατομμύρια ανθρώπους⁸.

Κεφάλαιο Β΄

Η ιδιαιτερότητα των ιστοτόπων κοινωνικής δικτύωσης

I. Λειτουργία των μέσων κοινωνικής δικτύωσης

Τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης είναι ένα σύνολο αλληλεπιδράσεων και κοινωνικών σχέσεων. Ο όρος σήμερα χρησιμοποιείται επίσης για να περιγράψει ιστοσελίδες οι οποίες επιτρέπουν την διεπαφή ανάμεσα στους χρήστες με σχόλια, φωτογραφίες και άλλα μέσα. Ειδικότερα οι ιστότοποι αυτοί αποτελούν εικονικές κοινότητες όπου οι χρήστες μπορούν να επικοινωνούν μέσα από αυτές αναπτύσσοντας κοινωνικές σχέσεις. Πρόκειται για πλατφόρμες που σκοπό έχουν την δημιουργία κοινωνικών σχέσεων μεταξύ των ανθρώπων, που συνήθως αποτελούν ενεργά μέλη του κοινωνικού δικτύου, με κοινά ενδιαφέροντα ή δραστηριότητες. Οι ιστότοποι κοινωνικής δικτύωσης παρέχουν στη μεγάλη τους πλειοψηφία, μία σειρά από βασικές υπηρεσίες δωρεάν, όπως τη δημιουργία ατομικού προφίλ, την ανάρτηση εικόνων, φωτογραφιών και βίντεο, τον σχολιασμό σε ενέργειες ή δημοσιεύσεις που γίνονται από άλλα μέλη του δικτύου ή μιας ομάδας, την άμεση ανταλλαγή μηνυμάτων και άλλες υπηρεσίες. Επομένως τα κοινωνικά δίκτυα μέσω των κοινωνικών σχέσεων που δημιουργούνται, επιτρέπουν την πρόσβαση σε περιεχόμενο που καταχωρίζεται από τους ίδιους τους χρήστες. Τα χαρακτηριστικά ενός τέτοιου ιστότουπου είναι α) η προέλευση και ο εμπλουτισμός του περιεχομένου από τους ίδιους τους χρήστες, β) ο

⁸Η ανάπτυξη των social media μέσα στα χρόνια, Techblog, Νοέμβριος 2019

επικοινωνιακός και διαλειτουργικός χαρακτήρας τους και γ) η ύπαρξη τεχνικών ευχερειών που προσδιορίζουν τις κοινωνικές σχέσεις και τα όριά τους⁹.

Οι ιστοσελίδες κοινωνικής δικτύωσης χρονολογούνται αρκετά χρόνια πριν, ήδη από τις αρχές της δεκαετίας του '90. Τα τελευταία χρόνια όμως τα ψηφιακά κοινωνικά δίκτυα έχουν σημειώσει μεγάλη εξέλιξη σε ό,τι αφορά την επέκταση, την πολυπλοκότητα της λειτουργίας τους και την απήχυσή τους στους χρήστες. Ιδιαίτερα το φαινόμενο του Facebook με την εντυπωσιακή αύξηση του αριθμού των χρηστών κατέστησε αναμφισβήτητα τα δίκτυα αυτά κοινωνικό φαινόμενο και άνοιξε το διάλογο στη δημόσια και νομική συζήτηση δίνοντας μία νέα διάσταση στις έννοιες της ιδιωτικότητας και της επικοινωνίας στο Διαδίκτυο. Το Facebook είναι ίσως ο πιο γνωστός και δημοφιλής ιστότοπος κοινωνικής δικτύωσης. Μία βασική παράμετρος της επιτυχίας του έγκειται στη δυνατότητα που προσφέρει στους χρήστες να συνδυάσουν σε ένα μέσο¹⁰ την επικοινωνία, τη δημιουργία διαδικτυακών επαφών και σχέσεων, την έκφραση, την ψυχαγωγία αλλά και πλέον ποικίλες δραστηριότητες, επαγγελματικού, οικονομικού ή και πολιτικού χαρακτήρα.

Στο πλαίσιο λειτουργίας ενός ιστότοπου κοινωνικής δικτύωσης η προσωπικότητα των χρηστών μπορεί να αποτελέσει πεδίο εκμεταλλεύσεως από δύο αντιτιθέμενες πλευρές. Από τη μία από τους παρόχους των υπηρεσιών κοινωνικής δικτύωσης καθώς μεγάλο μέρος των εσόδων των ιστότοπων κοινωνικής δικτύωσης πρόέρχεται από την οικονομική εκμετάλλευση των προσωπικών δεδομένων των χρηστών μέσω στοχευμένων διαφημίσεων με βάση τις πληροφορίες που δημοσιεύουν στο προφίλ τους οι ίδιοι οι χρήστες ή τις ιστοσελίδες που επισκέπτονται και από την άλλη από τους ίδιους τους χρήστες, οι οποίοι έχουν τη δυνατότητα να αναδημοσιεύουν στοιχεία και πτυχές της προσωπικότητας άλλων χρηστών χωρίς την προήγουμενη λήψη της απαραίτητης συγκαταθέσης τους.

Σε ορισμένες περιπτώσεις όμως τα κοινωνικά δίκτυα μπορεί να χρησιμοποιηθούν για τη διάδοση πληροφοριών που δεν αφορούν χρήστη ή μέλος του δικτύου. Η ανάρτηση των πληροφοριών αυτών μπορεί να έχει επιπτώσεις στους τρίτους μη χρήστες καθώς οι πληροφορίες μπορεί είτε να προσβάλλουν τα δικαιώματά τους στην περίπτωση που δημοσιεύονται χωρίς την συγκατάθεση τους είτε ακόμη να περιέχουν προσβλητικό και δυσφημιστικό περιεχόμενο. Η νομική συζήτηση για τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης επικεντρώνεται συνήθως στην αυτόεκθεση των χρηστών ή στην περαιτέρω χρήση των πληροφοριών που αναρτούν οι ίδιοι οι χρήστες από το Facebook ή τρίτους¹¹.

Η Σύσταση 4/2012 της Επιτροπής Υπουργών¹² εξέφρασε την αδήριτη ανάγκη σεβασμού των δικαιωμάτων και ελευθεριών των χρηστών των κοινωνικών δικτύων όπως και το υπόμνημα της Ιρλανδικής Αρχής Προστασίας Προσωπικών Δεδομένων προς το Facebook¹³.

⁹ΜΠρΘεσ 16790/2009 (Ασφαλιστικά μέτρα) [Ανάρτηση στο facebook εγγράφων με προσωπικά δεδομένα και δυσφημιστικών σχολίων](σημ. Α. Μήτρου), ΔΙΜΕΕ 2009,400

¹⁰ Α.-Μ. Πισκοπάνη ,ΔΙΜΕΕ 2009, 3 Η προστασία της ιδιωτικότητας των χρηστών του Facebook 38.

¹¹ΜΠρΘεσ 16790/2009 (Ασφαλιστικά μέτρα) [Ανάρτηση στο facebook εγγράφων με προσωπικά δεδομένα και δυσφημιστικών σχολίων](σημ. Α. Μήτρου), ΔΙΜΕΕ 2009,400

¹²Βλ. Recommendation CM/Rec (2012) 4 of the Committee of Ministers to member States on the protection of human rights with regard to social networking services.

¹³Βλ. Facebook Ireland Ltd. Report of Audit, 21 December 2011σε Φ. Παναγοπούλου-Κουτνατζή, Κοινωνικά δίκτυα και προσωπικότητα-I,ΔΙΜΕΕ 2012,186

1. Η συγκατάθεση του υποκειμένου στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης

Τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης προτού ο χρήστης γίνει μέλος ζητούν την συγκατάθεσή του στους όρους χρήσης τους. Το γεγονός αυτό μάλιστα προβάλλεται ως το κυριότερο επιχείρημα των ιστότοπων κοινωνικής δικτύωσης στα διάφορα ερωτήματα που διατυπώνονται σχετικά με την συγκατάθεση των χρηστών για την επεξεργασία των προσωπικών τους δεδομένων στο πλαίσιο λειτουργίας αυτών των σελίδων. Η λήψη της συγκατάθεσης από τον χρήστη αποτελεί τις περισσότερες φορές μία τυπική διαδικασία, ένα απλό «κλικ» σε ένα κουτάκι¹⁴. Οι όροι χρήσης συνήθως είναι διαρθρωμένοι σε ένα μεγάλης έκτασης κείμενο, γραμμένοι με μικρά γράμματα και το περιεχόμενό τους σε ορισμένα σημεία φαντάζει δυσνόητο για χρήστες που δεν είναι εξοικειωμένοι με νομικές έννοιες. Έρευνες δείχνουν ότι μεγάλο μέρος των χρηστών δεν διαβάζει τους όρους της πολιτικής ιδιωτικότητας του ιστοχώρου που επιθυμεί να γίνει μέλος, λόγω του πολύπλοκου περιεχομένου τους και έτσι παρατηρείται το φαινόμενο να συγκατατίθεται σε όρους χρήσης, που δεν είναι σε θέση να κατανοήσει το ακριβές περιεχόμενό τους. Επίσης το εύρος των δεδομένων που συλλέγονται, η χρήση αυτών με ποικίλους τρόπους αλλά και η οικονομική αξία των προσωπικών δεδομένων που καταγράφονται συχνά αγνοούνται από το χρήστη¹⁵. Χαρακτηριστικό είναι ότι σύμφωνα με τα στοιχεία του ίδιου του Facebook, λιγότερο από το ένα τέταρτο των χρηστών ενεργοποιεί τις ρυθμίσεις προστασίας της ιδιωτικότητας. Και αυτό όχι γιατί οι χρήστες αδιαφορούν για την προστασία της ιδιωτικότητάς τους αλλά γιατί μεγάλο ποσοστό αυτών δεν γνωρίζει για τη δυνατότητα ρύθμισης της προστασίας απορρήτου (privacy settings), αλλά ούτε και τους όρους προστασίας των προσωπικών τους δεδομένων.

Αναφορικά με το επιτρεπτό της επεξεργασίας των προσωπικών δεδομένων ισχύει το σύστημα opt-in. Δηλαδή κατ'αρχήν η επεξεργασία απαγορεύεται εκτός αν το υποκείμενο αποφασίσει να υποβάλει τα προσωπικά του δεδομένα σε αυτή. Το υποκείμενο παρέχοντας την συγκατάθεσή του ή αρνούμενο την χορήγηση της ακεί το δικαίωμα του να αυτοπροσδιορίζεται πληροφοριακά. Όταν επομένως παραβιάζονται τα δεδομένων από τρίτον τότε προσβάλλεται το δικαίωμα του υποκειμένου να επιτρέψει το ίδιο την επεξεργασία ή μη¹⁶. Ωστόσο εύλογο είναι το ερώτημα που ανακύπτει κατά πόσο η συγκατάθεση αυτή των χρηστών, που παρέχεται με αυτόν τον τρόπο, είναι ελεύθερη, ρητή, ειδική, μετά από επαρκή ενημέρωση και με πλήρη επίγνωση των συνεπειών της συλλογής και επεξεργασίας των δεδομένων τους. Δεν υπάρχει δυνατότητα διαπραγματεύσεως των όρων μεταξύ του χρήστη και της πλατφόρμας. Οι όροι είναι προδιατυπωμένοι και ο χρήστης, αν θέλει να γίνει μέλος, στο μέσο της κοινωνικής δικτύωσης πρέπει να τους αποδεχθεί. Επίσης, στο σημείο αυτό πρέπει να αναφερθεί η πρακτική αδυναμία των χρηστών να προσδιορίσουν τις πιθανές μελλοντικές χρήσεις των πληροφοριών που συλλέγονται και παράλληλα και την ενδεχόμενη οικονομική αξία αυτών των δεδομένων¹⁷.

¹⁴Βλ. Φ. Παναγοπούλου-Κουτνατζή, Οι ιστότοποι Κοινωνικής Δικτύωσης ως Εθνική, Ευρωπαϊκή και Διεθνής Πρόκληση της Προστασίας της Ιδιωτικότητας, Σάκκουλας 2010

¹⁵Φ. Παναγοπούλου-Κουτνατζή, Κοινωνικά δίκτυα και προσωπικότητα-I, ΔΙΜΕΕ 2012, 186

¹⁶Χριστοδούλου, Δίκαιο Προσωπικών Δεδομένων, Νομική Βιβλιοθήκη 2020

¹⁷Πρβλ. Λίλιαν Μήτρου, Η προστασία της ιδιωτικότητας στην Πληροφορική και στις Επικοινωνίες. Η νομική διάσταση, σε: Προστασία της Ιδιωτικότητας & Τεχνολογίες Πληροφορικής και Επικοινωνιών, σελ. 505 επ

Αξίζει επίσης να σημειωθεί ότι οι όροι προστασίας της ιδιωτικότητας στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης μπορούν να τροποποιούνται χωρίς να ενημερώνεται ο χρήστης για τις τροποποιήσεις αυτές και χωρίς να υποχρεούται να ανανεώσει τη συγκατάθεσή του. Η ενημέρωση αναφορικά με την τροποποίηση των όρων της πολιτικής ιδιωτικότητας γίνεται σε ειδικές ενημερωτικές σελίδες χωρίς προηγούμενη ενημέρωση του χρήστη. Συνεπώς στο θέμα αυτό σημειώνεται έλλειψη ρητής συγκαταθέσεως, διότι δεν μπορεί να αξιωνεται από το χρήστη να είναι δική του υποχρέωση η διαρκής ενημέρωση για τυχόν τροποποίηση των όρων.

Η Ομάδα Εργασίας του άρθρου 29 διατύπωσε τη Γνώμη 15/2011 σχετικά με το θέμα του ορισμού της συγκατάθεσης στα κοινωνικά δίκτυα. Σύμφωνα με την ανωτέρω Γνώμη, διευκρινίζεται η έννοια της «ρητής» (unambiguous) συγκατάθεσης και επεξηγείται ότι μόνο η συγκατάθεση η οποία βασίζεται σε δηλώσεις ή ενέργειες που εκφράζουν συμφωνία αποτελεί έγκυρη συγκατάθεση. Επομένως η λήψη της συγκαταθέσης απαιτεί τη δημιουργία μηχανισμών που δεν αφήνουν καμία αμφιβολία αναφορικά με την πρόθεση του υποκειμένου των δεδομένων να συγκατατεθεί στην συλλογή και επεξεργασία των προσωπικών δεδομένων του. Ειδικότερα από τη σιωπή ή την αδράνεια δεν μπορεί να συναχθεί συγκατάθεση του υποκειμένου. Για παράδειγμα, όταν κάποιος εγγράφεται σε μία ιστοσελίδα κοινωνικής δικτύωσης και οι προεγκατεστημένες ρυθμίσεις της σελίδας ορίζουν ότι τα προσωπικά δεδομένα του θα είναι ορατά και προσβάσιμα σε όλους τους χρήστες, δεν θα μπορούσε να αντιταχθεί ως επιχείρημα ότι ο συγκεκριμένος χρήστης συγκατατίθεται στη δημοσιοποίηση των προσωπικών πληροφοριών του σε ευρύ και άγνωστο κύκλο προσώπων¹⁸. Ιδιαίτερη έμφαση πρέπει να δοθεί επίσης σύμφωνα με τη Γνώμη στην ανικανότητα ορισμένων υποκειμένων, όπως των ανηλίκων και των προσώπων που στερούνται δικαιοπρακτικής ικανότητας να συγκατατεθούν. Σε κάθε περίπτωση ο υπεύθυνος επεξεργασίας είναι αυτός που φέρει το βάρος της αποδείξεως ότι υπάρχει έγκυρη συγκατάθεση από το υποκείμενο των δεδομένων στο πλαίσιο της γενικής υποχρέωσης λογοδοσίας.

2. Η Αυτοέκθεση του χρήστη

Αξίζει να σημειωθεί ότι η πλειοψηφία των χρηστών στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης δεν διστάζει να αναρτήσει πολλά προσωπικά δεδομένα και μάλιστα ευαίσθητα. Για παράδειγμα οι χρήστες αναγράφουν το πραγματικό τους όνομα, την ηλικία τους, το φύλο τους, τις σεξουαλικές τους προτιμήσεις, την προσωπική τους κατάσταση, την εκπαίδευση-επαγγελματική εμπειρία τους και πολύ συχνά δημοσιεύουν φωτογραφίες του εαυτού τους. Συνεπώς μπορεί να γίνει λόγο περί μίας αυτοεκθέσεως του υποκειμένου¹⁹. Η ανάγκη των χρηστών για κοινωνική δικτύωση και οι κανόνες του εκάστοτε ιστοτόπου όπου η αναζήτηση των επαφών γίνεται με βάση το πραγματικό τους όνομα ή τη διεύθυνση ηλεκτρονικού τους ταχυδρομείου οδηγούν το υποκείμενο των δεδομένων στην ανάρτηση του αληθινού ονόματος και προσωπικών φωτογραφιών χωρίς δισταγμό.

¹⁸Βλ. Φ. Παναγοπούλου-Κουτνατζή, Οι ιστοτόποι Κοινωνικής Δικτύωσης ως Εθνική, Ευρωπαϊκή και Διεθνής Πρόκληση της Προστασίας της Ιδιωτικότητας, Σάκκουλας 2010

¹⁹ΜΠρΘεσ 16790/2009 (Ασφαλιστικά μέτρα) [Ανάρτηση στο facebook εγγράφων με προσωπικά δεδομένα και δυσφημιστικών σχολίων](σημ. Α. Μήτρου), ΔΙΜΕΕ 2009,400

Ενδεικτικό είναι μάλιστα το φαινόμενο ότι σε πολλές περιπτώσεις, που οι χρήστες λαμβάνουν αιτήματα φιλίας άγνωστων ατόμων, τα αποδέχονται με αποτέλεσμα να μοιράζονται με αυτούς τα προσωπικά τους στοιχεία όπως φωτογραφίες και προσωπικές σκέψεις. Η εταιρεία Sophos θέλοντας να ερευνήσει την ευκολία αποδοχής αιτημάτων από άγνωστα πρόσωπα στο facebook, δημιούργησε μια σελίδα προφίλ για τον «Freddi Staur» (αναγραμματισμός του «ID Fraudster» που σημαίνει στα ελληνικά απατηλή ταυτότητα), έναν μικρό πράσινο πλαστικό βάτραχο με πολύ λίγα προσωπικά στοιχεία στο προφίλ του. Στην συνέχεια έκανε 200 αιτήματα φιλίας («friend requests»), σε άτομα που επιλέχθηκαν τυχαία από όλο τον κόσμο, με στόχο να μετρηθεί το ποσοστό των ατόμων που θα απαντήσει, καθώς και το μέγεθος των προσωπικών πληροφοριών που θα αποκτηθεί. Τα αποτελέσματα του πειράματος γεννούν προβληματισμούς καθώς έδειξε ότι το 41% των χρηστών, αποκάλυψε προσωπικές πληροφορίες - όπως διεύθυνση email, ημερομηνία γέννησης και αριθμό τηλεφώνου - σε έναν εντελώς άγνωστο. «Ο Φρέντι μπορεί να μοιάζει με έναν χαρούμενο πράσινο βάτραχο που θέλει απλώς να είναι φίλος, αλλά στην πραγματικότητα είναι χαρούμενος γιατί μόλις ενθάρρυνε 82 χρήστες να παραδώσουν τα προσωπικά τους στοιχεία σε ένα πιάτο», δήλωσε ο Graham Cluley, ανώτερος σύμβουλος τεχνολογίας στη Sophos²⁰. «Αν και η αποδοχή αιτημάτων φιλίας είναι απίθανο να οδηγήσει άμεσα σε κλοπή, είναι ένα εργαλείο που δίνει στους εγκληματίες του κυβερνοχώρου πολλά από τα δομικά στοιχεία που χρειάζονται για να πλαστογραφήσουν ταυτότητες, να αποκτήσουν πρόσβαση σε διαδικτυακούς λογαριασμούς χρηστών ή ενδεχομένως για να διεισδύσουν στα δίκτυα υπολογιστών των εργοδοτών τους».

3. Δημοσιοποίηση προσωπικών δεδομένων

Τι συμβαίνει όμως στην περίπτωση που οι χρήστες επιθυμούν να δημοσιοποιήσουν ορισμένες προσωπικές πληροφορίες μόνο σε ένα συγκεκριμένο και επιλεγμένο από αυτούς περιορισμένο κύκλο ατόμων, αλλά η δημοσιοποίηση αυτή πολλές φορές γίνεται χωρίς τη γνώση τους ή και την επιθυμία τους και σε έναν ευρύτερο, μη επιθυμητό για αυτούς κύκλο προσώπων;

Αυτό το οποίο πρέπει να αναρωτηθούμε είναι ποιες προσδοκίες ιδιωτικότητας έχει κάποιος που αναρτά μία πληροφορία σε ένα μέσο κοινωνικής δικτύωσης καθιστώντας την προσιτή σε ένα περιορισμένο κύκλο προσώπων. Ενδιαφέρον παρουσιάζει η νομολογία αμερικανικών δικαστηρίων σε παρόμοια ζητήματα αποκάλυψης πληροφοριών σε έναν ευρύτερο από τον επιδιωκόμενο κύκλο προσώπων. Σύμφωνα με την απόφαση Sanders v. American Broadcasting Co²¹, το απλό γεγονός ότι ένα άτομο είναι ορατό με τη βούλησή του από κάποιον δεν σημαίνει ότι πρέπει να είναι ορατό από όλους. Αντιστοίχως από το γεγονός ότι ένας ενάγων αποκαλύπτει ορισμένες πληροφορίες για τον εαυτό του σε μερικούς, δεν συνάγεται ότι δεν έχει το δικαίωμα να διατηρήσει τις πληροφορίες αυτές ιδιωτικές από άλλους. Πολύ ενδιαφέρουσα είναι και η υπόθεση Multimedia WMAZ, Inc. v. Kubach²², σύμφωνα με την οποία, το γεγονός ότι ένας φορέας του AIDS έχει αποκαλύψει το γεγονός ότι είναι φορέας σε αρκετό κόσμο δεν σημαίνει ότι τούτο πρέπει να γίνει γνωστό σε όλους και ότι δεν χαιρεί προστασίας.

²⁰Sophos website, Sophos Facebook, <http://www.sophos.com/pressoffice/news/articles/2007/08/facebook.html>

²¹Βλ. Sanders v. American Brdcast. Co., 978 P.2d 67, 72 (Cal. 1999).

²²Multimedia WMAZ, Inc. v. Kubach, 443 S.E.2d 491 (Ga. Ct. App. 1994).

Στη γαλλική νομολογία, σύμφωνα με την οποία χρήστης, αφού ρύθμισε τις παραμέτρους πρόσβασης στο προφίλ του επιλέγοντας να μοιράζεται τις πληροφορίες που δημοσιοποιεί με τους φίλους του και τους φίλους των φίλων του, πραγματοποίησε ανάρτηση, η οποία οδήγησε στην απόλυσή του. Το δικαστήριο (εργατοδικείο) απεφάνθη ότι αυτός ο τρόπος σύνδεσης στη συγκεκριμένη σελίδα κοινωνικής δικτύωσης ξεπερνά την ιδιωτική σφαίρα του ατόμου και έτσι η χρησιμοποίηση κατά τη διαδικασία αποδείξεων με τη χρήση της εν λόγω ιστοσελίδας από την οποία συνάγεται η παραβατική συμπεριφορά του εργαζομένου αποτελεί μία νόμιμη απόδειξη της ουσία βάσιμης απολύσεώς του²³. Στην ίδια κατεύθυνση κινείται και η Γνώμη 5/2009 (άρθρο 3.1.2.) «σχετικά με τις επιγραμμικές υπηρεσίες κοινωνικής δικτύωσης», σύμφωνα με την οποία, «όταν η πρόσβαση στις πληροφορίες προφίλ επεκτείνεται πέραν των επαφών της επιλογής του χρήστη, π.χ. όταν παρέχεται πρόσβαση σε ένα προφίλ σε όλους τους χρήστες της υπηρεσίας κοινωνικής δικτύωσης ή όταν τα δεδομένα παρέχουν δυνατότητα καταγραφής από τις μηχανές αναζήτησης, η πρόσβαση υπερβαίνει το προσωπικό ή το οικιακό πλαίσιο²⁴.»

Υποστηρίζεται ότι τα κριτήρια αξιολόγησης για το αν μία ανάρτηση σε ιστοσελίδα κοινωνικής δικτύωσης χαίρει εύλογης προσδοκίας προστασίας της ιδιωτικότητάς της είναι οι επιλεγμένες ρυθμίσεις απορρήτου, αλλά και ο αριθμός των φίλων του χρήστη. Είναι γεγονός ότι εάν ένας χρήστης έχει επιλέξει να έχει μεγάλο αριθμό φίλων στο προφίλ του ή έχει επιλέξει οι αναρτήσεις του να είναι δημόσιες δεν μπορεί να προσδοκά απόλυτη προστασία της ιδιωτικότητας των αναρτήσεών του. Όμως εδώ πρέπει να παρατηρήσουμε ότι οποιαδήποτε ανάρτηση προσωπικών δεδομένων στο διαδίκτυο είναι εξαιρετικά πιθανό να διαβιβαστεί είτε σε μη επιθυμητά πρόσωπα είτε σε μεγαλύτερο κύκλο προσώπων από αυτόν που θέλησε ο χρήστης. Για το λόγο αυτό προτείνεται οι ρυθμίσεις απορρήτου των υπηρεσιών κοινωνικής δικτύωσης να είναι εκ των προτέρων περιοριστικές για τους χρήστες και αν ο χρήστης επιλέξει να έχει δημόσιο προφίλ όπως συμβαίνει στην περίπτωση ενός πολιτικού ή ενός καλλιτέχνη που επιδιώκει να δημοσιοποιεί φωτογραφίες και κείμενα που ο ίδιος έχει επιλέξει σε ευρύ κοινό τότε θα πρέπει να προβεί από μόνος του ως χρήστης σε αλλαγή των σχετικών ρυθμίσεων και να παραιτηθεί από την προεπιλεγμένη για αυτόν προστασία αφού σε αυτήν την περίπτωση ξεφεύγουμε από τα όρια του προσωπικού/οικιακού σκοπού.

Δεν είναι λίγες οι περιπτώσεις, στις οποίες οι εργοδότες, προτού προσλάβουν τον υποψήφιο εργαζόμενο ελέγχουν με διάφορα μέσα τη σελίδα του στις υπηρεσίες κοινωνικής δικτύωσης²⁵. Με τον τρόπο αυτό μπορούν κατά κάποιον τρόπο να δημιουργήσουν ένα ψυχολογικό προφίλ για τον εν λόγω εργαζόμενο και να εξετάσουν, αν το προφίλ του ταιριάζει με τις ανάγκες της επιχείρησής τους²⁶. Επίσης στις ΗΠΑ δικηγόροι ελέγχουν τα προφίλ των προσώπων που είναι υποψήφιοι για ένορκους σε δίκες ή μάρτυρες σε ποινικές και αστικές υποθέσεις. Περαιτέρω, τράπεζες και επιχειρήσεις ελέγχουν το προφίλ των ανθρώπων που πρόκειται να συνεργαστούν

²³Βλ. Conseil de prud'hommes de Boulogne-Billancourt, 19 novembre 2010 και Cour d'appel de Rouen Chambre sociale, 15 novembre 2011.

²⁴Γνώμη 5/2009 (άρθρο 3.1.2.) «σχετικά με τις επιγραμμικές υπηρεσίες κοινωνικής δικτύωσης»

²⁵ Σύμφωνα με έρευνα από το CareerBuilder.com, 12% από τους 1.150 υπευθύνους προσλήψεων που ερωτήθηκαν, παραδέχτηκαν ότι εξετάζουν τη σελίδα κοινωνικής δικτύωσης του υποψηφίου εργαζομένου ενώ το 63% εξ αυτών αρνήθηκαν να προσλάβουν τον υποψήφιο εργαζόμενο στηριζόμενοι στα πορίσματά τους από τις σελίδες κοινωνικής δικτύωσης.

²⁶Φ. Παναγοπούλου-Κουντατζή, Κοινωνικά δίκτυα και προσωπικότητα-I, ΔΙΜΕΕ 2012, 186

για να διαπιστώσουν την οικονομική φερεγγυότητά τους ή σύμβουλοι πανεπιστημίων ελέγχουν το προφίλ εφήβων που είναι υποψήφιοι για εισαγωγή στα πανεπιστήμια κ.ο.κ²⁷.

II. Η ιδιαιτερότητα της ιδιωτικότητας στο Facebook

Το Facebook αποτελεί ίσως το δημοφιλέστερο μέσο κοινωνικής δικτύωσης, δηλαδή μία διαδικτυακή πλατφόρμα επικοινωνίας, η οποία επιτρέπει στα άτομα αφού γίνουν μέλη να δημιουργούν δίκτυα χρηστών με κοινές ιδέες²⁸. Οι χρήστες εμπλουτίζουν με τα προσωπικά τους στοιχεία την προσωπική τους σελίδα σχηματίζοντας ένα προσωπικό «προφίλ», και δημοσιεύουν υλικό το οποίο δημιουργούν οι ίδιοι ή να κοινοποιούν υλικό το οποίο είναι διαθέσιμο σε άλλους δικτυακούς τόπους ή ιστολόγια. Παράλληλα, η πλατφόρμα παρέχει διάφορα εργαλεία προς το σκοπό της σύνδεσης και αλληλεπίδρασης με άλλους χρήστες²⁹. Η συμμετοχή των χρηστών στη δημιουργία του προσωπικού τους προφίλ οδηγεί συχνά, στην αποκάλυψη (ευαίσθητων) προσωπικών δεδομένων³⁰, αλλά και στην παρακολούθησή τους, καθώς η δημιουργία αρχείων προσωπικών δεδομένων είναι ευχερής στο διαδίκτυο³¹. Για τον ίδιο λόγο, άλλωστε, η ολοσχερής εξάλειψη προσβλητικών δημοσιευμάτων από το διαδίκτυο και η εύρεση των υπαιτίων αποτελούν ιδιαίτερα δύσκολο εγχείρημα³². Με τα δεδομένα αυτά, η προστασία της ιδιωτικής ζωής απαιτεί πρωτίστως τη λήψη μέτρων από το ίδιο το Facebook. Ο βασικός μηχανισμός που διαθέτει η υπηρεσία προς το σκοπό αυτό είναι οι ρυθμίσεις ιδιωτικότητας (privacy settings), με τις οποίες κάθε χρήστης μπορεί να περιορίζει τη δυνατότητα πρόσβασης στις πληροφορίες που δημοσιεύει, αποκλείοντας ορισμένες ομάδες χρηστών. Η λειτουργία του μηχανισμού αυτού ανταποκρίνεται στην πάγια πολιτική των παρόχων να εναποθέτουν την προστασία των προσωπικών δεδομένων στην πρωτοβουλία του χρήστη, με αποτέλεσμα να ωθούνται σε μειονεκτική θέση όσοι δεν διαθέτουν εμπειρία ως προς τον τρόπο λειτουργίας των κοινωνικών δικτύων³³. Όσον αφορά ειδικά την περίπτωση των privacy settings, τα οποία παραμένουν μέχρι σήμερα άγνωστα ή δύσχρηστα για μεγάλο αριθμό χρηστών, δημιουργούν ένα «χάσμα προστασίας της ιδιωτικότητας» μεταξύ των εξοικειωμένων με το διαδίκτυο και των τεχνολογικά «αναλφάβητων»³⁴.

Πάντως, η σημασία των ρυθμίσεων αυτών για την προστασία της ιδιωτικής ζωής είναι θεμελιακή. Και τούτο διότι η ιδιωτικότητα στο Facebook θα μπορούσε να νοηθεί στο μέτρο που οι προσωπικές πληροφορίες που ανταλλάσσονται παραμένουν στον κύκλο των χρηστών που προσδιορίζει το υποκείμενο. Εφόσον η διακίνηση των δεδομένων δεν διασπά τα όρια αυτά,

²⁷Βλ. Άννα-Μαρία Πισκοπάνη, Η προστασία της ιδιωτικότητας των χρηστών του Facebook, ΔιΜΜΕ 2009,228 επ. (υποσ. 22-24).

²⁸Τον ορισμό αυτόν δίνει η Ομάδα Εργασίας του άρθρου 29 της Ευρωπαϊκής Επιτροπής στη «Γνώμη 5/2009 σχετικά με την προστασία προσωπικών δεδομένων στις υπηρεσίες κοινωνικής δικτύωσης».

²⁹Βλ. αναλυτικά Μ. Καρύδα/Σ. Κοκολάκη, Ψηφιακά κοινωνικά δίκτυα: Ζητήματα ιδιωτικότητας και η τεχνολογική αντιμετώπισή τους σε Λ. Μήτρου/Α.Πισκοπάνη/Σ. Τάσση/Μ. Καρύδα/Σ. Κοκολάκη, Facebook, blogs και δικαιώματα, 2013

³⁰Για την έννοια των ευαίσθητων προσωπικών δεδομένων βλ. Φ. ΠαναγοπούλουΚουτνατζή, Ο Γενικός Κανονισμός για την Προστασία Δεδομένων 679/2016/ΕΕ, 2017

³¹Ι. Καράκωστας, Προστασία της ιδιωτικότητας στην Κοινωνία της Πληροφορίας, ΔιΜΕΕ 1/2004, 55.

³²Λ. Μήτρου, Παρατηρήσεις στην ΜΠρΘεσ 16790/2009, ΔιΜΕΕ 2009, 400

³³Φ. Παναγοπούλου-Κουτνατζή, Οι ιστότοποι Κοινωνικής Δικτύωσης ως Εθνική, Ευρωπαϊκή και Διεθνής Πρόκληση της Προστασίας της Ιδιωτικότητας, 2010

³⁴Γ. Πάντζιου, Ιδιωτική ζωή και Τεχνολογίες Επικοινωνιών και Πληροφορικής, 2008

μπορεί καταρχήν να θεωρηθεί ότι οι δεσμοί οικειότητας και εμπιστοσύνης που συνδέουν τα μέλη της κοινότητας διαμορφώνουν μία σύγχρονη ιδιωτική σφαίρα, η οποία διακρίνεται από την παραδοσιακή μόνον ως προς το εύρος της, καθώς η πρώτη από τη φύση της περιλαμβάνει μεγαλύτερο κοινό και στερείται γεωγραφικών ορίων³⁵. Θα μπορούσε λοιπόν κάποιος να ισχυριστεί καταρχήν ότι μέσω των privacy settings παρέχονται στον χρήστη τα απαραίτητα μέσα για την άσκηση του δικαιώματος στην ιδιωτική ζωή. Ωστόσο, η ως άνω εκτίμηση περί σύστασης μίας νέας ιδιωτικής σφαίρας φαίνεται εκ των πραγμάτων να διαψεύδεται, για το λόγο ότι οι πληροφορίες που δημοσιεύονται εντός των ορίων της τείνουν να διαρρέουν και να χρησιμοποιούνται για σκοπούς, τους οποίους προδήλως δεν αποδεχόταν το υποκείμενο³⁶.

Μάλιστα, στο πλαίσιο της αλληλεπίδρασης μέσω Facebook οι χρήστες αποκαλύπτουν συνήθως περισσότερες προσωπικές πληροφορίες, διότι η μεσολάβηση ενός ουδέτερου τεχνολογικού μέσου περιορίζει τη συστολή που προκαλείται από την άμεση επαφή των παραδοσιακών μορφών επικοινωνίας. Παράλληλα, η έννοια της «φιλίας» στα κοινωνικά δίκτυα έχει προσλάβει ένα διευρυμένο περιεχόμενο σε σχέση με τις παραδοσιακές αντιλήψεις, αφού σπανιότατα ένας χρήστης θα μπορούσε να υποστηρίξει ότι συνδέεται με σχέσεις εμπιστοσύνης με τους περισσότερους διαδικτυακούς «φίλους» του. Για τους λόγους αυτούς, η διακινδύνευση των προσωπικών δεδομένων λαμβάνει πολύ μεγαλύτερες διαστάσεις στο Facebook σε σχέση με την κοινωνική ζωή εκτός διαδικτύου.

Εξάλλου, πρέπει να τονιστεί ότι η απειλή κατά της ιδιωτικότητας στο Facebook απορρέει σε μεγάλο βαθμό από την αδιαφορία του υποκειμένου σχετικά με τη διαφύλαξή της³⁷. Η άποψη³⁸ που υποστηριζόταν παλαιότερα, σύμφωνα με την οποία η απειλή οφείλεται στην ψευδαίσθηση του ατόμου ότι βρίσκεται σε ιδιωτικό χώρο, φαίνεται πλέον λιγότερο πειστική, για το λόγο ότι η διάδοση των μέσων κοινωνικής δικτύωσης και η ενημέρωση της κοινής γνώμης για τους κινδύνους που εγκυμονεί η υπερβολική έκθεση στον κυβερνοχώρο είναι σήμερα τέτοιες, ώστε να μπορεί να θεωρηθεί αδικαιολόγητη μία «απατηλή εντύπωση» του υποκειμένου περί ιδιωτικότητας.

Παρά το γεγονός ότι το Facebook λαμβάνει αποτρεπτικά μέτρα και ενημερώνει τόσο για την εκ μέρους του επεξεργασία δεδομένων όσο και για τους κινδύνους ανεπιθύμητης επεξεργασίας από τρίτους, είναι ακριβώς η επιθυμία του υποκειμένου να αλληλεπιδράσει με άλλους χρήστες εκείνη που το ωθεί στην κοινοποίηση πλήθους προσωπικών πληροφοριών, με αποτέλεσμα, λόγω των σύγχρονων τεχνολογικών δυνατοτήτων αποθήκευσης και μαζικής αναπαραγωγής δεδομένων, να εκτίθενται σε σπουδαίο κίνδυνο τα προσωπικά του δεδομένα και, κατ' επέκταση, η ιδιωτικότητά του. Πρέπει, λοιπόν, να εξετασθεί υπό αυτό το πρίσμα το ζήτημα της προστασίας του χρήστη των κοινωνικών δικτύων επί τη βάση του Γενικού Κανονισμού για την Προστασία Δεδομένων (ΓΚΠΔ).

Το πρόβλημα είχε τεθεί και υπό το προϊσχύσαν καθεστώς της Οδηγίας 95/46/ΕΚ. Υποστηρίχθηκε³⁹ αρχικά ότι η εν λόγω επεξεργασία δεδομένων κατά κανόνα πρέπει να εμπίπτει

³⁵Φ.-Ε. Γεωργαλής, Η ιδιωτικότητα στο Facebook μετά τον Γενικό Κανονισμό για την Προστασία Δεδομένων, ΔΙΤΕ 2020, 395

³⁶Α. Πισκοπάνη, Η προστασία της ιδιωτικότητας των χρηστών του Facebook, ΔιΜΕΕ 3/2009, 350

³⁷Βλ. Α. Πισκοπάνη, Η προστασία της ιδιωτικότητας των χρηστών του Facebook, ΔιΜΕΕ 3/2009, 350

³⁸Μ. Καρύδα/Σ. Κοκολάκη, Ψηφιακά κοινωνικά δίκτυα: Ζητήματα ιδιωτικότητας και η τεχνολογική αντιμετώπισή τους σε Α. Μήτρου/Α.Πισκοπάνη/Σ. Τάσση/Μ. Καρύδα/Σ. Κοκολάκη, Facebook, blogs και δικαιώματα, 2013

³⁹Ομάδα εργασίας του άρθρου 29, Γνώμη 5/2009

στην έννοια της προσωπικής ή οικιακής χρήσης, εκτός ίσως αν ο χρήστης διατηρεί πολύ μεγάλο αριθμό «φίλων». Οι επικριτές της άποψης αυτής θεωρούν⁴⁰ όμως ότι η σύγχρονη πραγματικότητα των κοινωνικών δικτύων απαιτεί να αναχθεί σε κανόνα η μη εφαρμογή της διάταξης· αντιτείνουν έτσι ότι προσωπική/οικιακή χρήση νοείται μόνον όταν ο χρήστης έχει πολύ στενό κύκλο επαφών (ιδίως συγγενείς και φίλους) ή, εάν τούτο δεν συμβαίνει, όταν οι δημοσιεύσεις του, με τις οποίες επεξεργάζεται δεδομένα άλλων χρηστών, κοινοποιούνται σε περιορισμένο αριθμό «φίλων» του.⁴¹

Πάντως, μπορεί να υποστηριχθεί εν προκειμένω ότι διαφοροποιεί τα δεδομένα η αιτιολογική σκέψη 18 του ΓΚΠΔ, όπου σημειώνεται ότι η προσωπική ή οικιακή χρήση αντιδιαστέλλεται προς την επαγγελματική ή εμπορική δραστηριότητα. Μεταξύ των παραδειγμάτων προσωπικής ή οικιακής χρήσης συγκαταλέγεται ρητά και «η κοινωνική δικτύωση»⁴². Η διατύπωση αυτή, μπορεί να μην επιλύει οριστικά το ζήτημα, αλλά αντικατοπτρίζει μία διευρυμένη αντίληψη της προσωπικής ή οικιακής χρήσης, σύμφωνα με την οποία η επεξεργασία προσωπικών δεδομένων από τον χρήστη δεν εμπίπτει στον Κανονισμό, γιατί κατά κανόνα εντάσσεται σε προσωπική ή οικιακή δραστηριότητα.

Κεφάλαιο Γ΄

Θεσμικό Πλαίσιο

I. Ευρωπαϊκό Θεσμικό Πλαίσιο

1. Η Ευρωπαϊκή Σύμβαση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου

Το δικαίωμα κάθε προσώπου να γίνεται σεβαστή η ιδιωτική και οικογενειακή του ζωή κατοχυρώνεται επίσης, στο άρθρο 8 παρ. 1 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (Ε.Σ.Δ.Α.)⁴³. Η παράγραφος 1 του άρθρου 8 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου ορίζει ότι «Κάθε πρόσωπο έχει δικαίωμα σεβασμού της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής του, της κατοικίας του και της αλληλογραφίας του». Οι περιορισμοί στην προστασία του δικαιώματος, που τίθενται στην παρ. 2 του ίδιου άρθρου, δικαιολογούνται μόνον εφόσον η επέμβαση της δημόσιας αρχής προβλέπεται εκ του νόμου και αποτελεί μέτρο αναγκαίο για την εθνική ή τη δημόσια ασφάλεια, την οικονομική ευημερία της χώρας, την προάσπιση της τάξης και την πρόληψη ποινικών παραβάσεων, την προστασία της υγείας ή της

⁴⁰Βλ. Ι. Ιγγλεζάκη, Προστασία προσωπικών δεδομένων στις υπηρεσίες κοινωνικής δικτύωσης, Συνήγορος 86/2011

⁴¹Φ.-Ε. Γεωργαλής, Η ιδιωτικότητα στο Facebook μετά τον Γενικό Κανονισμό για την Προστασία Δεδομένων, ΔΙΤΕ 2020, 395

⁴²Φ.-Ε. Γεωργαλής, Η ιδιωτικότητα στο Facebook μετά τον Γενικό Κανονισμό για την Προστασία Δεδομένων, ΔΙΤΕ 2020, 395

⁴³Η Ε.Σ.Δ.Α. υιοθετήθηκε από το Συμβούλιο της Ευρώπης το 1950 και τέθηκε σε ισχύ το 1953. Βλ. ν.δ. 53/1974 (Φ.Ε.Κ. Α' 256/20-9-1974), ν. 2400/1996 (Φ.Ε.Κ. Α' 96/4-6-1996) και ν. 3344/2005 (Φ.Ε.Κ. Α' 133/6-6-2005).

ηθικής, ή την προστασία των δικαιωμάτων και ελευθεριών άλλων. Το ΕΔΔΑ με αποφάσεις του⁴⁴ έχει αποφανθεί ότι οι ηλεκτρονικές επικοινωνίες του ατόμου, μεταξύ των οποίων το διαδίκτυο και η ηλεκτρονική αλληλογραφία υπάγονται στην έννοια του ιδιωτικού βίου και επομένως εμπίπτουν στο πεδίο προστασίας του άρθρου 8 της ΕΣΔΑ, ανεξάρτητα από το αν λαμβάνουν χώρα σε εργασιακό/επαγγελματικό ή μη χώρο. Χαρακτηριστική είναι η απόφαση του ΕΔΔΑ για την υπόθεση *Copland* κατά Ηνωμένου Βασιλείου, 3.4.2007⁴⁵. Στην συγκεκριμένη υπόθεση κατά τη διάρκεια εργασίας μίας διοικητική υπαλλήλου στο Κολλέγιο *Carmarthenshire* οι ηλεκτρονικές επικοινωνίες του γραφείου της όπως τηλέφωνο, διαδίκτυο και ηλεκτρονική αλληλογραφία βρίσκονταν υπό παρακολούθηση μετά από προτροπή της διοίκησης του Κολλεγίου. Στην απόφαση του το ΕΔΔΑ στάθμισε ιδιαίτερα το γεγονός ότι η διοίκηση του Κολλεγίου δεν προειδοποίησε την προσφεύγουσα για το ενδεχόμενο παρακολούθησης των ηλεκτρονικών επικοινωνιών της και επομένως ήταν δικαιολογημένη η απαίτηση της να γίνει σεβαστό το δικαίωμα στην προστασία του ιδιωτικού της βίου με βάση το άρθρο 8 της ΕΣΔΑ ακόμα και αν έλαβε χώρα σε χώρο εργασίας.

2. Ο Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωση

Είκοσι ένα χρόνια έχουν περάσει από την πανηγυρική διακήρυξη του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, η οποία έλαβε χώρα στις 7 Δεκεμβρίου 2000, κατά τη διάρκεια του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου της Νίκαιας. Η έγκριση ενός τέτοιου κειμένου είχε υπάρξει στόχος του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου επί μακρόν. Τα ανθρώπινα δικαιώματα που συμπεριλαμβάνονται στον Χάρτη είναι θεμελιώδη και αναφαίρετα. Σκοπός του Χάρτη είναι να ενισχυθεί η προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων, υπό το πρίσμα της εξέλιξης της κοινωνίας, της κοινωνικής προόδου, και των επιστημονικών και τεχνολογικών εξελίξεων. Το άρθρο 7 κατοχυρώνει το δικαίωμα προστασίας της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής σύμφωνα με το οποίο «Κάθε πρόσωπο έχει δικαίωμα στο σεβασμό της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής του, της κατοικίας του και των επικοινωνιών του». Το Άρθρο 8 που αφορά στην προστασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα ορίζει ότι «Κάθε πρόσωπο έχει δικαίωμα στην προστασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα που το αφορούν. Η επεξεργασία αυτών των δεδομένων πρέπει να γίνεται νομίμως, για καθορισμένους σκοπούς και με βάση τη συγκατάθεση του ενδιαφερομένου ή για άλλους θεμιτούς λόγους που προβλέπονται από το νόμο. Κάθε πρόσωπο δικαιούται να έχει πρόσβαση στα συλλεγμένα δεδομένα που το αφορούν και να επιτυγχάνει τη διόρθωσή τους».

3. Η Ευρωπαϊκή Οδηγία 95/46/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου

Η Ευρωπαϊκή Οδηγία 95/46/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου προέβη σε μία συλλογική προσπάθεια επίλυσης των προβλημάτων που είχαν ανακύψει από τη χρήση προσωπικών δεδομένων των χρηστών χωρίς την απαιτούμενη συγκατάθεσή τους αλλά και ζητημάτων που είχαν τεθεί σχετικά με την προστασία της ιδιωτικότητας. Σκοπός της Οδηγίας ήταν η εναρμόνιση της προστασίας των προσωπικών δεδομένων στην ΕΕ. Βασική αρχή της οδηγίας

⁴⁴Βλ. σχετικές αποφάσεις του ΕΔΔΑ *Gaskin v. UK* (1989), *Halford v. UK*, (1997), *Botta v. Italy* (1998) και *Amann v. Swiss*, (2002).

⁴⁵European Court Of Human Rights, *Copland v the United Kingdom*

ήταν ότι η ιδιωτικότητα συνιστά θεμελιώδες ατομικό δικαίωμα και αναγνώριζε στα άτομα το δικαίωμα ελέγχου της επεξεργασίας και δημοσίευσης των προσωπικών δεδομένων τους⁴⁶. Η εν λόγω Οδηγία αφορούσε την προστασία του ατόμου από την αυτοματοποιημένη ή μη επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα. Σύμφωνα με γνωμοδότηση της Ομάδας 29 για τις υπηρεσίες κοινωνικής δικτύωσης ο χρήστης μέσω κοινωνικής δικτύωσης είναι υποκείμενο δεδομένων και η επεξεργασία των δεδομένων θεωρείται ως προσωπική/οικιακή δραστηριότητα και εξαιρείται από το πεδίο εφαρμογής της Οδηγίας. Σε ορισμένες όμως ενδεικτικά αναφερόμενες περιπτώσεις όπως α) αν ο χρήστης χρησιμοποιεί την σελίδα κοινωνικής δικτύωσης για επαγγελματικούς και όχι προσωπικούς σκοπούς όπως για παραδειγμα ο πολιτικός που χρησιμοποιεί την σελίδα του για την προώθηση της πολιτικής του καριέρας, β) ο μεγάλος αριθμός επαφών του χρήστη που δημιουργεί εύλογα την εντύπωση ότι η σελίδα δεν χρησιμοποιείται μόνο για προσωπικούς σκοπούς, γ) η προσβασιμότητα στο προφίλ του χρήστη από όλους τους χρήστες και η επιλογή του για δημόσιο προφίλ μπορεί να θέσει υπό αμφισβήτηση ότι η επεξεργασία εμπίπτει στην εξαίρεση προσωπικής δραστηριότητας και έτσι ο χρήστης θεωρείται υπεύθυνος επεξεργασίας. Η Οδηγία εκτός από την προστασία του δικαιώματος στην ιδιωτική ζωή του ατόμου ρύθμισε και τη διασυννοριακή ροή των πληροφοριών μεταξύ των κρατών μελών της ΕΕ καθώς, σύμφωνα με το άρθρο 4, η Οδηγία τύγχανε εφαρμογής υπό προϋποθέσεις και στις περιπτώσεις όπου μία εταιρεία που διαχειριζόταν έναν ιστότοπο κοινωνικής δικτύωσης είχε έδρα εκτός Ευρωπαϊκής Ένωσης. Παρά τη διαχρονική αξία της Οδηγίας έγινε σύντομα αντιληπτό ότι λόγω των ραγδαίων τεχνολογικών εξελίξεων ήταν απαραίτητο να γίνουν τροποποιήσεις και νέες προσθήκες για να καθίσταται αποτελεσματική η προστασία προσωπικών δεδομένων του ατόμου. Έτσι η Οδηγία αντικαταστάθηκε στις 25 Μαΐου 2018 από τον Γενικό Κανονισμό Προστασίας Προσωπικών Δεδομένων.

4. Η Ευρωπαϊκή Σύσταση Αρ. R (99) 5/23.2.1999 της Επιτροπής Υπουργών των Κρατών Μελών για την Προστασία της Ιδιωτικότητας στον τομέα των ηλεκτρονικών επικοινωνιών

Η Σύσταση Αρ. R (99) 5/23.2.1999 περιλαμβάνει κατευθυντήριες γραμμές που περιγράφουν τις αρχές ορθής χρήσης αναφορικά με την έννοια της ιδιωτικότητας για τους χρήστες και τους παρόχους υπηρεσιών Διαδικτύου. Η Σύσταση μπορεί να μην έχει νομική δεσμευτικότητα έχει όμως ιδιαίτερη σημασία καθώς η πρωτοβουλία αυτή δημιουργήθηκε εξαιτίας της ολοένα και αυξανόμενης ανάγκης προστασίας των προσωπικών δεδομένων στο χώρο του διαδικτύου⁴⁷. Στο κείμενο της η Σύσταση επισημαίνει στους χρήστες ότι η πλοήγηση στο διαδίκτυο δεν είναι ασφαλής και ότι πρέπει να κάνουν χρήση διαφόρων υπάρχοντων μέσων για την προστασία της ιδιωτικότητάς τους. Υπενθυμίζει παράλληλα στους χρήστες ότι οποιαδήποτε ενέργεια κάνουν στο διαδίκτυο αφήνει ίχνη, τα οποία μπορούν να χρησιμοποιηθούν χωρίς τη γνώση τους για σκοπούς που αγνοούν οι χρήστες. Επίσης συστήνει στους παρόχους υπηρεσιών να κάνουν χρήση τεχνολογιών για την ενίσχυση της ιδιωτικότητας, να ενημερώνουν επαρκώς τους χρήστες για τους κινδύνους που ενέχει το διαδίκτυο αναφορικά με την ιδιωτικότητά τους και να μην

⁴⁶Βλ. Jougleux P., Ευρωπαϊκό Δίκαιο του Διαδικτύου Νομικές πτυχές του Διαδικτύου στην Ευρώπη, όπ.π., σελ. 30.

⁴⁷Άρθρο 15 παρ.β του Καταστατικού Χάρτη του Συμβουλίου της Ευρώπης.

προχωρούν σε αποθήκευση δεδομένων των χρηστών για χρονικό διάστημα μεγαλύτερο από αυτό που απαιτείται για την επεξεργασία των δεδομένων και να μην χρησιμοποιούν τα δεδομένα για δικούς τους προωθητικούς ή εμπορικούς σκοπούς, εκτός αν ο χρήστης έχει συναινέσει ειδικά και ρητά για αυτό.

5. Ο Κανονισμός 45/2001/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου

Ο Κανονισμός 45/2001 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου είχε σκοπό τη δημιουργία ενός πλαισίου δικαιωμάτων για την προστασία των δεδομένων, τον καθορισμό υποχρεώσεων του υπεύθυνου επεξεργασίας και παράλληλα την σύσταση μίας ανεξάρτητης εποπτικής Αρχής. Ακολουθεί τις ρυθμίσεις της Οδηγίας 95/46/ΕΚ και έχει άμεση ισχύ ως εσωτερικό δίκαιο σε όλα τα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης σχετικά με την προστασία των φυσικών προσώπων από την επεξεργασία προσωπικών δεδομένων από τα όργανα και τους οργανισμούς της Κοινότητας και σχετικά με την ελεύθερη κυκλοφορία των δεδομένων αυτών.

6. Η Οδηγία 2002/58/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου

Οι διατάξεις της Οδηγίας 2002/58/ΕΚ για την προστασία της ιδιωτικής ζωής στις ηλεκτρονικές επικοινωνίες εφαρμόζονται στις περιπτώσεις στις οποίες οι υπηρεσίες κοινωνικής δικτύωσης παρέχουν υπηρεσίες ηλεκτρονικής επικοινωνίας. Στόχος της Οδηγίας είναι η εναρμόνιση των εθνικών έννομων τάξεων στον τομέα της προστασίας των προσωπικών δεδομένων στις ηλεκτρονικές επικοινωνίες, η ελεύθερη κυκλοφορία δεδομένων στο πλαίσιο της Ε.Ε. και η αποφυγή οποιασδήποτε μορφής παρακολούθησης των επικοινωνιών είτε από δημόσιο είτε από ιδιωτικό φορέα χωρίς την απαιτούμενη συναίνεση του υποκειμένου. Η εν λόγω Οδηγία που αφορά την επεξεργασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και την προστασία της ιδιωτικής ζωής στον τομέα των ηλεκτρονικών επικοινωνιών τροποποιήθηκε αρχικά το 2006 με την Οδηγία 2006/24/ΕΚ⁴⁸, η οποία όμως μεταγενέστερα καταργήθηκε⁴⁹ και στη συνέχεια υπέστη τροποποιήσεις το 2009 με την Οδηγία 2009/136/ΕΚ ή αλλιώς γνωστή ως «cookies Directive». Η «e-Privacy Directive», όπως επίσης ονομάζεται η Οδηγία 2002/58/ΕΚ ενισχύει την προστασία των χρηστών υπηρεσιών ηλεκτρονικών επικοινωνιών ρυθμίζοντας νέες τεχνολογικές εξελίξεις⁵⁰. Η Οδηγία 2002/58⁵¹ που αντικαθιστά την Οδηγία 97/66/ΕΚ, αφορά

⁴⁸Προέβλεπε την διατήρηση των δεδομένων Βλ. σχετικά και Γιαννόπουλο Ν. Γ., Εισαγωγή στη Νομική Πληροφορική- Μια πρώτη προσέγγιση της σχέσης δικαίου και νέων Τεχνολογιών, ό.π., σελ. 81

⁴⁹Βλ. Jougleux P., Ευρωπαϊκό Δίκαιο του Διαδικτύου Νομικές πτυχές του Διαδικτύου στην Ευρώπη, ό.π., σελ. 32 επ., Βλ. επίσης και Αλεξανδροπούλου - Αιγυπτιάδου Ε., Προσωπικά Δεδομένα, ό.π., σελ. 172 Με την απόφαση C293/12 «Digital Rights Ireland and Seitlinger» και την C-594/2012 το ΔΕΕ κήρυξε το 2014 άκυρη την Οδηγία 2006/24/ΕΚ ως ασύμβατη με το ευρωπαϊκό νομικό πλαίσιο.

⁵⁰Βλ. Γιαννόπουλο Ν. Γ., Εισαγωγή στη Νομική Πληροφορική- Μια πρώτη προσέγγιση της σχέσης δικαίου και νέων Τεχνολογιών, ό.π., σελ. 80

⁵¹Προοίμιο Άρθρο 5 Οδηγία 2002/58/ΕΚ «Σκοπός της είναι η διασφάλιση ενός ισοδύναμου επίπεδου προστασίας των θεμελιωδών δικαιωμάτων και ελευθεριών, έτσι ώστε να διασφαλίζεται η ελεύθερη ροή δεδομένων στην κοινότητα».

στην επεξεργασία των προσωπικών δεδομένων και στην ιδιωτικότητα στο πεδίο των ηλεκτρονικών επικοινωνιών. Εισάγεται έτσι ένα νέο, εξελιγμένο ρυθμιστικό πλαίσιο για τις ηλεκτρονικές επικοινωνίες στο διαδίκτυο. Στόχος της Οδηγίας είναι η εναρμόνιση των εθνικών νομοθεσιών για την προστασία των προσωπικών δεδομένων στον τομέα των ηλεκτρονικών επικοινωνιών, την ελεύθερη κυκλοφορία δεδομένων στο πλαίσιο της ΕΕ. Πιο συγκεκριμένα η Οδηγία 2002/58/ΕΚ ενισχύει την Οδηγία 95/46/ΕΚ στην προστασία των προσωπικών δεδομένων στο διαδίκτυο. Στην Οδηγία εισάγονται οι έννοιες “cookies”, “spyware” και “web bugs” και εισήχθη για πρώτη φορά σε επίπεδο Ενωσιακού δικαίου με το άρθρο 5 § 3 της Οδηγίας 2002/58/ΕΚ η βασική νομοθετική ρύθμιση για τα cookies. Επίσης σύμφωνα με το άρθρο 5 παρ. 1 της Οδηγίας, τα κράτη μέλη μέσω της εθνικής νομοθεσίας κατοχυρώνουν το απόρρητο των επικοινωνιών, που διενεργούνται μέσω δημόσιου δικτύου επικοινωνιών και των διαθέσιμων στο κοινό υπηρεσιών ηλεκτρονικών επικοινωνιών καθώς και των συναφών δεδομένων κίνησης. Ειδικότερα, κατά τα οριζόμενα στο άρθρο 15 παρ. 1 αυτής απαγορεύουν την ακρόαση, υποκλοπή, αποθήκευση ή άλλο είδος παρακολούθησης ή επιτήρησης των επικοινωνιών και των συναφών δεδομένων κίνησης από πρόσωπα πλην των χρηστών, χωρίς την σχετική συγκατάθεση των εν λόγω χρηστών, εκτός αν υπάρχει σχετική νόμιμη άδεια.

7. Η Γνώμη 5/2009 της Ομάδας εργασίας του άρθρου 29 της Ευρωπαϊκής Επιτροπής

Η Ομάδα του άρθρου 29 συστάθηκε δυνάμει του άρθρου 29 της Οδηγίας 95/46/ΕΚ για την προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και για την ελεύθερη κυκλοφορία των δεδομένων αυτών. Η Ομάδα έχει συμβουλευτικό χαρακτήρα ως προς την Ευρωπαϊκή Επιτροπή αλλά είναι ανεξάρτητη ως προς αυτήν. Η Ομάδα εκδίδει γνωμοδοτήσεις και κείμενα εργασίας⁵² και η εξέταση των θεμάτων γίνεται είτε μετά από αίτηση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής είτε με πρόταση των μελών της Ομάδας. Στο σημείο αυτό αξίζει να αναφερθεί η εφαρμογή της Οδηγίας 95/46/ΕΚ στη δικαστική απόφαση της 6ης Νοεμβρίου 2003 του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου κατά Bodil Lindqvist. Πρόκειται για την πρώτη απόφαση του Δ.Ε.Κ σχετικά με την Οδηγία 95/46 ερμηνεύοντας την έννοια των προσωπικών δεδομένων⁵³. Ήταν η πρώτη φορά που το ΔΕΚ όρισε σε απόφασή του το πεδίο εφαρμογής της Οδηγίας περί προστασίας των δεδομένων, προσωπικού χαρακτήρα και της ελεύθερης κυκλοφορίας τους στο διαδίκτυο. Η Lindqvist δημοσίευσε στο διαδικτυακό τόπο της σουηδικής προτεσταντικής εκκλησίας κείμενο για εθελοντική δράση της σουηδικής εκκλησίας περιλαμβάνοντας πληροφορίες όπως ονόματα των συναδέλφων της, αριθμούς τηλεφώνων και σε ορισμένες περιπτώσεις προσωπικές πληροφορίες, αναφορικά με τα χόμπι και την υγεία των συναδέλφων της χωρίς να λάβει την άδεια δημοσίευσης των πληροφοριών στην ιστοσελίδα της από τους συναδέλφους της. Η Lindqvist αφαίρεσε τις σχετικές πληροφορίες μετά από σχετικό αίτημα συναδέλφου της. Στο πλαίσιο προδικαστικού ερωτήματος σουηδικού δικαστηρίου στο οποίο η B. Lindqvist είχε ασκήσει έφεση κατά της πρωτόδικης απόφασης που την καταδίκασε σε πρόστιμο 4.000 σουηδικών κορονών υποστηρίζοντας ότι η ανάρτηση πληροφοριών σε ιστοσελίδες του διαδικτύου βάσει της Οδηγίας για την προστασία των προσωπικών δεδομένων δεν αποτελεί επεξεργασία των προσωπικών δεδομένων, το Δ.Ε.Κ δέχτηκε ότι δεδομένα όπως το

⁵²βλ. www.dpa.gr Συμμετοχή της Αρχής σε Διεθνείς Ομάδες Εργασίας και Εθνικές Επιτροπές. Σελίδα 33 από 107

⁵³ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:62001CJ0101&from=EN>

όνομα, τηλέφωνο μελών, διευθύνσεις κατοικίας, κατάσταση υγείας αποτελούν δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα για τη δημοσίευση των οποίων στον ιστότοπο της προτεσταντικής εκκλησίας ήταν απαραίτητη η συγκατάθεση των ατόμων στα οποία αφορούν. Ως εκ τούτου, ισχυρίστηκε ότι η οδηγία περί προστασίας των δεδομένων δεν εφαρμόζεται σε δραστηριότητες μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα και ότι οι κυρώσεις που της υποβλήθηκαν για την παραβίαση της προστασία των δεδομένων αποτελούν παραβίαση της ελευθερίας της έκφρασης. Εν συνεχεία το Δικαστήριο της Σουηδίας με σειρά προδικαστικών ερωτημάτων προς το ΔΕΚ ζητά την ερμηνεία της Οδηγίας περί προσωπικών δεδομένων. Στην εξέταση των ερωτημάτων το ΔΕΚ διαπίστωσε ότι η ανάρτηση ονομάτων και τηλεφώνων αποτελεί αυτοματοποιημένη εν όλω ή εν μέρει επεξεργασία προσωπικών δεδομένων. Επιπλέον, το ΔΕΚ συμπεραίνει ότι οι διαχειριστές ιστοσελίδων δεν υπόκεινται στο νομικό καθεστώς που διέπει τη διαβίβαση δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, εκτός εάν πρώτον στέλνουν πραγματικά τις προσωπικές πληροφορίες των χρηστών του Διαδικτύου που δεν επιδιώκουν σκόπιμα την πρόσβαση στις ιστοσελίδες, ή δεύτερον η υποδομή των server βρίσκεται σε χώρα εκτός ΕΕ. Το ΔΕΚ, στη συνέχεια εξετάζοντας την εφαρμογή της οδηγίας για την προστασία των δεδομένων στους μη κερδοσκοπικούς οργανισμούς απεφάνθη ότι η Οδηγία δεν εφαρμόζεται σε δραστηριότητες μη κερδοσκοπικών οργανισμών. Μια τέτοια επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα δεν εμπίπτει σε καμία από τις εξαιρέσεις του άρθρου 3, παράγραφος 2, της οδηγίας 95/46. Τέλος, το ΔΕΚ απεφάνθη ότι οι περιορισμοί που επιβάλλονται από την οδηγία για την προστασία των δεδομένων δεν παραβιάζουν την ελευθερία έκφρασης. Σύμφωνα με τα οριζόμενα στην Οδηγία για την επεξεργασία προσωπικών δεδομένων τα άτομα που επεξεργάζονται τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα πρέπει να κοινοποιούν τις δραστηριότητές τους στην εποπτική αρχή προστασίας δεδομένων του κράτους μέλους στο οποίο λειτουργούν. Στα υποκείμενα της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα αναγνωρίζεται το δικαίωμα να γνωρίζουν ποιός επεξεργάζεται τα δεδομένα τους καθώς επίσης μπορούν να ζητήσουν τη διόρθωση ή / και διαγραφή των δεδομένων αυτών. Στην Οδηγία αναφέρεται ρητά η εφαρμογή μέτρων ασφαλείας για την προστασία των προσωπικών δεδομένων. Τέλος, μία από τις πιο αξιοσημείωτες πτυχές της Οδηγίας για την προστασία των δεδομένων είναι το τμήμα που αφορά τη διαβίβαση προσωπικών δεδομένων σε χώρες εκτός του Ευρωπαϊκού Οικονομικού Χώρου καθώς το άρθρο 25 της Οδηγίας απαγορεύει τη μεταφορά δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα προς τρίτες χώρες οι οποίες δεν παρέχουν επαρκή προστασία των προσωπικών δεδομένων, εκτός περιορισμένων εξαιρέσεων.

Επίσης η Ομάδα προστασίας των προσώπων έναντι της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, που συστάθηκε βάσει του άρθρου 29 της Οδηγίας 95/46/ΕΚ προτείνει σε γνωμοδότησή της για τις σελίδες κοινωνικής δικτύωσης μέτρα προστασίας των προσωπικών δεδομένων των χρηστών στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης. Η Ομάδα Εργασίας του άρθρου 29, εξέδωσε τη Γνώμη με αριθμό 5/2009 σχετικά με την προστασία προσωπικών δεδομένων στις υπηρεσίες κοινωνικής δικτύωσης. Η Γνώμη 5/2009 επικεντρώνεται στον τρόπο με τον οποίο η λειτουργία και η χρήση ιστοτόπων κοινωνικής δικτύωσης μπορεί να λάβει χώρα με συμμόρφωση στις απαιτήσεις της νομοθεσίας της Ε.Ε. περί προστασίας των προσωπικών δεδομένων. Βασικός στόχος της Γνώμης είναι να παράσχει οδηγίες στους παρόχους υπηρεσιών κοινωνικής δικτύωσης σχετικά με τα μέτρα που πρέπει να υιοθετούνται και να εφαρμόζονται προκειμένου να εξασφαλιστεί συμμόρφωση με τη νομοθεσία της Ε.Ε.

8. Ο Κανονισμός 2016/679 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου– Γενικός Κανονισμός Προστασίας Δεδομένων (Γ.Κ.Π.Δ.)

Ο Κανονισμός 2016/679 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 27ης Απριλίου 2016 (G.D.P.R. – «General Data Protection Regulation») τέθηκε σε εφαρμογή την 25 Μαΐου 2018 και κατήργησε την Οδηγία 95/46/ΕΚ. Ο ενωσιακός νομοθέτης με τον Κανονισμό 2016/679, καταργώντας ύστερα από είκοσι και πλέον έτη από την εφαρμογή της Οδηγίας 95/46/ΕΚ⁵⁴ είχε ως βασικό στόχο να προσφέρει σύγχρονες ρυθμίσεις προσπαθώντας έτσι να συμβαδίσει όσο το δυνατόν περισσότερο με τις επιτακτικές ανάγκες που επέφερε η ραγδαία ανάπτυξη του διαδικτύου και η εμφάνιση των μέσων κοινωνικής δικτύωσης⁵⁵. Ο Κανονισμός προκειμένου να επιτύχει τη διασφάλιση υψηλού επιπέδου προστασίας των φυσικών προσώπων κατοχυρώνει την συνεκτική και ομοιόμορφη εφαρμογή των κανόνων για την προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων και των ελευθεριών των φυσικών προσώπων και δεν καταλείπει μεγάλα περιθώρια επιλογών για εσωτερικές νομοθετικές ρυθμίσεις στα κράτη-μέλη της Ε.Ε ⁵⁶, έτσι ώστε η προσαρμογή στην ψηφιακή εποχή να χαρακτηρίζεται στο μεγαλύτερο δυνατό βαθμό από ομοιόμορφη εφαρμογή μεταξύ όλων των κρατών-μελών της Ε.Ε. Ο Κανονισμός στηρίζεται στην αρχή ότι η προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα είναι θεμελιώδες δικαίωμα. Σύμφωνα με το άρθρο 8 παράγραφος 1 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης («Χάρτης») και το άρθρο 16 παράγραφος 1 της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΣΛΕΕ) ορίζεται ότι κάθε πρόσωπο έχει δικαίωμα στην προστασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα που το αφορούν.

9. Η Οδηγία 2016/680/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου

Η Οδηγία 2016/680 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 27ης Απριλίου 2016 δημοσιεύτηκε παράλληλα με τον Κανονισμό 2016/679 και αφορά στην προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα από αρμόδιες αρχές για τους σκοπούς της πρόληψης, διερεύνησης, ανίχνευσης ή δίωξης ποινικών αδικημάτων ή της εκτέλεσης ποινικών κυρώσεων και για την ελεύθερη κυκλοφορία των δεδομένων αυτών και την κατάργηση της απόφασης-πλαίσιο 2008/977/ΔΕΥ του Συμβουλίου.

II. Το Ελληνικό Δίκαιο.

⁵⁴Βλ. Commission Staff Working Paper Impact Assessment, Accompanying the document Regulation of the European Parliament and of the Council on the protection of individuals with regard to the processing of personal data and on the free movement of such data (General Data Protection Regulation) and Directive of the European Parliament and of the Council on the prosecution of criminal offences or the execution of criminal penalties, and the free movement of such data.

⁵⁵Βλ. επίσης και Παναγοπούλου - Κουτνατζή Φ., Ο Γενικός Κανονισμός για την προστασία Δεδομένων 790/2016/ΕΕ, Εισαγωγή και Προστασία Δεδομένων, ό.π., σελ. 1 επ.

⁵⁶Βλ. Γεωργίου Δελλή, Για μία αποτελεσματική δημόσια προστασία των προσωπικών δεδομένων: ο «θαυμαστός καινούργιος κόσμος» του Κανονισμού (ΕΕ) 679/2016

Η προστασία των προσωπικών πληροφοριών αποτελεί βασικό δομικό στοιχείο μιας δημοκρατικής κοινωνίας. Το γεγονός ότι διανύουμε την εποχή της πληροφορίας η οποία διακρίνεται για την ελεύθερη διακίνηση της πληροφορίας, κάνει επιτακτική την ανάγκη για προάσπιση της πληροφοριακής ιδιωτικότητας.

1. Συνταγματική κατοχύρωση

Το κύριο συνταγματικό πλαίσιο προστασίας των προσωπικών δεδομένων μέχρι την Συνταγματική Αναθεώρηση του 2001 αποτελούσαν τα άρθρα 2 παρ. 1 για το σεβασμό της αξίας του ανθρώπου, 5 παρ. 1 για την προστασία του δικαιώματος ελεύθερης ανάπτυξης της προσωπικότητας, 9 παρ. 1 για την προστασία του δικαιώματος του ιδιωτικού βίου, και 19 για την προστασία του απορρήτου της επικοινωνίας. Μέσα από τα άρθρα αυτά κατοχυρώνονται η ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητας και το δικαίωμα του ιδιωτικού βίου κατοχυρώνοντας ειδικότερα το δικαίωμα πληροφοριακού αυτοκαθορισμού του ατόμου, δηλαδή του δικαιώματος να αποφασίζει το ίδιο το άτομο για το ποια προσωπικά του στοιχεία θα δημοσιοποιήσει⁵⁷. Σε κάθε περίπτωση όμως η προστασία των προσωπικών πληροφοριών δεν μπορεί παρά να συνάδει με τις σύγχρονες τεχνολογικές εξελίξεις και η προστασία τους να αποτελεί καθοριστικό στοιχείο της συνταγματικής τάξης.

Για αυτό άλλωστε, λόγω των ραγδαίων εξελίξεων στο χώρο της τεχνολογίας κρίθηκε κατά την αναθεώρηση του Συντάγματος το 2001 επιβεβλημένη η κατοχύρωση ενός νέου, ειδικού δικαιώματος προστασίας των προσωπικών δεδομένων. Με το ψήφισμα της Ζ' Αναθεωρητικής Βουλής στις 6 Απριλίου 2001 προστέθηκε στο Σύνταγμα η διάταξη του άρθρου 9^A με την οποία κατοχυρώθηκε στην Ελλάδα και συνταγματικά η προστασία των προσωπικών δεδομένων. Έτσι σύμφωνα με το άρθρο 9^A ορίζεται ότι «Καθένας έχει δικαίωμα προστασίας από την συλλογή, επεξεργασία και χρήση, ιδίως με ηλεκτρονικά μέσα, των προσωπικών του δεδομένων, όπως νόμος ορίζει. Η προστασία των προσωπικών δεδομένων διασφαλίζεται από ανεξάρτητη Αρχή, που συγκροτείται και λειτουργεί, όπως νόμος ορίζει». Το νέο άρθρο έχει ευρύτερο πεδίο εφαρμογής από το άρθρο 9 Σ καθώς αφορά κάθε είδους προσωπικά δεδομένα και όχι μόνο σε δεδομένα του ιδιωτικού και οικογενειακού βίου του ατόμου. Έτσι με το νέο άρθρο κατοχυρώνεται το δικαίωμα της πληροφοριακής αυτοδιάθεσης ή αλλιώς του πληροφοριακού αυτοκαθορισμού του ατόμου⁵⁸.

Στο άρθρο 9A του Συντάγματος τονίζεται η θετική διάσταση του δικαιώματος στην ιδιωτικότητα, υπό την έννοια της αξιώσης της προστασίας των προσωπικών δεδομένων. Το δικαίωμα του άρθρου 9^A είναι μία δέσμη δικαιωμάτων, η οποία εξειδικεύεται από την κοινή νομοθεσία. Τα ειδικότερα δικαιώματα είναι το δικαίωμα συγκατάθεσης ή αντίρρησης στην επεξεργασία των προσωπικών δεδομένων, το δικαίωμα ενημέρωσης, το δικαίωμα πρόσβασης και το δικαίωμα δικαστικής προστασίας, οριστικής και προσωρινής⁵⁹. Υποκείμενα του δικαιώματος του άρθρου 9^A είναι όλοι όσοι βρίσκονται στην ελληνική επικράτεια, έλληνες και αλλοδαποί αφού δεν γίνεται σχετική διάκριση στο Σύνταγμα. Αρκεί επομένως μόνο η επίκληση

⁵⁷Βλ. Καράκωστα Ι, Το Δίκαιο του Internet (Νομική αντιμετώπιση του διαδικτύου), ΝοB 1998

⁵⁸Ιγγλεζάκη Ι, Ευαίσθητα προσωπικά δεδομένα.

⁵⁹Βασίλης Σωτηρόπουλος, Το άρθρο 9^A του Συντάγματος 1975/1986/2001, greeklaws.com

από το άτομο της παράνομης επεξεργασίας των δεδομένων του. Το άρθρο 9^A ⁶⁰ κατοχυρώνει το δικαίωμα του κάθε ανθρώπου να μην καθίσταται πληροφοριακό αντικείμενο και να αποφασίζει ο ίδιος ποιες πληροφορίες που τον αφορούν θα καταστούν γνωστές στο περιβάλλον. Το αυτοτελές δικαίωμα προστασίας προσωπικών δεδομένων εντάσσεται στα νέα δικαιώματα που κατοχυρώθηκαν από την συνταγματική αναθεώρηση του 2001 με κοινό τους χαρακτηριστικό τη διαφύλαξη της προσωπικής αυτονομίας και τη θωράκιση του ήδη γνωστού χώρου αυτοκαθορισμού του ατόμου σε συνθήκες ραγδαίας τεχνολογικής ανάπτυξης⁶¹ , με κοινό στοιχείο την εξασφάλιση του ατόμου όχι μόνο έναντι της κρατικής εξουσίας αλλά και έναντι των ιδιωτών. Το δικαίωμα του άρθρου 9^A διαφοροποιείται από το δικαίωμα του πληροφοριακού αυτοκαθορισμού ή της αυτοδιάθεσης πληροφοριών, το οποίο έγκειται στην δυνατότητα του ατόμου να γνωρίζει, να αποφασίζει και να προσδιορίζει εάν, πότε και υπό ποιες προϋποθέσεις είναι δυνατή η επεξεργασία των πληροφοριών που το αφορούν, χωρίς να καθίσταται πληροφοριακό αντικείμενο αλλά υποκείμενο των δεδομένων, αναπτύσσοντας παράλληλα ελεύθερα την προσωπικότητά του. Η ουσιαστική διαφοροποίηση έγκειται στο γεγονός ότι το δικαίωμα αυτό αποτελεί ένα μέσο για τον έλεγχο της επεξεργασίας προσωπικών δεδομένων⁶² .

Παράλληλα η προστασία των προσωπικών δεδομένων βρίσκει έμμεσα έρεισμα σε έναν συνδυασμό διατάξεων του Συντάγματός μας, όπως στο άρθρο 5 παρ. 1 για την ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητας, στο άρθρο 2 παρ. 1 για τον σεβασμό και την προστασία της ανθρώπινης αξίας, στο άρθρο 19 για το απόρρητο των επικοινωνιών, στο άρθρο 9 για το άσυλο της κατοικίας, στο άρθρο 25 για την υποχρέωση των κρατικών οργάνων να διασφαλίζουν την «ανεμπόδιστη και αποτελεσματική» άσκηση των δικαιωμάτων, εφαρμόζοντας την αρχή της αναλογικότητας σε τυχόν νόμιμους περιορισμούς τους, και στο άρθρο 101Α για την συγκρότηση των Ανεξάρτητων Διοικητικών Αρχών⁶³ .

2. Ο Νόμος 2472/1997

Η κοινοτική Οδηγία 95/46/EK για την προστασία των προσώπων έναντι της επεξεργασίας προσωπικών δεδομένων και την ελεύθερη κυκλοφορία των δεδομένων αυτών ενσωματώθηκε στην ελληνική έννομη τάξη με το Ν. 2472/1997. Μάλιστα η Ελλάδα υπήρξε από τις πρώτες χώρες που μετέφεραν την Οδηγία στο εσωτερικό τους δίκαιο. Ήδη πριν από τη συνταγματική αναθεώρηση του 2001 ο Ν. 2472/1997⁶⁴ (ΦΕΚ Α΄ 50/10.04.1997) καθόρισε το πλαίσιο της επεξεργασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα. Ο νόμος αυτός καταργήθηκε με τον νεότερο Ν. 4624/2019.

⁶⁰Βλ. Αλεξανδροπούλου - Αιγυπτιάδου Ε., Προσωπικά Δεδομένα, ό.π., σελ. 36.

⁶¹Βλ. Μήτρου Λ., Προστασία Προσωπικών Δεδομένων-ένα νέο δικαίωμα; σε Τσάτσου Δ., Βενιζέλου Ε., Κοντιάδη Ε. (επιμ.), Το Νέο Σύνταγμα, Πρακτικά συνεδρίου για το αναθεωρημένο Σύνταγμα 1975/1986/2001, 2001, σελ. 83 επ. (87).

⁶²Βλ. Ιγγλεζάκη Ι., Ευαίσθητα Προσωπικά Δεδομένα, ό.π., σελ. 54

⁶³Βλ. Αλεξανδροπούλου - Αιγυπτιάδου Ε., Προσωπικά Δεδομένα, ό.π., σελ. 36 επ.

⁶⁴Για την προστασία των προσωπικών δεδομένων στα πλαίσια του 2472/1997 βλ. ενδεικτικά Αλεξανδροπούλου-Αιγυπτιάδου Ε. , Ζητήματα από το Δίκαιο Πληροφορικής, Σάκκουλας, 2002, σελ. 24. επ., την ίδια, Προσωπικά Δεδομένα, Σάκκουλας, 2007, σελ. 31. επ.

3. Ο Νόμος 3471/2006

Ο Νόμος 3471/2006 ⁶⁵(ΦΕΚ Α' 133/28.06.2006) συμπληρώνει και εξειδικεύει την ελληνική νομοθεσία για την προστασία των προσωπικών δεδομένων. Σκοπός του Νόμου σύμφωνα με το άρθρο 1 είναι η προστασία θεμελιωδών δικαιωμάτων των ατόμων και ιδίως της ιδιωτικής ζωής καθώς και η θέσπιση των προϋποθέσεων για την επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και τη διασφάλιση του απορρήτου στον τομέα των ηλεκτρονικών επικοινωνιών.

Οι ρυθμίσεις αυτές εφαρμόζονται κατά την επεξεργασία προσωπικών δεδομένων στο πλαίσιο της παροχής διαθέσιμων στο κοινό υπηρεσιών ηλεκτρονικών επικοινωνιών σε δημόσια δίκτυα ηλεκτρονικής επικοινωνίας, ήτοι στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης⁶⁶. Οι ρυθμίσεις του Ν. 3471/06 είναι συμπληρωματικές και ειδικότερες σε σχέση με τον Ν. 2774/1999. Αυτό σημαίνει ότι οι ρυθμίσεις του Ν. 2774/1999 εξακολουθούν να εφαρμόζονται ως γενικές ρυθμίσεις ενώ οι αντίστοιχες του Ν.3471/06 εφαρμόζονται ως ειδικότερες. Ως προς το πεδίο εφαρμογής ο Ν.3471/2006 εφαρμόζεται για την προστασία των προσωπικών δεδομένων στο πλαίσιο της παροχής διαθέσιμων στο κοινό υπηρεσιών ηλεκτρονικών επικοινωνιών σε δημόσια δίκτυα ηλεκτρονικών επικοινωνιών⁶⁷. Ο εν λόγω Νόμος, ενσωματώνοντας την Οδηγία 2002/58/ΕΚ, αποσκοπεί στην εισαγωγή συγκεκριμένων και ειδικών ρυθμίσεων που αφορούν τόσο στο απόρρητο της επικοινωνίας και την προστασία της ιδιωτικότητας των χρηστών ⁶⁸από επικίνδυνες πρακτικές για τους χρήστες όπως για παράδειγμα η εγκατάσταση κατασκοπευτικού λογισμικού όσο και στην οργάνωση της προστασίας των δεδομένων των και χρηστών έναντι των παρόχων.

4. Ο Νόμος 4624/2019

Μόλις την 26/8/2019 ψηφίστηκε με τη διαδικασία του κατεπείγοντος ο Ν. 4624/2019 περί «Προστασίας των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα». Ο νόμος 4624/2019 αντικατέστησε τον προγενέστερο νόμο 2472/11997. Με το Νόμο αυτό, εκτός από τη θέσπιση των μέτρων εφαρμογής του GDPR, παράλληλα, ενσωματώνεται στην ελληνική νομοθεσία η Οδηγία 2016/680/ΕΕ. Μεταξύ των σημαντικότερων ρυθμίσεων του Ν.4624/2019 αποτελεί η ρητή απαγόρευση της χρήσεως γενετικών δεδομένων για ασφαλιστικούς σκοπούς. Ο νέος Νόμος, δρώντας εξαιρετικά προστατευτικά απέναντι στα γενετικά δεδομένα των υποκειμένων, απαγορεύει ρητά την επεξεργασία τους για σκοπούς ασφάλισης, υγείας και ζωής. Ήδη, από το παρελθόν, απαγορευόταν η διενέργεια εξετάσεων για τον έλεγχο της ασφαλιστικής ικανότητας φυσικού προσώπου, ωστόσο, πλέον καθίσταται εκ του νόμου παράνομη αυτού του είδους η επεξεργασία. Επίσης σημείο αναφοράς αποτελεί το άρθρο 23 του Ν. 4624/2019, το οποίο προβλέπει ότι στις περιπτώσεις προσφοράς υπηρεσιών της

⁶⁵Για τις ρυθμίσεις του νόμου αυτού βλ. ενδεικτικά Αλεξανδροπούλου - Αιγιαπτιάδου Ε., Νομική Διασφάλιση του απορρήτου των κινητών επικοινωνιών, ΔιΜΜΕ 2008/446, τ. 5ο , σελ. 453 επ. (459).

⁶⁶Βλ. Αλεξανδροπούλου - Αιγυπτιάδου Ε., Προσωπικά Δεδομένα, όπ.π., σελ. 174.

⁶⁷Βλ. Χριστοδούλου Κ., Προστασία της Προσωπικότητας και της συμβατικής ελευθερίας στα κοινωφελή δίκτυα, Σάκκουλας, 2007, σελ.152

⁶⁸Βλ. Καράκωστα Ι., Δίκαιο και Internet- Νομικά Ζητήματα του Διαδικτύου, 3η έκδοση, Σάκκουλας, 2009, σελ. 172

κοινωνίας της πληροφορίας, η συγκατάθεση του ανηλίκου είναι έγκυρη, μόνο εφόσον ο τελευταίος έχει συμπληρώσει το 15^ο έτος της ηλικίας του. Αποτέλεσμα αυτού είναι ο Νόμος να καθιστά άκυρη την λήψη συγκατάθεσης από ανήλικους κάτω των 15 ετών για τη χρήση υπηρεσιών της κοινωνίας της πληροφορίας, εκτός εάν αυτή δοθεί από νόμιμο αντιπρόσωπό τους.

Κεφάλαιο Δ΄

Το Ζήτημα Της Συγκατάθεσης

I. Η συγκατάθεση του υποκειμένου

1. Η συγκατάθεση του άρθρου 17 ΓΚΠΔ.

Μία από τις θεμελιώδεις αρχές που διαπνέουν το δίκαιο της προστασίας των προσωπικών δεδομένων είναι η αρχή της νομιμότητας. Σύμφωνα με την αρχή αυτή, η συλλογή και η επεξεργασία προσωπικών δεδομένων δεν επιτρέπονται παρά μόνο εφόσον πληρούνται οι προϋποθέσεις του ΓΚΠΔ. Σύμφωνα λοιπόν με το άρθρο 4 παρ. 11 του Γενικού Κανονισμού Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα, ως συγκατάθεση ορίζεται κάθε ένδειξη βουλήσεως, ελεύθερη, συγκεκριμένη, ρητή και εν πλήρη επιγνώσει, με την οποία το υποκείμενο των δεδομένων εκδηλώνει ότι συμφωνεί, με δήλωση ή με σαφή θετική ενέργεια, να αποτελέσουν αντικείμενο επεξεργασίας τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα που το αφορούν⁶⁹.

Ειδικότερα η συγκατάθεση του υποκειμένου για να είναι νόμιμη και έγκυρη πρέπει να πληροί τις κάτωθι προϋποθέσεις:

α) Η συγκατάθεση του υποκειμένου πρέπει να είναι **ελεύθερη** και να μην αποτελεί προϊόν πλάνης, απάτης ή απειλής αλλά να απόκειται στην βούληση του υποκειμένου. Παράλληλα το υποκείμενο να μπορεί να προβεί σε ανάκληση της δήλωσης του οποτεδήποτε κρίνει εκείνο αναγκαίο χωρίς οποιαδήποτε δυσμενή συνέπεια για αυτό και μάλιστα η δήλωση ανάκλησης να γίνεται με την ίδια ευκολία που δόθηκε η συγκατάθεση⁷⁰.

β) Σύμφωνα με τον Κανονισμό η συγκατάθεση απαιτείται να είναι **συγκεκριμένη** και επομένως η συγκατάθεση πρέπει να εξειδικεύεται σύμφωνα με τις εκάστοτε ειδικές περιστάσεις και δεν νοείται η λήψη της να γίνεται γενικά και αόριστα για κάθε μελλοντική επεξεργασία⁷¹. Στην αιτιολογική σκέψη 32⁷² αναφέρεται ότι η συγκατάθεση θα πρέπει να καλύπτει το σύνολο των δραστηριοτήτων επεξεργασίας που διενεργείται για τον ίδιο σκοπό ή για τους ίδιους σκοπούς

⁶⁹Βλ. Αλεξανδροπούλου - Αιγυπτιάδου Ε., Προσωπικά Δεδομένα

⁷⁰Βλ. Ιγγλεζάκη Ι., Ο Γενικός Κανονισμός Προστασίας Προσωπικών Δεδομένων Κανονισμός 2016/679 και ο εφαρμοστικός νόμος (Ν. 462/2019) ό.π., 2020, σελ. 93.

⁷¹Βλ. Αλεξανδροπούλου - Αιγυπτιάδου Ε., Προσωπικά Δεδομένα, ό.π., σελ. 92.

⁷²Αιτιολογική σκέψη 32

ενώ όταν η επεξεργασία έχει πολλαπλούς σκοπούς, θα πρέπει να δίνεται συγκατάθεση για όλους αυτούς τους σκοπούς⁷³.

γ) Η συγκατάθεση θα πρέπει να είναι **ρητή** και η εξωτερίκευση της βούλησης του υποκειμένου να λάβει τη μορφή σαφούς θετικής ενέργειας υπέρ της επεξεργασίας⁷⁴ είτε διατυπώνεται με γραπτό είτε με προφορικό τρόπο και να παρέχεται με σαφή θετική ενέργεια, όπως γραπτή δήλωση μεταξύ άλλων και με ηλεκτρονικά μέσα. Ενδεικτικά θα μπορούσαν να συμπεριληφθούν η συμπλήρωση ενός τετραγωνιδίου κατά την επίσκεψη σε μία διαδικτυακή ιστοσελίδα, η αποστολή e-mail, η συμπλήρωση ηλεκτρονικής φόρμας ή η ηλεκτρονική υπογραφή. Επομένως η σιωπή, τα προσυμπληρωμένα τετραγωνίδια⁷⁵ ή η αδράνεια δεν θα πρέπει να εκλαμβάνονται ως συγκατάθεση. Δεν μπορεί να συνάγεται ούτε να τεκμαίρεται χορήγηση σιωπηρής συγκατάθεσης από δηλώσεις του υποκειμένου που δεν εκφράζουν με ρητό τρόπο τη βούλησή του.

δ) Το υποκείμενο πρέπει να βρίσκεται σε κατάσταση **πλήρους επίγνωσης** όταν χορηγεί τη συγκατάθεσή του με σκοπό την επεξεργασία των δεδομένων του. Η ενημέρωση του υποκειμένου πρέπει να γίνεται σε περιεκτική και κατανοητή γλώσσα ώστε να γίνεται αντιληπτή από τον μέσο άνθρωπο και να είναι σε θέση να κατανοήσει ποια δεδομένα του θα τύχουν επεξεργασίας, τους σκοπούς αυτής της επεξεργασίας αλλά και τις συνέπειες που συνεπάγεται η συλλογή τους⁷⁶. Εάν η συγκατάθεση του υποκειμένου των δεδομένων πρόκειται να δοθεί κατόπιν αιτήματος με ηλεκτρονικά μέσα, το αίτημα πρέπει να είναι περιεκτικό, σαφές και να μην διαταράσσει αδικαιολόγητα τη χρήση της υπηρεσίας για την οποία παρέχεται.

2. Η περίπτωση του ανίκανου υποκειμένου

Η συγκατάθεση του άρθρου 4 παρ. 11 του Κανονισμού έχει αντίκειμενο εντόμως προσωποπαγές⁷⁷. Έτσι είναι αμφίβολο αν είναι δεκτική αντιπροσωπεύσεως, αν δηλαδή μπορεί ο νόμιμος αντιπρόσωπος του ανίκανου να δώσει την συγκατάθεση του έγκυρα για λογαριασμό του αντιπροσωπευόμενου. Διεθνώς επικρατεί η τάση να γίνεται δεκτό το κριτήριο της ψυχολογικής ωριμότητας του ανίκανου. Επειδή το κριτήριο της ψυχολογικής ωριμότητας μπορεί να οδηγήσει από τη μία σε μείωση του επιπέδου προστασίας του ανίκανου καθώς δεν θα απαιτείται η σύμπραξη του αντιπροσώπου του και από την άλλη σε αύξηση της προστασίας αφού θα απαιτείται διπλό opt-in, ορθότερο είναι να γίνει δεκτό το γενικευμένο opt-in δηλαδή σε κάθε περίπτωση η συρευτική αξίωση της συγκατάθεσης από το νόμιμο αντιπρόσωπο και τον αντιπροσωπευόμενο.

⁷³ Βλ. Βελέντζα Γ.Ε., Δίκαιο Τεχνολογίας και Καινοτομίας, ΙuS, 2008, σελ. 418.

⁷⁴ Ριστοδούλου Κ., Προς μια επανεξέταση της έννοιας της δικαιοπραξίας; Το παράδειγμα της συγκατάθεσης του υποκειμένου στην επεξεργασία των προσωπικών του δεδομένων του, ΔιΜΜΕ 2005, σελ. 362.

⁷⁵ Σύμφωνα με την αιτιολογική σκ. 32 του ΓΚΠΔ τα προσυμπληρωμένα τετραγωνίδια δεν θα πρέπει να εκλαμβάνονται ως συγκατάθεση.

⁷⁶ Βλ. Παναγοπούλου - Κουτνατζή Φ., Ο Γενικός Κανονισμός για την Προστασία Δεδομένων 679/2016/ΕΕ, Εισαγωγή και Προστασία Δικαιωμάτων, όπ.π., σελ. 59.

⁷⁷ Χριστοδούλου Κωνσταντίνος, Η δικαιοπρακτική ικανότητα του υποκειμένου προς συγκατάθεση στην επεξεργασία των δεδομένων του σε Γενικό Κανονισμό για την Προστασία των Προσωπικών Δεδομένων, Κοτσαλής-Μενουδάκος, Νομική Βιβλιοθήκη, 2021.

Ως προς την ικανότητα για κατάρτιση της υποκείμενης σχέσης στο πλαίσιο της οποίας δίδεται η συγκατάθεση για την επεξεργασία δεδομένων. Εάν ληφθεί υπόψη η ικανότητα για κατάρτιση της υποκείμενης σχέσης, άλλοτε μειώνει το επίπεδο προστασίας του ανικάνου και άλλοτε το αυξάνει, Πιο συγκεκριμένα εάν απαιτείται σωρευτικά με την ικανότητα για συγκατάθεση τότε η παροχή της συγκατάθεσης γίνεται δυσκολότερη και έτσι αυξάνεται η προστασία. Αν πάλι υποκαθιστά την ικανότητα για συγκατάθεση τότε το επίπεδο της παρεχόμενης προστασίας μειώνεται.

Κρίσιμη είναι εν προκειμένω η διάκριση των δεδομένων σε απλά και ευαίσθητα. Μόνο στην επεξεργασία απλών δεδομένων επιτρέπεται η επεξεργασία σύμφωνα με τον Κανονισμό άρθρο 6 παρ. 1β' ακόμα και χωρίς την συγκατάθεση του υποκειμένου όταν αυτή η επεξεργασία είναι αναγκαία για την εκτέλεση σύμβασης.

3. Η περίπτωση του ανήλικου χρήστη

Το άρθρο 8 του Κανονισμού ρυθμίζει την περίπτωση συγκατάθεσης του ανηλίκου στο πλαίσιο της Κοινωνίας της Πληροφορίας. Για τις ιστοσελίδες λοιπόν που απευθύνονται απευθείας σε παιδί ισχύουν τα κάτωθι:

α) Μείωση του ορίου της δικαιοπρακτικής ικανότητας του ανηλίκου ειδικά για την συγκατάθεση στην Κοινωνία της Πληροφορίας. Το άρθρο 8 ορίζει ότι ο ανήλικος άνω των 16 ετών μπορεί να δώσει έγκυρα την συγκατάθεσή του για την επεξεργασία των δεδομένων του, ενώ καταλείπει την ευχέρεια στον εθνικό νομοθέτη να ρυθμίσει το όριο ηλικίας προς τα κάτω. Έτσι το άρθρο 24 του Νόμο 4624/2019 ορίζει έγκυρη την συγκατάθεση που δίνει ο ανήλικος άνω των 15 ετών. Παράλληλα παρέχεται στον ανήλικο το δικαίωμα διαγραφής των δεδομένων του και μάλιστα χωρίς να υπόκειται στον περιορισμό της αναγκαιότητας της επεξεργασίας δυνάμει εκτέλεσης σύμβασης.

β) Διπλό opt-in

Επιβάλλεται στον πάροχο η διερεύνηση της σύμφωνης γνώμης του γονέα του ανηλίκου. Ο φορέας των Υπηρεσιών της Κοινωνίας της Πληροφορίας πρέπει να καταβάλει «εύλογες προσπάθειες» για να διαπιστώσει ότι η συγκατάθεση παρέχεται ή έστω εγκρίνεται από το πρόσωπο που ασκεί τη γονική μέριμνα. Πρέπει δηλαδή να εξασφαλίζεται το διπλό opt-in, να εξασφαλίζεται δηλαδή και η συγκατάθεση του ανηλίκου τέκνου και η συγκατάθεση του ασκούντος τη γονική μέριμνα.

II. Η Συγκατάθεση στο Διαδίκτυο

Σύμφωνα με το άρθρο 5 παρ. 2 του ν. 3471/2006 η επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα στις ηλεκτρονικές επικοινωνίες είναι νόμιμη μόνο εφόσον: α) στηρίζεται στη συγκατάθεση του χρήστη ή του συνδρομητή μετά από ενημέρωση για το είδος των δεδομένων, το σκοπό και την έκταση της επεξεργασίας, τους αποδέκτες ή τις κατηγορίες αποδεκτών έχει

συγκατατεθεί ή β) είναι αναγκαία για την εκτέλεση σύμβασης στην οποία ο συνδρομητής ή ο χρήστης είναι συμβαλλόμενο μέρος, ή για τη λήψη μέτρων κατά το προσυμβατικό στάδιο, μετά από αίτηση του συνδρομητή. Επομένως και στις ιστοσελίδες κοινωνικής δικτύωσης η συγκατάθεση του υποκειμένου-χρήστη θα πρέπει να είναι ρητή, ελεύθερη, με συγκεκριμένο περιεχόμενο, που έχει χορηγηθεί κατόπιν ενημέρωσης του. Ο υπεύθυνος επεξεργασίας φέρει το βάρος της αποδείξεως ότι έχει αποσπάσει έγκυρη συγκατάθεση από το υποκείμενο των δεδομένων⁷⁸. Ειδικότερα στην περίπτωση των σελίδων κοινωνικής δικτύωσης η επεξεργασία των προσωπικών δεδομένων του χρήστη γίνεται μόνο όταν αυτός έχει δώσει την συγκατάθεσή του. Έτσι όταν ο χρήστης διαβάζει τους όρους χρήσης και αποδέχεται την πολιτική προστασίας ιδιωτικότητας, γνωρίζει ποια δεδομένα του θα τύχουν επεξεργασίας από την εταιρεία και τυχόν τρίτους⁷⁹. Στην περίπτωση των μέσων κοινωνικής δικτύωσης η συγκατάθεση του χρήστη παρέχεται συνήθως μέσω μίας τυπικής διαδικασίας, ενός «κλικ» σε ένα κουτάκι σε ένα κείμενο προδιατυπωμένων όρων που δεν αποτελεί προϊόν διαπραγμάτευσης του χρήστη με την πλατφόρμα. Δεν πρόκειται περί μίας δυνατότητας διαπραγμάτευσης των γενικών όρων συναλλαγών εκ μέρους του χρήστη. Η λήψη συγκατάθεσης με αυτόν τον τρόπο θέτει εύλογα ερωτήματα για το εάν μπορεί να γίνει λόγος για συγκατάθεση που πληροί τους όρους του νόμου.

Έτσι γίνεται αντιληπτό ότι σχετικά με την προστασία της ιδιωτικότητας στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης η προβληματική συγκεντρώνεται στο ζήτημα της συγκατάθεσης του υποκειμένου στην επεξεργασία των προσωπικών του δεδομένων⁸⁰. Το δικαίωμα στον πληροφοριακό αυτοκαθορισμό περιλαμβάνει τη δυνατότητα του υποκειμένου να επιλέγει το ίδιο εάν, τότε και υπό ποιες συνθήκες θα δημοσιοποιήσει προσωπικά του δεδομένα. Συνεπώς, η πράξη της δημοσίευσης σχετικών πληροφοριών - στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης- μπορεί να συνιστά άσκηση των ως άνω δικαιωμάτων⁸¹. Ωστόσο, η ελεύθερη άσκηση του δικαιώματος του πληροφοριακού αυτοκαθορισμού προϋποθέτει ότι το υποκείμενο έχει ενημερωθεί επαρκώς και με αποτελεσματικό τρόπο για τις συνέπειες της δημοσιοποίησης των πληροφοριών του.

1. Η υποχρέωση προηγούμενης ενημέρωσης στα Μέσα Κοινωνικής Δικτύωσης

Σύμφωνα με το άρθρο 5 του Ν. 3471/2006 το υποκείμενο των δεδομένων έχει δικαίωμα ενημέρωσης για την επεξεργασία των προσωπικών του δεδομένων που πραγματοποιείται στο χώρο των ηλεκτρονικών επικοινωνιών⁸² και παράλληλα ο πάροχος υπηρεσιών έχει υποχρέωση ενημέρωσης του υποκειμένου⁸³. Ειδικότερα ο χρήστης ενημερώνεται κατά τη διαδικασία της εγγραφής του για την πολιτική απορρήτου στις σελίδες κοινωνικής δικτύωσης όπου καλείται να δώσει και την συγκατάθεσή του στους εκάστοτε όρους χρήσης. Οι όροι χρήσης όμως τροποποιούνται διαρκώς χωρίς να ενημερώνεται ο χρήστης επαρκώς και χωρίς να υποχρεούται να ανανεώσει την απαιτούμενη συγκατάθεσή του. Για παράδειγμα στην ιστοσελίδα του

⁷⁸Βλ. Παναγοπούλου - Κουτνατζή Φ., Κοινωνικά Δίκτυα και προσωπικότητα-I, ΔιΜΜΕ 2/2012, σελ. 190.

⁷⁹Βλ. Πισκοπάνη Α. Μ., Το φαινόμενο Facebook: αποδομώντας το δίκαιο προστασίας της ιδιωτικότητας, όπ.π., σελ. 639 επ.

⁸⁰Φ.-Ε.Γεωργαλής, Η ιδιωτικότητα στο Facebook μετά τον Γενικό Κανονισμό για την Προστασία Δεδομένων, ΔΙΤΕ 2020, 395.

⁸¹Κ. Χρυσόγονος/Σπ. Βλαχόπουλος, Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα, 2017, σελ. 87-88.

⁸²Βλ. Αλεξανδροπούλου - Αιγυπτιάδου Ε., Προσωπικά Δεδομένα, όπ.π., σελ. 183.

⁸³Βλ. Γιαννόπουλο Γ., Η ευθύνη των παρόχων Υπηρεσιών στο Internet, όπ.π., σελ. 210.

Facebook η τροποποίηση των όρων της πολιτικής ιδιωτικότητας του γίνεται αποκλειστικά σε ειδικές ενημερωτικές σελίδες⁸⁴ και χωρίς καμία συγκεκριμένη ενημέρωση του χρήστη. Ο χρήστης οφείλει με δική του πρωτοβουλία να ενημερώνεται για τις αλλαγές στην πολιτική απορρήτου της σελίδας κοινωνικής δικτύωσης. Για να είναι νόμιμη όμως η συγκατάθεση του χρήστη πρέπει ο υπεύθυνος επεξεργασίας να του παρέχει τις πληροφορίες για το είδος των δεδομένων που θα συλλεχθούν, για τους σκοπούς της συλλογής, για το πρόσωπο του υπεύθυνου της επεξεργασίας, για τους αποδέκτες των δεδομένων, για τα δικαιώματά του και τον τρόπο άσκησης αυτών, τη δυνατότητα ανάκλησης της δήλωσης του κ.α., ενώ θα πρέπει η γλώσσα που χρησιμοποιείται να είναι απλή, κατανοητή και περιεκτική. Για κάθε επιμέρους αλλαγή στους όρους ο χρήστης πρέπει να δώσει ξεχωριστή συγκατάθεση αφού πρώτα έχει ενημερωθεί για αυτή σαφώς και εκτενώς⁸⁵ και όχι να απαιτείται από το χρήστη να αναζητά από μόνος του τυχόν τροποποιήσεις στους όρους προστασίας ιδιωτικότητας.

2. Το ζήτημα της νομιμότητας της συγκατάθεσης

Τα κοινωνικά δίκτυα ζητούν από κάθε χρήστη τη συγκατάθεση για την επεξεργασία των δεδομένων, συνήθως με τη συμπλήρωση ενός τετραγωνιδίου, μετά από ενημέρωση σχετικά με τους τρόπους επεξεργασίας και τα σχετικά δικαιώματα των χρηστών.μΣτη θεωρία αμφισβητείται⁸⁶ το ζήτημα αν η ενημέρωση που παρέχεται στον χρήστη σχετικά με το περιεχόμενο της συμφωνίας είναι πλήρης και επαρκής, με το επιχείρημα ότι το κείμενο το οποίο αυτός καλείται να διαβάσει και να αποδεχθεί είναι ιδιαίτερα μακροσκελές και δυσνόητο για άτομα που δεν διαθέτουν νομική κατάρτιση. Παράλληλα, υποστηρίζεται⁸⁷ ότι είναι πρακτικά αδύνατο για τον χρήστη να προσδιορίσει τις πιθανές μελλοντικές χρήσεις των πληροφοριών που δημοσιοποιεί. Πράγματι, το πρόβλημα λαμβάνει πλέον μεγάλες διαστάσεις λόγω του πλήθους των εφαρμογών που συνδέονται με τις πλατφόρμες, αντλώντας πληροφορίες για διάφορους σκοπούς, όπως λ.χ. η διαφήμιση, αλλά και ενόψει του φόβου για ανεπιθύμητες διαρροές δεδομένων, ιδίως μετά την αποκάλυψη του σκανδάλου για την αθέμιτη επεξεργασία δεδομένων των χρηστών του Facebook από την Cambridge Analytica⁸⁸. Η ενδεδειγμένη ερμηνευτική προσέγγιση του άρθρου 7 ΓΚΠΔ, σχετικά με τη νομιμότητα της συγκατάθεσης του υποκειμένου των δεδομένων, βρίσκεται στην αιτιολογική σκέψη 32 του Κανονισμού. Ορίζεται, συγκεκριμένα, ότι πρέπει να έπεται της πλήρους ενημέρωσης του χρήστη και να συνίσταται σε μία ελεύθερη, συγκεκριμένη και ρητή ενέργεια, δίχως να είναι απαραίτητος σε κάθε περίπτωση ο έγγραφος τύπος⁸⁹. Συμπληρώνεται, περαιτέρω, ότι η ως άνω συγκατάθεση θα μπορούσε να περιλαμβάνει «τη συμπλήρωση ενός τετραγωνιδίου κατά την επίσκεψη στην ιστοσελίδα, την

⁸⁴Βλ. Παναγοπούλου - Κουντατζή Φ., Οι ιστότοποι Κοινωνικής Δικτύωσης ως Εθνική, Ευρωπαϊκή και Διεθνής Πρόκληση της Προστασίας της Ιδιωτικότητας, *όπ.π.*, σελ. 62.

⁸⁵Βλ. Αρκουλή Κ., Προστασία Προσωπικών Δεδομένων στις ηλεκτρονικές επικοινωνίες, Νομική Βιβλιοθήκη, 2010, σελ. 53.

⁸⁶Α. Πισκοπάνη, Η προστασία της ιδιωτικότητας των χρηστών του Facebook, ΔιΜΕΕ 3/2009, 349

⁸⁷Φ. Παναγοπούλου-Κουντατζή, Οι ιστότοποι Κοινωνικής Δικτύωσης ως Εθνική, Ευρωπαϊκή και Διεθνής Πρόκληση της Προστασίας της Ιδιωτικότητας, 2010

⁸⁸Φ.-Ε. Γεωργαλής, Η ιδιωτικότητα στο Facebook μετά τον Γενικό Κανονισμό για την Προστασία Δεδομένων, ΔΙΤΕ 2020, 395 και περαιτέρω παραπομπή σε <https://www.theguardian.com/uk-news/2019/mar/21/facebook-knew-ofcambridge-analytica-data-misuse-earlier-than-reported-court->.

⁸⁹Φ. Παναγοπούλου-Κουντατζή, Ο Γενικός Κανονισμός για την Προστασία Δεδομένων 679/2016/ΕΕ, 2017

επιλογή των επιθυμητών τεχνικών ρυθμίσεων για υπηρεσίες της κοινωνίας των πληροφοριών ή μια δήλωση ή συμπεριφορά που δηλώνει σαφώς, στο συγκεκριμένο πλαίσιο, ότι το υποκείμενο των δεδομένων αποδέχεται την πρόταση επεξεργασίας των οικείων δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα». Με την αιτιολογική αυτή σκέψη, αντίστοιχη της οποίας δεν υπήρξε στην προΐσχυσασα Οδηγία, παρατηρείται ότι η πρακτική για παράδειγμα του Facebook αφενός μεν να ζητά τη συγκατάθεση του χρήστη μετά την ανάγνωση ενός ενημερωτικού κειμένου και με την απλή συμπλήρωση ενός τετραγωνιδίου, αφετέρου δε να εναποθέτει στην πρωτοβουλία του χρήστη την επιλογή του κύκλου των προσώπων στα οποία θα περιοριστεί η πρόσβαση στις πληροφορίες του, δεν είναι αντίθετη με τις προτεινόμενες προϋποθέσεις της συγκατάθεσης για τη νόμιμη επεξεργασία των δεδομένων.

Πράγματι, το ερώτημα που εύλογα ανακύπτει κατά τα παραπάνω συνίσταται στο εάν το υποκείμενο που ηθελήμενα αποκαλύπτει προσωπικές του πληροφορίες, τελώντας σε επίγνωση των κινδύνων, τυγχάνει άξιο προστασίας σε περίπτωση περαιτέρω επεξεργασίας των δεδομένων του. Το Δικαστήριο με την πρόσφατη απόφαση με αριθμό 8/2019 ΜΟΔ Ηρακλείου⁹⁰, τήρησε αρνητική στάση. Η απόφαση αφορούσε μία υπόθεση ποινικής φύσης σχετικά τα εγκλήματα της παραγωγής και κατοχής υλικού παιδικής πορνογραφίας μέσω της τεχνολογίας των πληροφοριών και των επικοινωνιών, της αποπλάνησης ανηλίκου και της παράνομης οπλοκατοχής. Ο συνήγορος υπεράσπισης προσκόμισε στο δικαστήριο φωτογραφίες από μία σελίδα στο Facebook και πρωτόκολλα συνομιλιών από λογαριασμό στο Facebook Messenger.. Το Δικαστήριο έκρινε ότι η διαδικασία ενημέρωσης του χρήστη από το Facebook , πληροί τους όρους του άρθρου 7 ΓΚΠΔ, διότι περιλαμβάνει τη σαφή προειδοποίηση ότι το εύρος της δημοσιότητας που λαμβάνει κάθε δημοσίευση του χρήστη καθορίζεται από τις σχετικές ρυθμίσεις που ο ίδιος ορίζει. Σε κάθε περίπτωση, όμως, κάθε αποδέκτης που εμπίπτει στον προκαθορισμένο κύκλο δημοσιότητας μπορεί να συλλέξει, να επανακοινοποιήσει σε τρίτους, να αποθηκεύσει σε αρχεία ή συσκευές και γενικότερα να επεξεργαστεί με κάθε τρόπο οποιαδήποτε πληροφορία καθίσταται προσβάσιμη σε αυτόν. Περαιτέρω, ο χρήστης, πριν μοιραστεί προσωπικές πληροφορίες μέσω της πλατφόρμας, ενημερώνεται ότι εάν επιλέξει τη ρύθμιση της «δημόσιας» (public) κοινοποίησης, τότε κάθε τρίτος χρήστης του διαδικτύου, ακόμη και μη εγγεγραμμένος στην πλατφόρμα, θα μπορεί να έχει πρόσβαση στη δημοσίευση, λ.χ. μέσω μίας μηχανής αναζήτησης. Άξιο αναφοράς είναι ότι το Δικαστήριο δεν κρίνει σκόπιμο να διακρίνει με βάση το αν η ανάρτηση γίνεται με επιλεγμένη τη ρύθμιση «public» (δημόσια κοινοποίηση) ή με περιορισμό των αποδεκτών της, επειδή θεωρεί ότι και στις δύο περιπτώσεις ο χρήστης γνωρίζει και αποδέχεται τον κίνδυνο απώλειας ελέγχου των πληροφοριών του.

Το ερώτημα λοιπόν που ανακύπτει είναι αν οι χρήστες που κοινοποιούν προσωπικές πληροφορίες τους στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης γνωρίζουν και αποδέχονται ότι οι πληροφορίες καθίστανται εύκολα προσβάσιμες σε οποιονδήποτε. Μία σκέψη είναι⁹¹ ότι η συγκατάθεση ως προς την επεξεργασία των προσωπικών δεδομένων μπορεί να νοηθεί μόνο σε περίπτωση συνειδητής και ελευθέρης επιλογής του χρήστη να καταστήσει τα δεδομένα του

⁹⁰ΜΟΔ Ηρακλείου 8/2019, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ. Με την απόφαση αυτή κρίθηκαν ως νομίμως κτηθέντα αποδεικτικά μέσα που αντλήθηκαν από αναρτήσεις του κατηγορουμένου στην προσωπική σελίδα που διατηρούσε στο Facebook, καθώς επίσης και από μηνύματα που είχε αποστείλει στον πολιτικώς ενάγοντα μέσω Facebook Messenger σε Φ.-Ε. Γεωργαλής, Η ιδιωτικότητα στο Facebook μετά τον Γενικό Κανονισμό για την Προστασία Δεδομένων, ΔΙΤΕ 2020, 395

⁹¹Χ. Ακριβοπούλου, Παρατηρήσεις στην ΜΠρΘεσ 16790/2009, ΕφημΔΔ 4/2009, 505-507

προσβάσιμα σε τρίτους για ορισμένο σκοπό⁹². Έτσι η δημοσίευση προσωπικών πληροφοριών στο Facebook από το υποκείμενο δεν ισοδυναμεί με συγκατάθεση για τη χρήση τους από κάθε τρίτο. Το υποκείμενο προέβη στη δημοσίευση πληροφοριών με σκοπό την αλληλεπίδραση με άλλους χρήστες του Facebook, συναινώντας σε ενδεχόμενη χρήση, η οποία όμως δεν θα υπερέβαινε το όριο της προσωπικής ή οικιακής χρήσης που θέτει ο ΓΚΠΔ. Προβληματισμό δημιουργεί η αιτιολογική σκέψη 50 του Κανονισμού που αναφέρει ότι ο υπεύθυνος επεξεργασίας μπορεί να προβαίνει σε περαιτέρω επεξεργασία των πληροφοριών ανεξαρτήτως της συμβατότητας των σκοπών, υπό την προϋπόθεση ότι η αρχική συλλογή των δεδομένων έγινε με τη συγκατάθεση του υποκειμένου. Από την άλλη ο Νόμος 4624/2019 στο άρθρο 25 περιέχει περιοριστική απαρίθμηση των περιπτώσεων όπου επιτρέπεται η περαιτέρω επεξεργασία των δεδομένων για σκοπό διαφορετικό από εκείνον για τον οποίον αρχικά συλλέχθηκαν. Ανακύπτει έτσι το ερώτημα εάν μπορεί η διάταξη του άρθρου 25 του Ν 4624/2019 να κατισχύσει της διάταξης του άρθρου 6 παρ. 4 ΓΚΠΔ, όπως ερμηνεύεται με την αιτιολογική σκέψη 50⁹³. Μπορεί ο Κανονισμός να έχει άμεση ισχύ στις έννομες τάξεις των κρατών-μελών χωρίς να απαιτούνται μέτρα εφαρμογής από τον εθνικό νομοθέτη, εκτός βέβαια εάν ρητώς καταλείπεται σχετική ευχέρεια στον τελευταίο. Ωστόσο σε κάθε περίπτωση, η νομιμότητά της συγκατάθεσης ελέγχεται σε σχέση με συνταγματικές διατάξεις που προστατεύουν θεμελιώδη δικαιώματα, όπως είναι η αρχή της προστασίας της ανθρώπινης αξιοπρέπειας (άρθρο 2 παρ. 1 Συντ.). Ειδικότερα η τεκμαιρόμενη συγκατάθεση των χρηστών για περαιτέρω επεξεργασία των δεδομένων τους μπορεί να οδηγήσει σε μία χωρίς όρια επεξεργασία πλήθους –ακόμη και ευαίσθητων– δεδομένων, αφού ουσιαστικά κάθε πληροφορία που αναρτάται στο Facebook θα επιτρέπεται να να χρησιμοποιηθεί από οποιονδήποτε. Η τεκμαιρόμενη συγκατάθεση μπορεί να καταστήσει τον χρήστη της πλατφόρμας αντικείμενο των δεδομένων και να μετατέψει τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης σε χώρους επεξεργασίας δεδομένων με απρόβλεπτες συνέπειες. Η θέση αυτή δεν μπορεί να γίνει δεκτή, επειδή έτσι παραβιάζεται η αρχή της προστασίας της ανθρώπινης αξιοπρέπειας.

Κεφάλαιο Ε΄

Το δίκαιο προστασίας της ιδιωτικότητας

I. Το δικαίωμα της ιδιωτικότητας

Το δικαίωμα της ιδιωτικότητας θεωρείται δύσκολο να οριστεί. Μπορεί η ανεύρεση ενός κοινά αποδεκτού ορισμού να είναι δυσχερής αλλά υπάρχει συμφωνία ως προς το πότε αυτή προσβάλλεται⁹⁴. Αναμφισβήτητο το δικαίωμα της ιδιωτικότητας έγινε ακόμα πιο δύσκολο να οριστεί με την εμφάνιση της Κοινωνίας της Πληροφορίας. Το ισχύον δίκαιο προστασίας της ιδιωτικότητας του χρήστη του διαδικτύου στηρίχθηκε σε έναν ορισμό της ιδιωτικότητας ως δικαίωμα του ανθρώπου να ελέγχει ο ίδιος τις πληροφορίες που θα κατέχουν οι τρίτοι για αυτόν (πληροφοριακός αυτοκαθορισμός). Η Κοινοτική Οδηγία 95/46/EK για την προστασία των

⁹²Λ. Μήτρου, Παρατηρήσεις στην ΜΠρΘεσ 16790/2009, ΔιΜΕΕ 3/2009

⁹³Φ.-Ε. Γεωργαλής, Η ιδιωτικότητα στο Facebook μετά τον Γενικό Κανονισμό για την Προστασία Δεδομένων, ΔΙΤΕ 2020, 395.

⁹⁴Βλ. Παναγοπούλου - Κουτνατζή Φ., όπ.π., σελ. 48.

φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και για την ελεύθερη κυκλοφορία των δεδομένων αυτών κατοχύρωσε αυτό το δικαίωμα. Επίσης στο άρθρο 8 του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης αναγνωρίζεται το δικαίωμα του ανθρώπου στην προστασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα που τον αφορούν. Ακόμα το Ανώτατο Δικαστήριο των Ηνωμένων Πολιτειών έχει αναγνωρίσει ότι έκφανση της ιδιωτικότητας είναι το δικαίωμα του ανθρώπου να ελέγχει τις πληροφορίες που τον αφορούν⁹⁵.

Το απαραβίαστο της ιδιωτικής ζωής συνίσταται στην απαγόρευση δημοσιοποιήσεως στοιχείων που ανάγονται στην σφαίρα απορρήτου του ατόμου όπως για παράδειγμα η προσωπική του ζωή, ή η κατάσταση της υγείας του.

Η νομική θεώρηση της ιδιωτικότητας συνίσταται στο να μένει το άτομο ήσυχο, ανενόχλητο στη δική του σφαίρα. Πρόκειται περί μίας καταστάσεως απομόνωσης του ατόμου, μοναχικότητάς του ή αποκρύψεώς του και προστασίας έναντι της έξωθεν επιτηρήσεως⁹⁶. Ο Robert Kerr (1850) αναφέρθηκε στην έννοια ιδιωτικότητας ως το δικαίωμα στην ησυχία «the right to be left alone» προσδιορίζοντας την ουσία της ιδιωτικότητας στον αμοιβαίο σεβασμό και την οικειότητα. Η πλέον καθοριστική εξέλιξη όμως ως προς την προστασία της ιδιωτικότητας ήταν η δημοσίευση του άρθρου των Warren και Brandeis's "The Right to Privacy." (1890) όπου αναφέρεται χαρακτηριστικά: "The common law secures to each individual the right of determining, ordinarily, to what extent his thoughts, sentiments, and emotions shall be communicated to others. These rights were not based upon property. Rather, they were based upon "the more general right of the individual to be let alone"⁹⁷.

1. Η Πληροφοριακή Ιδιωτικότητα και Η Ελεύθερη Επικοινωνία

Η Κοινωνία της Πληροφορίας και η ραγδαία τεχνολογική εξέλιξη με την εμφάνιση του Διαδικτύου και των δυνατοτήτων που αυτό έδινε στο χρήστη έκαναν επιτακτική την ανάγκη για προστασία της ιδιωτικότητας του ατόμου. Όμως η ιδιωτικότητα ως έννοια σεβασμού της προσωπικής σφαίρας του ατόμου δεν ήταν αρκετή για την προστασία του. Η σφαίρα της οικειότητας θα πρέπει να οριστεί ως εκείνη η σφαίρα δραστηριότητας την οποία το άτομο καθορίζει ως οικεία και επιθυμεί να την διατηρεί ως τέτοια, αποτρέποντας ανεπιθύμητες διεισδύσεις επί αυτής. Υπό αυτή την έννοια της ιδιωτικότητας το άτομο είναι αυτόνομο ως προς το να οριοθετεί το ίδιο την ιδιωτική του σφαίρα και να ελέγχει ανενόχλητα το περιεχόμενό της⁹⁸.

Έτσι το νέο άρθρο 9Α Σ κατοχυρώνει το λεγόμενο δικαίωμα της πληροφορικής αυτοδιαθέσεως ή πληροφοριακού αυτοπροσδιορισμού ή αυτοκαθορισμού του ατόμου. Το δικαίωμα αυτό αποτελεί την προστασία του ατόμου στη δυνατότητα καταγραφής των προσωπικών του πληροφοριών από τα μέσα της ηλεκτρονικής επεξεργασίας δεδομένων⁹⁹. Στην Πληροφοριακή

⁹⁵A.-M. Πισκοπάνη, Η προστασία της ιδιωτικότητας των χρηστών του Facebook, ΔΙΜΕΕ 2009, 338.

⁹⁶Βλ. Παναγοπούλου - Κουτνατζή Φ., Οι ιστότοποι Κοινωνικής Δικτύωσης ως Εθνική, Ευρωπαϊκή και Διεθνής Πρόκληση της Προστασίας της Ιδιωτικότητας, ό.π., σελ. 49.

⁹⁷Λίλιαν Μήτρου, Η ιστορία της προστασίας των προσωπικών δεδομένων.

⁹⁸Αντώνης Μπρούμας, Ψηφιακά Δικαιώματα και Πληροφορικό Σύνταγμα, 2012.

⁹⁹Βλ. Παναγοπούλου - Κουτνατζή Φ., Οι ιστότοποι Κοινωνικής Δικτύωσης ως Εθνική, Ευρωπαϊκή και Διεθνής Πρόκληση της Προστασίας της Ιδιωτικότητας, ό.π. σελ. 9.

Ιδιωτικότητα («Informational Privacy»), το διακυβευόμενο αγαθό δεν εντοπίζεται πλέον στην προστασία της αξίωσης για ανενόχλητη ιδιωτική-προσωπική σφαίρα αλλά αφορά την άσκηση ελέγχου του ατόμου στα προσωπικά του δεδομένα¹⁰⁰.

Το δικαίωμα του πληροφοριακού αυτοκαθορισμού ή, περιφραστικά, το δικαίωμα προστασίας από τη συλλογή, επεξεργασία και χρήση των προσωπικών δεδομένων, ιδίως με ηλεκτρονικά μέσα, αποτελεί εκδήλωση αυτής ακριβώς της αντίληψης περί ιδιωτικότητας (9Α Σ). Θεμελιώνεται περαιτέρω στην αρχή του σεβασμού της αξίας του ανθρώπου, στην ελευθερία ανάπτυξης της προσωπικότητας και την ελεύθερη συμμετοχή του ατόμου στην κοινωνική, οικονομική και πολιτική ζωή της χώρας, στο απαραβίαστο της ιδιωτικής ζωής και στην προστασία του απορρήτου της επικοινωνίας (2παρ.1, 5παρ.1, 9παρ.1 και 19 Σ). Συμπληρώνεται δε και από τις θεμελιωτικές διατάξεις για το ανθρώπινο δικαίωμα στην ιδιωτική ζωή, όπως αυτό κατοχυρώνεται στις διεθνείς συμβάσεις της ΕΣΔΑ στο άρθρο 8 και του ΔΣΑΠΔ στο άρθρο 17 καθώς και στον ΧΘΔΕΕ στο άρθρο 8. Με το συνταγματικώς κατοχυρωμένο αυτό δικαίωμα προστατεύεται το έννομο αγαθό της πληροφοριακής αυτοδιάθεσης του ατόμου. Έτσι, με το άρθρο 9Α του Συντάγματος καθιερώνεται ως κανόνας υπέρτερης ισχύος η απαγόρευση οποιασδήποτε επεξεργασίας προσωπικών δεδομένων, επειδή κρίνεται ότι προσβάλλει το έννομο αυτό αγαθό, ενώ οι εξαιρέσεις του κανόνα αυτού, υπό τις οποίες τέτοια επεξεργασία είναι επιτρεπτή, απαριθμούνται – και ερμηνεύονται – περιοριστικά στη νομοθεσία. Περαιτέρω και για τη διασφάλιση της αποτελεσματικής προστασίας προβλέπεται η συγκρότηση ανεξάρτητης αρχής επιφορτισμένης με την επόπτευση της προστασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και την εφαρμογή του ισχύοντος νομικού πλαισίου.

Τις ρυθμίσεις του πληροφοριακού συντάγματος σε σχέση με την σφαίρα της οικειότητας συμπληρώνει η προστασία του απορρήτου της ελεύθερης ανταπόκρισης ή επικοινωνίας (19 Σ). Συμπληρώνεται δε και από τις θεμελιωτικές διατάξεις για το ανθρώπινο δικαίωμα στην ιδιωτική ζωή, όπως αναφέρθηκαν παραπάνω. Το έννομο αγαθό, που εδώ προστατεύεται, είναι η ελευθερία ανταπόκρισης ή επικοινωνίας. Απαραίτητη προϋπόθεση για την περί απορρήτου προστασία είναι η τέλεση της επικοινωνίας σε συνθήκες οικειότητας, ενώ η προστασία εφαρμόζεται ανεξαρτήτως του μέσου επικοινωνίας, με το οποίο διεξάγεται. Τέτοια επικοινωνία αποτελεί και η με οποιονδήποτε τρόπο χρήση του διαδικτύου (άρθρα 4 του Ν 3471/2006 και 3 παρ. 1 και 2ε του ΠΔ 47/2005). Προστατευτέο είναι τόσο το περιεχόμενο της επικοινωνίας αυτό καθεαυτό όσο και τα εξωτερικά αυτής στοιχεία (άρθρα 4 του Ν 3471/2006 και 4 του ΠΔ 47/2005). Η προστασία χαρακτηρίζεται ως απόλυτη, με την έννοια ότι δεν επιδέχεται περιορισμούς ή εξαιρέσεις πέραν των προβλεπόμενων από το νόμο, οι οποίες μπορούν να ανάγονται αποκλειστικά και μόνο σε λόγους εθνικής ασφαλείας ή διακρίβωσης ιδιαίτερα σοβαρών εγκλημάτων (για τον κατάλογο των περιοριστικά αναφερόμενων κακουργημάτων, για τη διακρίβωση των οποίων επιτρέπεται η άρση του απορρήτου, βλ. τον εκτελεστικό του άρθρου 19 του Συντάγματος Ν. 2225/1994). Σε αυτές τις περιπτώσεις και τηρούμενων των διαδικασιών που επιτάσσει η νομοθεσία, η άρση του απορρήτου αποφασίζεται από αρμόδια δικαστική αρχή. Σύμφωνα με το άρθρο 4 παρ. 4 του Ν. 2225/1995 ως τέτοια αρχή ορίζεται το καθ' ύλην και κατά

¹⁰⁰Με βάση τον ορισμό του Alan F. Westin η ιδιωτικότητα (privacy) ορίζεται: “Η αξίωση των ατόμων, των ομάδων και των ιδρυμάτων να αποφασίζουν για τον εαυτό τους πότε, πώς και σε ποιο ακριβώς βαθμό οι πληροφορίες για τα άτομά τους γνωστοποιούνται στους υπόλοιπους με τους οποίους επικοινωνούν”, Westin A. F., όπ.π., σελ. 7 επ.

τόπο αρμόδιο συμβούλιο εφετών ή πλημμελειοδικών. Τέλος, το Σύνταγμα ρητώς απαγορεύει τη χρήση αποδεικτικών μέσων που έχουν αποκτηθεί κατά παράβαση των άρθρων 9, 9Α και 19, τα οποία προστατεύουν τη ιδιωτικότητα. Για τη διασφάλιση δε της αποτελεσματικής προστασίας του απορρήτου το Σύνταγμα προβλέπει τη συγκρότηση ανεξάρτητης αρχής. Πρόκειται για την Αρχή Διασφάλισης του Απορρήτου των Επικοινωνιών, που ιδρύθηκε με το Ν. 3115/2003. Με τις ανωτέρω εγγυήσεις προστασίας των προσωπικών δεδομένων και του απορρήτου των επικοινωνιών το δίκαιο υιοθετεί έναν καταφανέστατα θετικό προς την ιδιωτικότητα του ατόμου στην ΚτΠ προσανατολισμό, προκειμένου να επιτύχει την αποτελεσματική προάσπιση της σφαίρας της οικειότητας από τις διακινδυνεύσεις του νέου τεχνολογικού πεδίου στη σύγχρονη εποχή.

2. Ο Πληροφοριακός Αυτοκαθορισμός

Ο πληροφοριακός αυτοκαθορισμός («Informationelle Selbstestimmung»), το δικαίωμα του ατόμου δηλαδή να ελέγχει το ίδιο τη διάδοση των προσωπικών του πληροφοριών, να ελέγχει δηλαδή την πηγή, τον σκοπό, τους αποδέκτες των πληροφοριών που το αφορούν¹⁰¹. Αυτό λοιπόν που είναι πρωταρχικής σημασίας είναι η ελευθερία του ατόμου να ελέγχει τις πληροφορίες αυτές και την πρόσβαση σε αυτές. Η δυνατότητα ελέγχου στην πληροφορία επιτρέπει στο άτομο να αποφασίσει το ίδιο ποιο βαθμό εμπιστευτικότητας θα προσδώσει σε συγκεκριμένα θέματα ¹⁰².

Στο χώρο του διαδικτύου το εν λόγω δικαίωμα ουσιαστικά αφορά για τον καθορισμό του χρόνου, του τρόπου και της προέλευσης των πληροφοριών που αφορούν το χρήστη καθώς και τη γνωστοποίηση αυτών των δεδομένων σε άλλους χρήστες. Θα μπορούσε επίσης να αποτελεί ακραία έκφραση του δικαιώματος του ατόμου για διατήρηση της ανωνυμίας του¹⁰³.

Ορόσημο στην κατοχύρωση του δικαιώματος του πληροφορικού ανακαθορισμού αποτελεί η απόφαση της 15.12.1983 του Γερμανικού Ομοσπονδιακού Συνταγματικού Δικαστηρίου στην υπόθεση Volkszählungsgesetz¹⁰⁴. Το Γερμανικό Ομοσπονδιακό Συνταγματικό Δικαστήριο έχει αναγνωρίσει το δικαίωμα πληροφοριακού αυτοκαθορισμού από το συνδυασμό των διατάξεων περί προστασίας της αναπτύξεως της προσωπικότητας και ανθρώπινης αξιοπρέπειας.

Το δικαίωμα του πληροφορικού αυτοκαθορισμού δεν αναγνωρίζεται ως ανεξάρτητο δικαίωμα στο ελληνικό δίκαιο. Συνδέεται με άλλες επιμέρους εκδηλώσεις της προσωπικότητας όπως η ιδιωτική ζωή, η σφαίρα του απορρήτου, η ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητας αλλά δεν ταυτίζεται με καμία απ' αυτές¹⁰⁵. αλλά αποτελεί μία πτυχή του δικαιώματος προστασίας της ιδιωτικής ζωής και πιο συγκεκριμένα, εξειδίκευση του δικαιώματος της προσωπικότητας¹⁰⁶.

¹⁰¹Βλ. Ανθίμου Κ. Το δικαίωμα πληροφορικού αυτοκαθορισμού του ατόμου ως έκφανση του δικαιώματος επί της προσωπικότητας, Κριτική Επιθεώρηση Νομικής Θεωρίας και Πράξης, τεύχος 1ο, 1998, σελ. 155 επ.

¹⁰²Βλ. Παναγοπούλου - Κουντατζή Φ., Οι ισότοποι Κοινωνικής Δικτύωσης ως Εθνική, Ευρωπαϊκή και Διεθνής Πρόκληση της Προστασίας της Ιδιωτικότητας.

¹⁰³Βλ. Αλεξανδοπούλου - Ατσιαπτιάδου Ε., Προσωπικά Δεδομένα, όπ.π. σελ. 30.

¹⁰⁴Βλ. Γιαννόπουλο Γ., Εισαγωγή στη Νομική Πληροφορική, όπ.π., σελ. 66-67.

¹⁰⁵Αυγουστιανάκη Μιχ., Προστασία του ατόμου από την επεξεργασία προσωπικών δεδομένων, ΔτΑ 2001, σελ. 685.

¹⁰⁶Βλ. Ιγγλεζάκη Ι., Δίκαιο της Πληροφορικής, 3η έκδοση, Σάκκουλας, 2018, σελ. 225, βλ. επίσης και Καράκωστα Ι., Προστασία της ιδιωτικότητας στην Κοινωνία της Πληροφορίας, ΔιΜΜΕ, 2004, σελ. 54.

Η πληροφοριακή αυτοδιάθεση έγκειται στην αναγνώριση των πληροφοριών που αναφέρονται στο άτομο και στην ανάγκη ή μη κάποιας ρύθμισης ή και περιορισμού της επεξεργασίας και διάδοσης πληροφοριών της ιδιωτικής ζωής, δεδομένου του αξιώματος ότι το άτομο έχει το δικαίωμα να αποφασίζει αυτόνομα. Η ευχέρεια του κράτους για παράδειγμα να έχει πρόσβαση σε μεγάλο όγκο προσωπικών δεδομένων που συλλέγονται καταρχήν από ιδιωτικούς φορείς, για άλλους κρατικούς σκοπούς που θεμελιώνεται στο δημόσιο συμφέρον, συνιστά προσβολή στον πληροφοριακό αυτοκαθορισμό των προσώπων. Ως κοινωνική ιδιότητα του προσώπου¹⁰⁷, η πληροφοριακή ιδιωτικότητα υπόκειται σε περιορισμούς. Οι περιορισμοί αυτοί, ανεκτοί μόνο υπό την αίρεση της νομιμότητας και της αναλογικότητας¹⁰⁸, αφορούν συνήθως είτε ένα υπέρτερο δημόσιο συμφέρον είτε τα δικαιώματα των άλλων.

Στο πλαίσιο της προστασίας προσωπικών δεδομένων γίνεται σαφές ότι για οποιαδήποτε καταχώριση που έγινε και δεν έλαβε ενημέρωση το υποκείμενο των δεδομένων προσβάλλεται το δικαίωμα στον πληροφοριακό αυτοκαθορισμό, το οποίο συνιστά μια πτυχή του δικαιώματος της προστασίας της ιδιωτικής του ζωής¹⁰⁹. Ο πληροφοριακός αυτοκαθορισμός δεν εξαντλείται στην αξίωση για παρεμπόδιση της μη εξουσιοδοτημένης χρήσης ή της αποκάλυψης σε άλλους. Αποτελείται και συνίσταται σε ένα πλέγμα αρχών, δικαιωμάτων και εγγυήσεων. Η συγκατάθεση του ατόμου ή η αυτοδιαχείριση της διαδικτυακής εικόνας και παρουσίας του είναι όντως μία πρωταρχική έκφραση του δικαιώματος πληροφοριακού αυτοκαθορισμού.

II. Η Ιδιωτικότητα στο Διαδίκτυο

Το Διαδίκτυο εκτός από οφέλη ενέχει και κινδύνους για την ιδιωτικότητα. Η ραγδαία ανάπτυξη της τεχνολογίας συνιστά πρόκληση για την προστασία της ιδιωτικότητας. Η πρόσβαση για τους χρήστες είναι δωρεάν στις περισσότερες σελίδες αλλά συχνά οι χρήστες για να κάνουν χρήση των υπηρεσιών αυτών καλούνται να αποθηκεύσουν πολλά από τα δεδομένα τους. Εύλογα λοιπόν οι χρήστες ευαισθητοποιούνται και ανησυχούν για την ιδιωτικότητά τους στο διαδίκτυο καθώς και για τυχόν προσβολή στην προσωπική τους σφαίρα.

Άλλωστε στο διαδίκτυο παρατηρούνται νέες μορφές εγκληματικότητας (κυβερνοέγκλημα) όπως κοινωνική μηχανική, phishing, skimming, απάτη μέσω υπολογιστή, υποκλοπή προσωπικών δεδομένων με αποτέλεσμα να τίθεται περισσότερο επιτακτική από ποτέ η ανάγκη προστασίας της ιδιωτικότητας του ατόμου¹¹⁰. Οι νέες τεχνολογικές εξελίξεις και παράλληλα το πλήθος των δεδομένων που συλλέγονται και αποθηκεύονται στο διαδίκτυο καθώς και η επεξεργασία αυτών επιτάσσουν την αναπροσαρμογή της έννοιας της ιδιωτικότητας σε νέα δεδομένα.

Η ύπαρξη των σελίδων κοινωνικής δικτύωσης έχει ως αποτέλεσμα την μεταβολή μιας από τις θεμελιώδεις έννοιες του δικαιώματος πληροφοριακού αυτοκαθορισμού, την έννοια της πληροφορίας. Ως δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα νοείται κάθε πληροφορία που αναφέρεται

¹⁰⁷Για την ιδιωτικότητα ως κοινωνική ιδιότητα του προσώπου βλ. Μήτρου Λ., Προσωπικά δεδομένα, Ιδιωτικότητα και απόρρητο, σε: Συνήγορος του Πολίτη (επιμ.), Ιατρικό απόρρητο, 2006, σελ. 30 επ.

¹⁰⁸Η αρχή της αναλογικότητας απορρέει από το άρθρο 5 του ΓΚΠΔ, Βλ. σχετικά και Jougleux P., Ευρωπαϊκό Δίκαιο του Διαδικτύου Νομικές πτυχές του Διαδικτύου στην Ευρώπη, όπ.π., σελ. 68επ.

¹⁰⁹Βλ. Ιγγλεζάκη Ι, Ευαίσθητα προσωπικά δεδομένα, Σάκκουλας, 2004, σελ. 55.

¹¹⁰Βλ. Τάσση Σ., Η ιδιωτικότητα ως αντάλλαγμα για την ανάπτυξη των τεχνολογικών καινοτομιών, ΔιΜΜΕ 2014, σελ. 179, τον ίδιο, Τεχνολογία και ιδιωτικότητα, σε: Κοτσαλή Λ., Προσωπικά Δεδομένα, Νομική Βιβλιοθήκη, 2016, σελ. 327 επ. (339).

σε φυσικό πρόσωπο του οποίου η ταυτότητα είναι γνωστή ή μπορεί να εξακριβωθεί. Όμως οι πληροφορίες που ανταλλάσσουν τα μέλη μιας κοινωνικής σελίδας, οι πληροφορίες που συλλέγονται από την εταιρεία δεν είναι δεδομένα σε αρχεία. Ποσοτικά και ποιοτικά έχουν διαφοροποιηθεί. Είναι ακριβείς πληροφορίες καθώς δίπλα σε κάθε ενέργεια του κάθε μέλους εμφανίζεται και η ακριβής ημερομηνία. Για παράδειγμα οι φωτογραφίες που συνοδεύουν κάθε προφίλ οδηγούν στην αναγνώριση του προσώπου. Τα σύνολα αυτά δεδομένων δεν αποτελούν αρχεία δεδομένων αλλά ψηφιακά αρχεία δεδομένων. Θα πρέπει γίνεται λόγος για προστασία ψηφιακών δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα¹¹¹.

1. Η Ιδιωτικότητα στα Μέσα Κοινωνικής Δικτύωσης

Ο προβληματισμός αναφορικά με την έννοια της ιδιωτικότητας στο διαδίκτυο γίνεται ακόμα πιο έντονος στην περίπτωση της κοινωνικής δικτύωσης. Η ιδιωτικότητα στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης βασίζεται στο βαθμό προσδοκίας του ατόμου να παραμένουν οι σχετικά με αυτό πληροφορίες εμπιστευτικές¹¹². Στις σελίδες κοινωνικής δικτύωσης οι χρήστες διαμορφώνουν το προσωπικό τους προφίλ αποθηκεύοντας πληροφορίες που επιλέγουν οι ίδιοι. Οι χρήστες δημιουργούν το δικό τους προφίλ το οποίο περιέχει τα προσωπικά τους δεδομένα και δημοσιεύουν προσωπικές τους πληροφορίες οι οποίες είναι διαθέσιμες σε άλλους χρήστες της διαδικτυακής κοινότητας. Οι χρήστες πιστεύουν εσφαλμένα ότι οι προσωπικές πληροφορίες που δημοσιεύουν δεν θα γνωστοποιηθούν σε τρίτα μέρη¹¹³ με αποτέλεσμα αυτή η αντίληψη να τους οδηγεί στην δημοσίευση προσωπικών δεδομένων που υπό άλλες συνθήκες δεν θα αποκάλυπταν ποτέ δημόσια¹¹⁴. Πρόκειται για μία ψευδαίσθηση ελέγχου των πληροφοριών από το χρήστη.

Η εμπιστευτικότητα όμως που δημιουργείται σε μία διαδικτυακή κοινότητα συχνά παραβιάζεται και οι πληροφορίες που δημοσιεύουν οι χρήστες μέσα στο πλαίσιο του κοινωνικού δικτύου γίνονται γνωστές. Το 2018 το σκάνδαλο της Cambridge Analytica πήρε μεγάλες διαστάσεις δημοσιότητας κλονίζοντας την εμπιστοσύνη χιλιάδων χρηστών προς το Facebook παρότι δε συνιστούσε το πρώτο σκάνδαλο τέτοιας φύσεως για την εταιρία. Ειδικότερα το Μάρτιο του 2018, αποκαλύφθηκε ότι η Βρετανική συμβουλευτική εταιρία είχε συλλέξει τα προσωπικά δεδομένα 87 εκατομμυρίων ανθρώπων από τα προφίλ τους στο Facebook χωρίς τη συγκατάθεσή τους και τα χρησιμοποίησε για σκοπούς πολιτικής διαφήμισης στην προεκλογική καμπάνια του Ντόναλντ Τραμπ. Η ευκολία με την οποία η εταιρία συνέλεξε δεδομένα από τόσα εκατομμύρια ανθρώπους αποδόθηκε στους χαλαρούς περιορισμούς του Facebook.

Συχνές όμως είναι και οι ανώνυμες δημοσιεύσεις στους ιστότοπους αυτούς μέσω της χρήσης ψευδωνύμου. Παρά τις τυχόν διασφαλίσεις του ιστότοπου ότι η πλοήγηση στην σελίδα του εξασφαλίζει απόλυτη ανωνυμία στο χρήστη, η πραγματικότητα είναι ότι η ψηφιακή

¹¹¹Βλ. Πισκοπάνη Α. Μ., Το φαινόμενο Facebook: αποδομώντας το δίκαιο προστασίας της ιδιωτικότητας, όπ.π., σελ. 646.

¹¹²Βλ. Παναγοπούλου - Κουτνατζή Φ., Οι ιστότοποι Κοινωνικής Δικτύωσης ως Εθνική, Ευρωπαϊκή και Διεθνής Πρόκληση της Προστασίας της Ιδιωτικότητας.

¹¹³Βλ. Καρύδα Μ. και Κοκολάκη Σ., Ψηφιακά κοινωνικά δίκτυα, Ζητήματα Ιδιωτικότητας και η τεχνολογική αντιμετώπισή τους, σε: Facebook, Blogs και δικαιώματα, δίκαιο και κοινωνία στον 21ο αιώνα, όπ.π., σελ. 122.

¹¹⁴Βλ. Γιαννόπουλο Γ., Η ευθύνη των παρόχων Υπηρεσιών στο Internet, όπ.π., σελ. 281.

δραστηριότητα ταυτοποιείται ή έστω μπορεί εύκολα να ταυτοποιηθεί¹¹⁵. Η ανωνυμία που εξασφαλίζεται με τον τρόπο αυτό προασπίζει μεν την ελευθερία του λόγου αλλά σε περίπτωση παράνομων ή προσβλητικών δημοσιεύσεων τίθενται ζητήματα σχετικά με την εύρεση της αληθινής ταυτότητας του υπεύθυνου. Ειδικά στις σελίδες κοινωνικής δικτύωσης όπου ο χρήστης δημοσιεύει οικειοθελώς προσωπικές του πληροφορίες μπορεί να επιτευχθεί μια πλήρης σκιαγράφηση του υποκειμένου των δεδομένων που καθιστούν το χρήστη ταυτοποιήσιμο. Έτσι η εύκολη ταυτοποίηση του χρήστη οδηγεί στην πράξη στον εκτοπισμό της ανωνυμίας¹¹⁶.

Κεφάλαιο ΣΤ΄

Οικιακός σκοπός

I. Η εξαίρεση του οικιακού σκοπού

Σε περίπτωση παράνομης επεξεργασίας προσωπικών δεδομένων, κρίσιμο είναι το θέμα της ταυτοποίησης του προσώπου που φέρει την ευθύνη. Σύμφωνα με τις διατάξεις του δικαίου των προσωπικών δεδομένων την ευθύνη λόγω παράνομης επεξεργασίας προσωπικών δεδομένων φέρει κατά κύριο λόγο ο υπεύθυνος επεξεργασίας και υπό προϋποθέσεις ο εκτελών την επεξεργασία¹¹⁷. Σύμφωνα με το άρθρο 2 παρ. 2γ του Γενικού Κανονισμού Προστασίας Δεδομένων (ΓΚΠΔ)¹¹⁸, ο κανονισμός δεν εφαρμόζεται στην επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα από φυσικά πρόσωπα στο πλαίσιο αποκλειστικά προσωπικής ή οικιακής δραστηριότητας, Έτσι η επεξεργασία προσωπικών δεδομένων στο πλαίσιο προσωπικής ή οικιακής τους δραστηριότητας εξαιρείται κατ' αυτό τον τρόπο από το πεδίο εφαρμογής του ΓΚΠΔ και άρα δεν μπορεί να καταστεί παράνομη.

1. Η διάταξη

¹¹⁵Βλ. Αιτιολογική σκέψη 26 του ΓΚΠΔ.

¹¹⁶Βλ. υπόθεση του ΔΕΕ C-101/01 (Bodil Lindqvist), σκ. 27, «η εργασία που συνίσταται στην αναφορά, επί ιστοσελίδας του Διαδικτύου, σε διάφορα πρόσωπα και στον προσδιορισμό τους είτε με το όνομά τους είτε με άλλα μέσα, για παράδειγμα με τον αριθμό τηλεφώνου τους ή με στοιχεία σχετικά με τις συνθήκες εργασίας τους και τις ασχολίες τους κατά τον ελεύθερο χρόνο, συνιστά «αυτοματοποιημένη, εν όλω ή εν μέρει, επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα».

¹¹⁷Άρθ. 4 ΓΚΠΔ – Ορισμοί: «(...) 7) «υπεύθυνος επεξεργασίας»: το φυσικό ή νομικό πρόσωπο, η δημόσια αρχή, η υπηρεσία ή άλλος φορέας που, μόνα ή από κοινού με άλλα, καθορίζουν τους σκοπούς και τον τρόπο της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα: όταν οι σκοποί και ο τρόπος της επεξεργασίας αυτής καθορίζονται από το δίκαιο της Ένωσης ή το δίκαιο κράτους μέλους, ο υπεύθυνος επεξεργασίας ή τα ειδικά κριτήρια για τον διορισμό του μπορούν να προβλέπονται από το δίκαιο της Ένωσης ή το δίκαιο κράτους μέλους, 8) «εκτελών την επεξεργασία»: το φυσικό ή νομικό πρόσωπο, η δημόσια αρχή, η υπηρεσία ή άλλος φορέας που επεξεργάζεται δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα για λογαριασμό του υπευθύνου της επεξεργασίας.»

¹¹⁸Άρθ. 2 ΓΚΠΔ - Ουσιαστικό πεδίο εφαρμογής: «(...) 2.Ο παρών κανονισμός δεν εφαρμόζεται στην επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα: γ) από φυσικό πρόσωπο στο πλαίσιο αποκλειστικά προσωπικής ή οικιακής δραστηριότητας.»

Η εξαίρεση αυτή προέρχεται από την Οδηγία 46/95/ΕΚ,¹¹⁹. Στην αιτιολογική της έκθεση αναφέρεται ο δικαιολογητικός λόγος θέσπισης της που είναι η μικρή πιθανότητα προσβολής της ιδιωτικής ζωής τρίτων από επεξεργασία προσωπικών δεδομένων για προσωπική ή οικιακή δραστηριότητα ενώ αντίστοιχη εξαίρεση προβλέπεται και στην αναθεωρημένη Συνθήκη 108 του Συμβουλίου της Ευρώπης για την προστασία των ατόμων επί της επεξεργασίας των προσωπικών τους δεδομένων.¹²⁰ Η εν λόγω εξαίρεση για προσωπική ή οικιακή δραστηριότητα επιβάλλεται γιατί θα ήταν κατά κύριο λόγο γιατί η επιβολή των αδικαιολόγητων υποχρεώσεων σε όποιον πραγματοποιούσε τέτοια επεξεργασία, θα ήταν άδικη και και παράλληλα μη αναγκαία λόγω της μικρής πιθανότητας να προκαλέσει σημαντική προσβολή ιδιωτικής ζωής τρίτων.

Στο Προοίμιο του Κανονισμού εξειδικεύεται η προσωπική/οικιακή δραστηριότητα και αναφέρονται ενδεικτικά παραδείγματα προσωπικών/οικιακών δραστηριοτήτων¹²¹. Ειδικότερα για να υπαχθεί μια επεξεργασία στο πεδίο της εξαίρεσης πρέπει να εκτελείται α) από φυσικό πρόσωπο, β) όχι για την άσκηση επαγγελματικών ή εμπορικών δραστηριοτήτων αλλά μόνο προσωπικών ή οικιακών. Ενδεικτικά παραδείγματα αποτελούν η αλληλογραφία, το αρχείο διευθύνσεων και υπό προϋποθέσεις η κοινωνική δικτύωση και η επιγραμμική δραστηριότητα. Ωστόσο δεν υπάρχει σαφήνεια ως προς το τι ορίζεται ως «πλαίσιο αποκλειστικά προσωπικών ή οικιακών δραστηριοτήτων»¹²².

2. Κριτήρια οριοθέτησης των προσωπικών / οικιακών δραστηριοτήτων

Τίθεται εδώ εύλογα το ερώτημα πώς «οριοθετούνται» όμως επακριβώς οι προσωπικές/οικιακές δραστηριότητες; Ποια είναι τα κριτήρια που θα πρέπει να εφαρμοσθούν για την οριοθέτηση της από άλλες δραστηριότητες; Σαφής νομοθετική πρόβλεψη για την ερμηνεία της διάταξης δεν υπάρχει. Έτσι το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης επιχείρησε να κάνει μία οριοθέτηση του πλαισίου εφαρμογής της διάταξης.

Σύμφωνα με το ΔΕΕ ο όρος προσωπική ή οικιακή δραστηριότητα αναφέρεται στη δραστηριότητα του προσώπου το οποίο επεξεργάζεται τα δεδομένα και όχι στο πρόσωπο του οποίου τα δεδομένα υπόκεινται σε επεξεργασία.

Το ΔΕΕ χρησιμοποίησε την εξίσου γενικόλογη φράση «πλαίσιο αποκλειστικά της ιδιωτικής ή οικογενειακής ζωής των ιδιωτών» που μάλιστα δεν αναφέρεται σε κανένα σημείο της Οδηγίας 95/46 ή του ΓΚΠΔ. Οι όροι ιδιωτική και οικογενειακή ζωή παραπέμπουν τόσο στον Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης όσο και στην Ευρωπαϊκή Σύμβαση

¹¹⁹Αρθ. 3 Οδηγίας 46/95/ΕΚ: «(...) 2. Οι διατάξεις της παρούσας οδηγίας δεν εφαρμόζονται στην επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα: (...) η οποία πραγματοποιείται από φυσικό πρόσωπο στο πλαίσιο αποκλειστικά προσωπικών ή οικιακών δραστηριοτήτων».

¹²⁰Αρθ. 3 της Σύμβασης 108 του Συμβουλίου της Ευρώπης: «(...) 2. Η Σύμβαση δεν εφαρμόζεται στην επεξεργασία δεδομένων που προβαίνει ένα άτομο στο πλαίσιο αποκλειστικά προσωπικών ή οικιακών δραστηριοτήτων».

¹²¹Παρ.18 Προοιμίου GDPR: «Ο παρών κανονισμός δεν εφαρμόζεται στην επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα από φυσικό πρόσωπο στο πλαίσιο αποκλειστικά προσωπικής ή οικιακής δραστηριότητας και άρα χωρίς σύνδεση με κάποια επαγγελματική ή εμπορική δραστηριότητα. Οι προσωπικές ή οικιακές δραστηριότητες θα μπορούσαν να περιλαμβάνουν την αλληλογραφία και την τήρηση αρχείου διευθύνσεων ή την κοινωνική δικτύωση και την επιγραμμική δραστηριότητα που ασκείται στο πλαίσιο τέτοιων δραστηριοτήτων.(...)»

¹²² Ε. Κατσάρας, Η ανάγκη αναθεώρησης της εξαίρεσης της «προσωπικής/οικιακής δραστηριότητας» από το δίκαιο προσωπικών δεδομένων, ΔΙΤΕ 2020.

Δικαιωμάτων του Ανθρώπου¹²³. Έχει κριθεί νομολογιακά ότι η ιδιωτική ζωή δεν περιορίζεται στην ιδιωτική σφαίρα του ατόμου αλλά περιλαμβάνει και το δικαίωμα στην ανάπτυξη της προσωπικότητας του και των προσωπικών του σχέσεων με άλλους¹²⁴.

Το ΔΕΕ αναφερόμενο και πάλι στον Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης και στηριζόμενο στον πρωταρχικό στόχο της Οδηγίας 95/46,¹²⁵ όσο και του ΓΚΠΔ¹²⁶ - που είναι το αυξημένο επίπεδο προστασίας των δικαιωμάτων των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας προσωπικών δεδομένων-, επέβαλε οι τυχόν παρεκκλίσεις από την προστασία των προσωπικών δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα να μην υπερβαίνουν τα όρια του απολύτως αναγκαίου.¹²⁷ Ως εκ τούτου, η υπό κρίση εξαίρεση πρέπει να εφαρμόζεται περιοριστικά και η ιδιωτική και οικογενειακή ζωή να ερμηνεύονται στενά. Άλλωστε η στενή ερμηνεία επιβάλλεται και από το γράμμα της διάταξης, όπως δέχεται το ΔΕΕ. Πιο συγκεκριμένα αποτελεί κρατούσα νομολογία ότι εξαιρείται μόνο η επεξεργασία δεδομένων που πραγματοποιείται όχι στο πλαίσιο απλώς προσωπικών ή οικιακών, αλλά «αποκλειστικά» προσωπικών ή οικιακών δραστηριοτήτων.¹²⁸ Ως τέτοιες μάλιστα, σύμφωνα με την προαναφερόμενη παράγραφο του Προοιμίου του ΓΚΠΔ, δεν μπορούν να έχουν σχέση με οποιαδήποτε επαγγελματική ή εμπορική δραστηριότητα.

Έτσι προκύπτει το ερώτημα για το ποια είναι αυτά τα κριτήρια που εντάσσουν μια επεξεργασία εντός του αποκλειστικού πλαισίου της ιδιωτικής ή οικογενειακής ζωής του ατόμου. Σύμφωνα με την πάγια νομολογία του ΔΕΕ, βασικά κριτήρια αποτελούν τόσο το αντικείμενο όσο και η δημοσιότητα που τυγχάνει η επεξεργασία αυτή. Το ΔΕΕ έχει κρίνει επανειλημμένα ότι για να εμπίπτει μια επεξεργασία στο πεδίο της εξαίρεσης πρέπει να μην αφορά προσωπικά δεδομένων τρίτων εκτός του κύκλου του ενδιαφερόμενου προσώπου και να μην περιλαμβάνει δημοσιοποίηση των υπό επεξεργασία δεδομένων σε απροσδιόριστο αριθμό ατόμων.

Αναφορικά με τα πρόσωπα εκείνα που αποτελούν τρίτα πρόσωπα σε σχέση με εκείνον που προβαίνει στην επεξεργασία και των οποίων τα προσωπικά δεδομένα υφίστανται επεξεργασία, τονίζεται ότι αυτά δεν αρκεί να βρίσκονται στον πλησιέστερο δημόσιο χώρο αλλά πρέπει να βρίσκονται και σε δικαιολογημένη σχέση με τον ιδιωτικό χώρο αυτού του ενδιαφερόμενου προσώπου. Στο παράδειγμα του κηρύγματος των μαρτύρων του Ιεχωβά από σπίτι σε σπίτι με σκοπό τη διάδοση της πίστης τους η δραστηριότητα αυτή εκτείνεται σε πρόσωπα τα οποία δεν έχουν καμία σχέση με την συγκεκριμένη κοινότητα οπότε και εξέρχεται της ιδιωτικής σφαίρας αυτών. Αντίστοιχα στην περίπτωση της παρακολούθησης με κάμερα ασφαλείας δημόσιου χώρου που σκοπό έχει την προστασία της οικίας η δραστηριότητα αφορά και άτομα εκτός αυτών που διαμένουν στην συγκεκριμένη οικία. Όσον αφορά τον αριθμό των ατόμων που έχουν πρόσβαση στα υπό επεξεργασία δεδομένα πρέπει να είναι στενά περιορισμένος και προσδιορισίμος. Έτσι έχει κριθεί ότι μια δημοσίευση στο Διαδίκτυο που συνεπάγεται την

¹²³Αρθ. 7 Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης & Αρθ. 8 Ευρωπαϊκής Σύμβασης Δικαιωμάτων του Ανθρώπου.

¹²⁴ΕΔΔΑ, Υπόθεση P.G. and J.H. v. United Kingdom, 25 Σεπτεμβρίου 2001 & ΕΔΔΑ, Υπόθεση Niemietz v. Germany, 16 Δεκεμβρίου 1992.

¹²⁵Αρθ. 1, Παρ. 1 Οδηγίας 46/95/ΕΚ.

¹²⁶Αρθ. 1, Παρ. 1 ΓΚΠΔ.

¹²⁷ΔΕΕ, Υπόθεση Google Spain, C-131/12, Απόφαση της 13ης Μαΐου 2014,

¹²⁸ΔΕΕ, Υπόθεση Ryneš, C-212/13, Απόφαση της 11ης Δεκεμβρίου 2014

πρόσβαση απροσδιόριστου αριθμού ατόμων δεν μπορεί να υπαχθεί στην εξαίρεση των προσωπικής ή οικιακής δραστηριότητας¹²⁹.

Σύμφωνα με τη Γνώμη 5/2009 της Ομάδας Εργασίας του άρθρου 29 σχετικά με τις επιγραμμικές υπηρεσίες κοινωνικής δικτύωσης μια επεξεργασία που λαμβάνει χώρα στο Διαδίκτυο μπορεί να υπαχθεί στην εξαίρεση της οικιακής/προσωπικής δραστηριότητας εάν η δημοσιοποίηση γίνεται σε περιορισμένο αριθμό ατόμων στο Διαδίκτυο όπως στην περίπτωση όπου η δημοσίευση είναι προσβάσιμη μόνο σε φίλους του χρήστη¹³⁰. Στο Προοίμιο του ΓΚΠΔ αναφέρονται ως ενδεικτικά παραδείγματα της εξαίρεσης στο πλαίσιο της προσωπικής/οικιακής δραστηριότητας η κοινωνική δικτύωση και η επιγραμμική δραστηριότητα.

Συνεπώς, για να θεωρηθεί ότι μια επεξεργασία προσωπικών δεδομένων λαμβάνει χώρα από ένα φυσικό πρόσωπο αποκλειστικά στα πλαίσια της ιδιωτικής του ζωής και άρα υπάγεται στην εξαίρεση της προσωπικής/οικιακής δραστηριότητας πρέπει α) να μην έχει σύνδεση με επαγγελματική ή εμπορική δραστηριότητα β) να μην αφορά προσωπικά δεδομένα τρίτων προσώπων και γ) να μην καθίσταται προσβάσιμη σε απροσδιόριστο και ευρύ αριθμό ατόμων.

II. Αντιμετώπιση Ζητημάτων

1. Ενδεχόμενο διεύρυνσης του πεδίου της εξαίρεσης

Για να αντιμετωπιστούν τα ζητήματα που δημιουργήθηκαν λόγω της στενής ερμηνείας και της περιορισμένης εφαρμογής της εξαίρεσης προσωπικής ή οικιακής χρήσης υιοθετήθηκε από μεγάλη μερίδα της θεωρίας η λύση της διεύρυνσης του πεδίου της εν λόγω διάταξης. Οι απόψεις που έχουν διατυπωθεί περιλαμβάνουν ή σε συνδυασμό ή μεμονωμένα είτε την αλλαγή της λεκτικής διατύπωσης είτε την εκπόνηση ειδικής εκτίμησης αντικτύπου είτε την προσθήκη περισσότερων ενδεικτικών κριτηρίων¹³¹.

Αναφορικά με την πρώτη άποψη σχετικά με την αλλαγή της λεκτικής διατύπωσης της διάταξης της εξαίρεσης έχει υποστηριχθεί η αφαίρεση της λέξης «αποκλειστικά» με παράλληλη αντικατάσταση των όρων «προσωπικής ή οικιακής δραστηριότητας» από την ευρύτερη «ιδιωτική και οικογενειακή ζωή». Έτσι επιδιώκεται η υπαγωγή των προσωπικών/οικιακών δραστηριοτήτων στο ευρύτερο πεδίο της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής, η έννοια του οποίου όπως έχει διαμορφωθεί από το ΕΔΔΑ περιλαμβάνει τόσο την εν γένει ανάπτυξη της προσωπικότητας όσο και την αλληλεπίδραση με άλλα πρόσωπα.

Επιπλέον έχει υποστηριχθεί η προτάση για εκπόνηση ειδικής εκτίμησης αντικτύπου. Ειδικότερα προτείνεται να υιοθετηθεί η προσθήκη της διαδικαστικής προϋπόθεσης εκτίμησης αντικτύπου της επεξεργασίας που λαμβάνει χώρα από το άτομο στο ευρύτερο πλαίσιο της

¹²⁹Υπόθεση Satakunnan και Satamedia, C-73/07, Απόφαση της 16ης Δεκεμβρίου 2008, σκ.44, <http://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?language=el&num=C-73/07>

¹³⁰ Ομάδα Εργασίας αρ.29, Γνώμη 5/2009 σχετικά με τις επιγραμμικές υπηρεσίες κοινωνικής δικτύωσης (2009)

¹³¹Xanthoulis, Napoleon, Negotiating the EU Data Protection Reform: Reflections on the Household Exemption (December 5, 2013). Proceedings of 5th Conference on E-Democracy – Security, Privacy and Trust in a Digital World, Springer CCIS series, Vol. 441, 2014, σελ. 12-14, <https://ssrn.com/abstract=2468565>.

ιδιωτικής/οικογενειακής του ζωής σε σχέση με την προσβολή που ενδέχεται να προκαλέσει αυτή στην ιδιωτικότητα και στα προσωπικά δεδομένα τρίτων προσώπων. Με αυτό τον τρόπο ενσωματώνεται το γενικότερο πνεύμα που διαπνέει τον ΓΚΠΔ σχετικά με την αυτορρύθμιση και την αξιολόγηση του κινδύνου που ενέχουν οι επεξεργασίες αυτές. Μία άλλη λύση που προτείνεται είναι η προσθήκη περισσότερων κριτηρίων ερμηνείας της διάταξης της εξαίρεσης. Ενδεικτικά θα μπορούσαν να προστεθούν όσα είχαν προταθεί από την Ομάδα Εργασίας κατά τις διαπραγματεύσεις αναθεώρησης του ΓΚΠΔ¹³². Έτσι επιτυγχάνεται μεγαλύτερη ευελιξία στη δυνατότητα εξαίρεσης μιας επεξεργασίας από το πεδίο του ΓΚΠΔ και τις υποχρεώσεις που αυτός επιβάλλει και δεν επιβάλλονται υπέρμετρες υποχρεώσεις στα φυσικά πρόσωπα.

2. Αναθεώρηση του πλαισίου εξαίρεσης

Μία λύση¹³³ που έχει προταθεί για να αντιμετωπιστούν τα ζητήματα που ανακύπτουν αλλά παράλληλα να εξασφαλιστεί η ίση μεταχείριση των φυσικών προσώπων ως υπευθύνων επεξεργασίας δεν είναι μόνο η διεύρυνση του πεδίου εφαρμογής της εξαίρεσης αλλά η τροποποίηση της φύσης αυτής. Με την πρόταση αυτή δηλαδή με την τροποποίηση της φύσης της εξαίρεσης επιδιώκεται να περιοριστούν οι έννομες συνέπειες της. Πιο συγκεκριμένα οι εν λόγω διαδικασίες δεν χρειάζεται να εξαιρούνται συνολικά από το ρυθμιστικό πλαίσιο προστασίας του δικαίου προσωπικών δεδομένων, αλλά μόνο από τις υποχρεώσεις που επιβάλλουν στο φυσικό πρόσωπο οι διάταξεις του Κανονισμού.

Με ποιους τρόπους όμως μπορεί να υλοποιηθεί η παραπάνω πρόταση; Ένας τρόπος είναι η διευρυμένη μορφή της διάταξης να τροποποιηθεί από καθολική εξαίρεση από τον Κανονισμό και τις επιταγές του σε μία ειδική επεξεργασία που συνεπάγεται ορισμένες αποκλίσεις από ειδικότερες διατάξεις του ΓΚΠΔ με στόχο την ελευθερία της έκφρασης και της πληροφόρησης¹³⁴. Ένας άλλος τρόπος είναι η θέσπιση συγκεκριμένης πράξης του ενωσιακού δικαίου που θα συνοδεύει την διευρυμένη μορφή της διάταξης με βάση τα πρότυπα της ειδικής μεταχείρισης της επεξεργασίας των δημόσιων αρχών για σκοπούς διερεύνησης, ανίχνευσης ή δίωξης ποινικών αδικημάτων ή της εκτέλεσης ποινικών κυρώσεων και για την ελεύθερη κυκλοφορία των δεδομένων αυτών¹³⁵. Έτσι και στις δύο ανωτέρω περιπτώσεις αν η επεξεργασία που λαμβάνει χώρα εμπίπτει στο διευρυμένο πεδίο της εξαίρεσης προσωπικής/οικιακής χρήσης αυτό θα επιφέρει είτε μέσω διάταξης του Κανονισμού είτε μέσω ξεχωριστής Οδηγίας τις αναγκαίες αποκλίσεις από τις αρχές επεξεργασίας δεδομένων και ο υπεύθυνος επεξεργασίας θα έχει την ευθύνη για ενδεχόμενη μη τήρηση των αναγκαίων αρχών. Επομένως η συγκεκριμένη πρόταση προορίζεται να εξασφαλίσει ότι κάθε επεξεργασία υπό το ανωτέρω διευρυμένο πλαίσιο

¹³²Η Ομάδα Εργασίας 29 πρότεινε η εφαρμογή της εξαίρεσης να εξαρτάται από α) τη δημοσιότητα της επεξεργασίας (έχουν τα υπό επεξεργασία προσωπικά δεδομένα καταστεί προσβάσιμα σε απροσδιόριστο αριθμό ατόμων ή μόνο σε οικείους, φίλους και οικογένεια;), β) τη σχέση των υποκειμένων των δεδομένων με το πρόσωπο που διενεργεί την επεξεργασία, γ) τη διαβάθμιση και τη συχνότητα της επεξεργασίας (είναι συνεχής και συστηματική;), δ) τον καθορισμό της επεξεργασίας (αποτελεί αυτή απόφαση ενός συγκεκριμένου προσώπου ή γίνεται στα πλαίσια συνεργασίας;), ε) τον αντίκτυπο της επεξεργασίας (παρεμβαίνει αυτή δυσανάλογα στην ιδιωτική ζωή των υποκειμένων;).

¹³³Ε. Κατσάρας, Η ανάγκη αναθεώρησης της εξαίρεσης της «προσωπικής/οικιακής δραστηριότητας» από το δίκαιο προσωπικών δεδομένων, ΔΙΤΕ 2020, 245.

¹³⁴Άρθρο 85 ΓΚΠΔ.

¹³⁵Οδηγία 680/2016/ΕΕ.

δεν θα ρυθμιστεί υπέρ το δέον αλλά ούτε και θα μείνει αρρυθμιστη και ο υπεύθυνος επεξεργασίας θα διατηρήσει την ευθύνη για πιθανή, μη τήρηση των περιορισμένων μεν αναγκαίων δε υποχρεώσεων του, για την προστασία των δεδομένων των προσώπων των οποίων τα δεδομένα αποτελούν αντικείμενο επεξεργασίας.

Πιο συγκεκριμένα η αναθεώρηση της διάταξης της εξαίρεσης μπορεί να συμπεριλάβει τόσο τη διεύρυνση του πεδίου της όσο και την τροποποίηση της φύσης της με τέτοιο τρόπο που να εξαιρείται μεν από τις επιταγές του Κανονισμού αλλά όχι από το γενικότερο πλαίσιο του δικαίου προστασίας των προσωπικών δεδομένων. Η πρόταση θέσπισης μιας ειδικότερης Οδηγίας με στόχο να εξασφαλίσει ότι τα φυσικά πρόσωπα δεν θα υπόκεινται σε δυσανάλογα υπέρμετρες δεσμεύσεις από τις επιταγές του Κανονισμού αλλά θα έχουν παράλληλα κάποιες υποχρεώσεις για την προστασία των τρίτων προσώπων όπως και την ευθύνη σε περίπτωση παραβίασης των αρχών αυτών. Με αυτό τον τρόπο μπορεί να επέλθει η ισορροπία και η στάθμιση συμφερόντων μεταξύ των δικαιωμάτων που συγκρούονται στη διάρκεια μίας επεξεργασίας.

Κεφάλαιο Ζ΄

Το δικαίωμα στη λήθη

I. Ένα νέο ψηφιακό δικαίωμα

Με το άρθρο 17 του Γενικού Κανονισμού για την Προστασία Δεδομένων 2016/679 (GDPR) θεσπίζεται για πρώτη φορά ρητά ως αυτοτελές δικαίωμα ένα νέο ψηφιακό δικαίωμα, το δικαίωμα διαγραφής (right to erasure) ή άλλως το δικαίωμα στη λήθη (right to be forgotten). Τα υποκείμενα των δεδομένων έχουν δικαίωμα να ζητήσουν τη διαγραφή των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα που τα αφορούν, εφόσον πλέον δεν επιθυμούν αυτά να αποτελούν αντικείμενο επεξεργασίας και δεν υφίσταται νόμιμος λόγος να τα κατέχει ο υπεύθυνος επεξεργασίας. Το δικαίωμα στη λήθη αποτελεί τη δυνατότητα αποτελεσματικής προστασίας του ατόμου απέναντι στο Διαδίκτυο που «δεν ξεχνά ποτέ»¹³⁶.

Παρ' όλα αυτά, το δικαίωμα στη λήθη δεν συναντάται για πρώτη φορά στον GDPR. Ηδη τα άρθρα 6 παρ. 1 στοιχ. δ, 12 παρ. 1 στοιχ. β και 14 της Οδηγίας 95/46/EK προέβλεπαν το υπό προϋποθέσεις δικαίωμα διαγραφής προσωπικών δεδομένων, η ερμηνεία και η σπουδαιότητα του οποίου επεκτάθηκε μετά την υπ' αριθμ. C131/12 (Google Spain) απόφαση του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΔΕΕ) το 2014, μία απόφαση ορόσημο η οποία προέβη σε ερμηνεία των διατάξεων της οδηγίας 95/46 ώστε να περιλαμβάνουν το «δικαίωμα της λήθης» στο Διαδίκτυο.

Η υπόθεση αυτή αφορούσε στις μηχανές αναζήτησης και την υποχρέωσή τους να αφαιρούν συνδέσμους προς ιστοσελίδες από τις λίστες των αποτελεσμάτων τους, έπειτα από αιτήματα των υποκειμένων των δεδομένων, με το επιχείρημα ότι οι πληροφορίες αυτές δε θα πρέπει πλέον να

¹³⁶Ιωάννης Ιγγλεζάκης, Το δικαίωμα στη λήθη: Ένα νέο ψηφιακό δικαίωμα για τον Κυβερνοχώρο, LAWSPOT, 2018

συνδέονται με το όνομά τους μέσω μίας τέτοιας λίστας. Το Δικαστήριο έλαβε υπόψη ότι ακόμη και η αρχικώς νόμιμη επεξεργασία δεδομένων μπορεί κατά τη διάρκεια του χρόνου, να καταστεί ασυμβίβαστη με την οδηγία 95/46/ΕΟΚ, όταν τα εν λόγω δεδομένα δεν είναι πλέον απαραίτητα, υπό το πρίσμα των σκοπών για τους οποίους είχαν συλλεγεί ή τύχει επεξεργασίας.

Ωστόσο, το ψηφιακό δικαίωμα στη λήθη δεν αφορά μόνο στην υποχρέωση των μηχανών αναζήτησης να αφαιρούν συνδέσμους που αφορούν προσωπικά δεδομένα. Και αυτό, γιατί αφορά και το αίτημα των χρηστών να έχουν τη δυνατότητα να διαγράφονται τα προσωπικά τους δεδομένα που έχουν δημοσιευθεί σε σελίδες κοινωνικής δικτύωσης, εκτός εάν υπάρχει σημαντικός λόγος για τη διατήρησή τους.

Όπως έχει αναφέρει ο Mayer-Schönberder στην ψηφιακή εποχή ο κανόνας δεν είναι η προεπιλογή της λήθης (default of forgetting), αλλά η προεπιλογή της θύμησης (default of remembering). Κάθε ανάρτηση ή φωτογραφία στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης μπορεί να αντιγραφεί ή να αναδημοσιευτεί από άλλους χρήστες ή να αποθηκευτεί σε άλλες ιστοσελίδες. Σαν αποτέλεσμα, οι πληροφορίες μπορούν να είναι διαθέσιμες στο διαδίκτυο, ακόμη και αν έχουν διαγραφεί από τον αρχικό ιστότοπο. Επιπλέον, οι μηχανές αναζήτησης παρέχουν πρόσβαση σε ένα μεγάλο αριθμό πληροφοριών -μέσω των αναρίθμητων σελίδων που είναι ανρτημένες- για κάθε άτομο, σε περίπτωση που πραγματοποιηθεί αναζήτηση με βάση το όνομα ή το επώνυμό του στο διαδίκτυο.

1. Η απόφαση του ΔΕΕ στην υπόθεση Google Spain

Τα πραγματικά περιστατικά της υπόθεσης έχουν ως εξής: Το 2010, ο M. Costeja González προσέφυγε στην ισπανική αρχή προστασίας δεδομένων κατά εφημερίδας μεγάλης κυκλοφορίας στην Ισπανία La Vanguardia καθώς και κατά της Google Spain και της Google Inc. Ο M. Costeja González υποστήριξε ότι όταν το ονοματεπώνυμό του εισαγόταν από χρήστη του διαδικτύου στη μηχανή αναζήτησεως της Google, εμφανίζονταν σύνδεσμοι προς δύο σελίδες της εφημερίδας δημοσιευμένες τον Ιανουάριο και τον Μάρτιο του 1998. Στις σελίδες αυτές περιλαμβανόταν ανακοίνωση για πλειστηριασμούς ακινήτων κατόπιν κατασχέσεως που είχε επιβληθεί στον M. Costeja González λόγω κοινωνικοασφαλιστικών οφειλών. Με την καταγγελία αυτή, ο M. Costeja González ζήτησε να υποχρεωθεί η εφημερίδα να αποσύρει ή να τροποποιήσει τις επίμαχες σελίδες ή να χρησιμοποιήσει ορισμένα εργαλεία που προσφέρουν οι μηχανές αναζήτησεως, προκειμένου να προστατευθούν τα δεδομένα αυτά.

Παράλληλα ο M. Costeja González αιτήθηκε να υποχρεωθεί η Google Spain ή η Google Inc. να διαγράψει ή να αποκρύψει τα προσωπικά δεδομένα του, ώστε να μην εμφανίζονται πλέον στα αποτελέσματα αναζήτησεως και σε συνδέσμους της εφημερίδας. Στο πλαίσιο αυτό, ο M. Costeja González επεσήμανε ότι η διαδικασία κατασχέσεως που είχε κινηθεί εναντίον του είχε ολοκληρωθεί και ότι οποιαδήποτε αναφορά της διαδικασίας αυτής ήταν πλέον χωρίς σημασία. Η ισπανική αρχή απέρριψε την καταγγελία κατά της εφημερίδας εκτιμώντας ότι η δημοσίευση των επίμαχων πληροφοριών από τον εκδότη ήταν νόμιμη. Αντιθέτως, η καταγγελία έγινε δεκτή κατά το μέρος που αφορούσε στην Google Spain και την Google Inc. Η ισπανική αρχή ζήτησε από τις δύο εταιρίες να λάβουν τα αναγκαία μέτρα για να διαγραφούν από το ευρετήριο τους οι εν λόγω πληροφορίες για να καταστεί ανέφικτη η μελλοντική πρόσβαση σε αυτές. Η Google Spain και η

Google Inc. προσέβαλαν την απόφαση της ισπανικής αρχής ενώπιον του Audiencia Nacional (ανώτερο ισπανικό δικαστήριο), ζητώντας την ακύρωσή της. Στο πλαίσιο αυτό, το εν λόγω ισπανικό δικαστήριο υπέβαλε σειρά προδικαστικών ερωτημάτων στο ΔΕΕ. Το Δικαστήριο έκρινε ότι ακόμη και η αρχικά νόμιμη επεξεργασία μη ανακριβών δεδομένων μπορεί, με την πάροδο του χρόνου, να καταστεί αντίθετη με την ευρωπαϊκή νομοθεσία περί προστασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, όταν, λαμβανομένου υπ' όψιν του συνόλου των περιστάσεων που χαρακτηρίζουν τη συγκεκριμένη περίπτωση, τα δεδομένα αυτά είναι ακατάλληλα, δεν είναι ή έχουν πάψει να είναι συναφή με το οικείο ζήτημα ή είναι υπερβολικά σε σχέση με τους σκοπούς για τους οποίους υπέστησαν επεξεργασία ή σε σχέση με τον χρόνο που έχει παρέλθει.

Στην υπόθεση Google Spain, το ΔΕΕ εξέτασε αν η Google ήταν υποχρεωμένη να διαγράψει παρωχημένες πληροφορίες σχετικά με τις οικονομικές δυσκολίες του προσφεύγοντος φυσικού προσώπου από τον κατάλογο αποτελεσμάτων της μηχανής αναζήτησης. Το ΔΕΕ αποφάνθηκε ότι η μηχανή αναζήτησης, ως υπεύθυνος επεξεργασίας, υποχρεούται να αφαιρεί από τον κατάλογο αποτελεσμάτων, ο οποίος εμφανίζεται κατόπιν αναζήτησης που έχει διενεργηθεί με βάση το ονοματεπώνυμο ενός προσώπου, συνδέσμους δημοσιευμένων ιστοσελίδων που περιέχουν πληροφορίες σχετικές με το πρόσωπο αυτό, υπό ορισμένες προϋποθέσεις, όταν οι πληροφορίες που αφορούν το φυσικό πρόσωπο είναι ανακριβείς, ακατάλληλες, άσχετες ή υπερβολικές σε σχέση με τους σκοπούς της επεξεργασίας δεδομένων.

Η Google, λίγο μετά την έκδοση της απόφασης, έλαβε αρκετά αιτήματα διαγραφής μέσω μίας online φόρμας όπου οι χρήστες μπορούσαν να υποβάλλουν τα αιτήματα για τη διαγραφή δεδομένων που τους αφορούν¹³⁷. Μεταξύ αυτών των αιτημάτων ένα πολιτικό πρόσωπο το οποίο επεδίωκε την επανεκλογή του και ζήτησε να αφαιρεθούν σύνδεσμοι προς ένα άρθρο σχετικά με τη συμπεριφορά του όσο ήταν εκλεγμένο, ένας άνδρας καταδικασμένος για κατοχή εικόνων κακοποίησης παιδιών, ο οποίος ζήτησε επίσης να αφαιρεθούν οι σύνδεσμοι προς άρθρα που αναφέρονται στις καταδίκες του και ένας γιατρός, ο οποίος ζήτησε την απομάκρυνση των αρνητικών σχολίων ασθενών από τα αποτελέσματα αναζήτησης¹³⁸.

Ο χρόνος φαίνεται ότι αποτέλεσε καθοριστικό στοιχείο για την κρίση του Δικαστηρίου καθώς αποφάνθηκε ότι στα σχετικά αιτήματα θα πρέπει να εξετάζεται η δυνατότητα του υποκειμένου των δεδομένων να ζητήσει να μη συνδέονται πλέον, στη δεδομένη χρονική στιγμή, οι πληροφορίες που το αφορούν προσωπικά, με το όνομά του στη λίστα των αποτελεσμάτων που εμφανίζονται μετά από μια αναζήτηση που γίνεται με βάση το όνομά του.

Στην συγκεκριμένη περίπτωση ο ευαίσθητος χαρακτήρα των πληροφοριών καθώς το όνομα του υποκειμένου των δεδομένων συνδεόταν με δημοπρασία ακινήτων για λόγους σχετικούς με διαδικασία είσπραξης οφειλών κοινωνικής ασφάλισης, περιστατικό που έλαβε χώρα 16 χρόνια πριν οδήγησε το Δικαστήριο στην κρίση ότι πράγματι θεμελιώνεται το δικαίωμα του υποκειμένου των δεδομένων να μην συνδέονται πλέον οι πληροφορίες αυτές με το όνομά του μέσω των αποτελεσμάτων αναζήτησης.

¹³⁷"Google launches 'right to be forgotten' webform for removal requests", theguardian, Παρασκευή 30 Μαΐου 2014,

¹³⁸Βλ. J. Wakefield, Politican and paedophile ask Google to 'be forgotten', bbc.com, 15 Μαΐου 2014.

Στην υπόθεση Google Spain, το ΔΕΕ παρείχε καθοδήγηση σχετικά με τους παράγοντες που πρέπει να λαμβάνονται υπόψη κατά την στάθμιση του σεβασμού της προσωπικής ζωής του υποκειμένου από τη μία πλευρά και της ελευθερίας της έκφρασης από την άλλη. Η φύση των επίμαχων πληροφοριών είναι ιδιαίτερα σημαντικός παράγοντας. Εάν οι πληροφορίες αφορούν την ιδιωτική ζωή του υποκειμένου και δεν υπάρχει δημόσιο συμφέρον για τις εν λόγω πληροφορίες, η προστασία των δεδομένων και της ιδιωτικής ζωής υπερισχύει του δικαιώματος του κοινού να έχει πρόσβαση στις πληροφορίες. Εάν, αντιθέτως, φαίνεται ότι το υποκείμενο των δεδομένων είναι δημόσιο πρόσωπο ή ότι οι πληροφορίες είναι τέτοιας φύσης ώστε να δικαιολογείται η πρόσβαση του κοινού σε αυτές, τότε μπορεί να δικαιολογηθεί η επέμβαση στα θεμελιώδη δικαιώματα της προστασίας δεδομένων του υποκειμένου των δεδομένων.

Ωστόσο, πρέπει να ληφθεί υπόψη ότι εάν μία συγκεκριμένη πληροφορία διαγραφεί από τον κατάλογο αποτελεσμάτων συγκεκριμένης μηχανής αναζήτησης, το περιεχόμενο της μπορεί να είναι διαθέσιμο και προσβάσιμο μέσω άλλων μηχανών αναζήτησης είτε μέσω συγκεκριμένης ιστοσελίδας πέραν -της αρχικής- που έχουν αναδημοσιεύσει τη σχετική πληροφορία¹³⁹.

Επομένως, το υποκείμενο των δεδομένων, εφόσον επιθυμεί την ολοσχερή διαγραφή μίας πληροφορίας στο Διαδίκτυο, θα πρέπει εκτός από τη διαγραφή του σχετικού συνδέσμου ή της λέξης-«κλειδί» από τη μηχανή αναζήτησης να ζητήσει και τη διαγραφή της συγκεκριμένης πληροφορίας που το αφορά και από τον ιδιοκτήτη ή τον διαχειριστή της συγκεκριμένης ιστοσελίδας.

Επίσης το Δικαστήριο της ΕΕ τόνισε ότι το δικαίωμα του υποκειμένου των δεδομένων να ζητά την αφαίρεση των πληροφοριών που το αφορούν από τα αποτελέσματα των μηχανών αναζήτησης στηρίζεται στα άρθρα 7 και 8 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ και τα δικαιώματα αυτά υπερτερούν όχι μόνο των οικονομικών συμφερόντων της μηχανής αναζήτησης, αλλά και του ενδιαφέροντος του κοινού για ενημέρωση σχετικά με το υποκείμενο των δεδομένων.

Εξάιρεση από τον κανόνα αυτό αποτελεί η περίπτωση κατά την οποία το υποκείμενο των δεδομένων είναι δημόσιο πρόσωπο, καθώς τότε η παρέμβαση στα θεμελιώδη δικαιώματά του δικαιολογείται από το αντικειμενικό ενδιαφέρον του κοινού να έχει, μέσω της μηχανής αναζήτησης, πρόσβαση στις εν λόγω πληροφορίες.

Η πρώτη εταιρία που δημοσίευσε online αίτηση για αιτήματα διαγραφής ήταν η Google, ενώ ακολούθησαν Bing και Yahoo. Παρά το γεγονός ότι αρχικά οι αφαιρέσεις των αποτελεσμάτων έλαβαν χώρα μόνον στις ευρωπαϊκές εκδόσεις της Google η γαλλική αρχή προστασίας δεδομένων μετά από συστάσεις και επιβολή προστίμου ζήτησε από τη Google να αφαιρεί τα αποτελέσματα αναζήτησης σε παγκόσμιο επίπεδο και σε όλες τις εκδόσεις των υπηρεσιών της. Όμως το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο με την απόφαση της 24/9/2019 έκρινε ότι η διαγραφή αποτελεσμάτων περιορίζεται στον ευρωπαϊκό χώρο και δεν καταλαμβάνει όλους τους συνδέσμους παγκοσμίως.

¹³⁹Καθημερινή, Γεώργιος Βουκελάτος, Το δικαίωμα στη λήθη, 2021.

2. Κατευθυντήριες γραμμές της Ομάδας Εργασίας του Άρθρου 29

Η Ομάδα Εργασίας του άρθρου 29 της Οδηγίας 95/46/EK δημιούργησε μία λίστα κριτηρίων αξιολόγησης της κάθε αιτήσεως διαγραφής συνδέσμου. Τα σχετικά κριτήρια δεν είναι περιοριστικά αλλά αποτελούν ένα προτεινόμενο πλαίσιο μέσα στο οποίο οι εθνικές αρχές προστασίας δεδομένων μπορούν να κινηθούν αλλά και το οποίο μπορούν να διευρύνουν¹⁴⁰.

Τα κριτήρια αξιολόγησης που προτείνει η Ομάδα Εργασίας:

1. Εμφανίζεται το αποτέλεσμα αναζήτησεως βάσει του ονόματος του υποκειμένου των δεδομένων;
2. Διαδραματίζει το υποκείμενο των δεδομένων σημαντικό ρόλο στη δημόσια ζωή; Πρόκειται δηλαδή για δημόσιο πρόσωπο;
3. Είναι το υποκείμενο των δεδομένων ανήλικος;
4. Είναι τα δεδομένα ακριβή;
5. Είναι τα δεδομένα συναφή κι όχι περισσότερα από όσα χρειάζονται;
6. Αφορούν τα δεδομένα στην επαγγελματική ζωή του υποκειμένου;
7. Συνδέεται το αποτέλεσμα της αναζήτησεως με πληροφορίες που φέρεται να συνιστούν ρητορική μίσους/συκοφαντική δυσφήμιση ή ανάλογα αδικήματα στον τομέα της εκφράσεως κατά του προσφεύγοντος;
8. Αντικατοπτρίζουν τα δεδομένα προσωπική γνώμη ή φαίνεται να αποτελούν επιβεβαιωμένο γεγονός;
9. Αποτελούν τα δεδομένα ευαίσθητα προσωπικά δεδομένα;
10. Είναι τα δεδομένα επικαιροποιημένα; Περαιτέρω, διατίθενται τα δεδομένα για χρονικό διάστημα μεγαλύτερο από όσο απαιτείται για τον επιδιωκόμενο σκοπό;
11. Φέρει η δημοσιοποίηση των δεδομένων δυσανάλογες αρνητικές επιπτώσεις για την ιδιωτική ζωή του υποκειμένου των δεδομένων;
12. Συνδέεται το αποτέλεσμα της αναζήτησεως με πληροφορίες που θέτουν το υποκείμενο των δεδομένων σε κίνδυνο;
13. Ποιο είναι το πλαίσιο μέσα στο οποίο δημοσιεύτηκαν τα δεδομένα; Δημοσιοποιήθηκαν τα δεδομένα αυτά από το ίδιο το υποκείμενο; Θα μπορούσε να υπάρξει εύλογη προσδοκία από το υποκείμενο ότι τα δεδομένα θα δημοσιοποιηθούν;
14. Έχει δημοσιευθεί το αρχικό κείμενο στο πλαίσιο δημοσιογραφικών σκοπών;
15. Έχει ο εκδότης των δεδομένων το δικαίωμα ή την υποχρέωση να καθιστά τα δεδομένα διαθέσιμα στο κοινό;
16. Αφορούν τα δεδομένα σε ποινικό αδίκημα;

II. Το άρθρο 17 του Γενικού Κανονισμού για την Προστασία Δεδομένων (GDPR)

¹⁴⁰εΘέμις / Αρθρογραφία / Φερενίκη Παναγοπούλου-Κουτνατζή/ Η εξέλιξη του δικαιώματος στη λήθη (περί λήθης της λήθης)/2017.

Το άρθρο 17¹⁴¹ του Κανονισμού περιλαμβάνει ουσιαστικά ένα δικαίωμα διαγραφής δεδομένων, βάσει του οποίου απαιτείται από τον υπεύθυνο επεξεργασίας να διαγράψει προσωπικά δεδομένα και να αποκλείσει οποιαδήποτε περαιτέρω διάδοση των δεδομένων αυτών, αλλά και να υποχρεώσει τους τρίτους, π.χ. μηχανές αναζήτησης κλπ., να διαγράψουν τυχόν συνδέσμους προς αυτά, ή αντίγραφα τους ή αντιγραφή των δεδομένων.

Ειδικότερα το άρθρο 17 του Κανονισμού ορίζει ότι το υποκείμενο των δεδομένων έχει το δικαίωμα να ζητήσει από τον υπεύθυνο επεξεργασίας τη διαγραφή δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα που το αφορούν χωρίς αδικαιολόγητη καθυστέρηση και ο υπεύθυνος επεξεργασίας υποχρεούται να διαγράψει δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα χωρίς αδικαιολόγητη καθυστέρηση, εάν ισχύει ένας από τους ακόλουθους λόγους:

α) τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα δεν είναι πλέον απαραίτητα σε σχέση με τους σκοπούς για τους οποίους συλλέχθηκαν ή υποβλήθηκαν κατ' άλλο τρόπο σε επεξεργασία,

β) το υποκείμενο των δεδομένων ανακαλεί τη συγκατάθεση επί της οποίας βασίζεται η επεξεργασία σύμφωνα με το άρθρο 6 παράγραφος 1 στοιχείο α) ή το άρθρο 9 παράγραφος 2 στοιχείο α) και δεν υπάρχει άλλη νομική βάση για την επεξεργασία,

γ) το υποκείμενο των δεδομένων αντιτίθεται στην επεξεργασία σύμφωνα με το άρθρο 21 παράγραφος 1 και δεν υπάρχουν επιτακτικοί και νόμιμοι λόγοι για την επεξεργασία ή το υποκείμενο των δεδομένων αντιτίθεται στην επεξεργασία σύμφωνα με το άρθρο 21 παράγραφος 2,

δ) τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα υποβλήθηκαν σε επεξεργασία παράνομα,

ε) τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα πρέπει να διαγραφούν, ώστε να τηρηθεί νομική υποχρέωση βάσει του ενωσιακού δικαίου ή του δικαίου κράτους μέλους, στην οποία υπόκειται ο υπεύθυνος επεξεργασίας,

στ) τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα έχουν συλλεχθεί σε σχέση με την προσφορά υπηρεσιών της κοινωνίας των πληροφοριών που αναφέρονται στο άρθρο 8 παράγραφος 1.

Το δικαίωμα στη λήθη, όπως κατοχυρώνεται στον Γενικό Κανονισμό δεν νοείται ως ένα απόλυτο δικαίωμα. Επομένως πρέπει να σταθμίζεται με άλλα δικαιώματα και κυρίως με την ελευθερία της έκφρασης και με το δικαίωμα του κοινού να έχει πρόσβαση σε ορισμένες πληροφορίες. Έτσι κάθε αίτημα διαγραφής πρέπει να αξιολογείται ώστε να επιτυγχάνεται ισορροπία μεταξύ αφενός των θεμελιωδών δικαιωμάτων της προστασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και του σεβασμού της ιδιωτικής ζωής του υποκειμένου των δεδομένων και, αφετέρου, των έννομων συμφερόντων των χρηστών του Διαδικτύου, των μηχανών αναζήτησης, των μέσων μαζικής ενημέρωσης. Στις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής υπάρχει μία νομική αντίληψη σύμφωνα με την οποία δεν παρέχεται προστασία του δικαιώματος στη λήθη, στην περίπτωση των μέσων μαζικής ενημέρωσης και του Τύπου, που απολαμβάνουν του δικαιώματος να δημοσιοποιούν στο κοινό πληροφορίες που είναι νόμιμα διαθέσιμες¹⁴².

¹⁴¹Άρθρο 17 GDPR.

¹⁴²Γγγλεζάκης Ι. , Το δικαίωμα στη λήθη: Ένα νέο ψηφιακό δικαίωμα για τον Κυβερνοχώρο, LAWSPOT, 2018

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Η΄

Δημοσιοποίηση Δεδομένων στο Διαδίκτυο

I. Ελληνική Νομολογία

Η απόφαση ΜΠρΘεσ 16790/2009 (Ασφαλιστικά μέτρα)

Η υπ’ αριθμ. 16790/2009 απόφαση του Μονομελούς Πρωτοδικείου Θεσσαλονίκης αναφέρεται στην περίπτωση ανάρτησης εγγράφων που περιέχουν προσωπικά δεδομένα καθώς και στη δημοσίευση σχολίων με δυσφημιστικό χαρακτήρα σε ιστότοπο κοινωνικής δικτύωσης και πιο συγκεκριμένα στο Facebook. Η απόφαση αυτή παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον καθώς πρόκειται για την πρώτη απόφαση ελληνικού δικαστηρίου που ασχολείται με τις συνέπειες της ανάρτησης προσωπικών δεδομένων στο πλαίσιο των ιστότοπων κοινωνικής δικτύωσης¹⁴³.

Στην κρινόμενη αίτηση η αιτούσα, διδάσκουσα στο τμήμα δημοσιογραφίας και μέσων μαζικής επικοινωνίας του Πανεπιστημίου ΑΠΘ είναι υποψήφια για μια θέση μέλους του διδακτικού επιστημονικού προσωπικού, στη βαθμίδα επίκουρου καθηγητή ή λέκτορα στο γνωστικό αντικείμενο «Δημοσιογραφία: κοινωνικό και πολιτισμικό ρεπορτάζ» που έχει προκηρυχθεί στο ίδιο τμήμα. Αναφέρει λοιπόν στην αίτησή της ότι ο καθ’ ου, χωρίς την άδειά της, ανήρτησε στο διαδίκτυο έγγραφα που αφορούν την εργασία της και την επαγγελματική της εξέλιξη, τα οποία μετά από δικό του αίτημα, του είχε παραδώσει η ίδια προς ενημέρωσή του. Παράλληλα ο καθ’ ου χρησιμοποίησε τα εν λόγω έγγραφα σε προηγούμενες αναρτήσεις του με συκοφαντικό περιεχόμενο για την αιτούσα με σκοπό να την πλήξει επαγγελματικά καθώς ο ίδιος είναι συνυποψήφιος της για την προκηρυχθείσα θέση μέλους του διδακτικού επιστημονικού προσωπικού του τμήματος δημοσιογραφίας και μέσων μαζικής επικοινωνίας του ΑΠΘ. Επειδή με τις ανωτέρω ενέργειές του προσέβαλε και την προσωπικότητά της η αιτούσα ζήτησε να ληφθούν ασφαλιστικά μέτρα προκειμένου να ρυθμιστεί προσωρινά η κατάσταση και πιο συγκεκριμένα να απαγορευθεί προσωρινώς στον καθ’ ου η χρήση κάθε δεδομένου προσωπικού χαρακτήρα που του χορηγήθηκε από την αιτούσα και κυρίως η περαιτέρω διάθεση του μέσω αναρτήσεων σε ιστοσελίδες του διαδικτύου ή μέσω αποστολής ομαδικών μηνυμάτων ηλεκτρονικού ταχυδρομείου καθώς επίκειται άμεσος κίνδυνος να αναρτήσει και να δημοσιεύσει περαιτέρω και άλλα έγγραφα που έχει στην κατοχή του.

Το Δικαστήριο κρίνοντας κατά τη διαδικασία των ασφαλιστικών μέτρων απαγόρευσε προσωρινά στον καθ’ ου τη χρήση εγγράφων που αφορούσαν την αιτούσα και ιδίως τη διάθεση των εγγράφων αυτών μέσω αναρτήσεων σε ιστότοπους του Διαδικτύου ή μέσω αποστολής μηνυμάτων ηλεκτρονικού ταχυδρομείου. Το Δικαστήριο κατέληξε σε αυτήν την απόφαση λαμβάνοντας υπόψη τον κίνδυνο ενδεχόμενης προσβολής της προσωπικότητας και της υπόληψης της αιτούσας από τις αναρτήσεις εγγράφων που την αφορούσαν και είχαν συκοφαντικό περιεχόμενο.

¹⁴³ΜΠρΘεσ 16790/2009 (Ασφαλιστικά μέτρα) [Ανάρτηση στο facebook εγγράφων με προσωπικά δεδομένα και δυσφημιστικών σχολίων](σημ. Λ. Μήτρου), ΔΙΜΕΕ 2009,400

Αξίζει να σημειωθεί ότι μπορεί η χρήση των ιστότοπων κοινωνικής δικτύωσης να συνίσταται στην ανταλλαγή πληροφοριών και δεδομένων μεταξύ ενός γνωστού κύκλου αποδεκτών (φίλοι) ωστόσο δεν είναι λίγες οι φορές όπου η δημοσίευση μίας πληροφορίας μπορεί να έχει επιπτώσεις σε τρίτα πρόσωπα, μη φίλους και μη χρήστες. Η δημοσίευση πληροφοριών ή φωτογραφιών που αφορούν και πρόσωπα εκτός του χρήστη ενέχει την πιθανότητα προσβολής δικαιωμάτων τους καθώς πολλές φορές δεν έχει δοθεί η απαραίτητη συγκατάθεση των χρηστών για τη δημοσιοποίηση των δεδομένων τους. Παράλληλα ενδέχεται μία ανάρτηση πληροφοριών σε ένα μέσο κοινωνικής δικτύωσης όπως στην προκειμένη περίπτωση στο facebook να περιλαμβάνει και περιεχόμενο προσβλητικό και δυσφημιστικό περιεχόμενο¹⁴⁴.

Το Δικαστήριο στην απόφαση αυτή φαίνεται να αντιμετωπίζει τον καθ' ου ως υπεύθυνο επεξεργασίας με τις αντίστοιχες υποχρεώσεις καθώς είναι προφανές ότι τόσο η ανάρτηση πληροφοριών για τρίτο πρόσωπο σε ιστότοπο κοινωνικής δικτύωσης¹⁴⁵ όσο και η αποστολή μηνυμάτων μέσω ηλεκτρονικού ταχυδρομείου σε μεγάλο αριθμό παραληπτών δεν μπορούν να θεωρηθούν ως πράξεις που συνιστούν επεξεργασία που πραγματοποιείται για σκοπούς αποκλειστικά προσωπικούς ή οικιακούς (άρθρο 3 παρ. 2 Ν 2472/1997), και άρα εκφεύγουν της εφαρμογής των σχετικών διατάξεων.

Η λειτουργία και οι εφαρμογές του διαδικτύου προκαλούν αλλαγές και στην έννοια της δημοσιότητας. Δύο είναι τα βασικά χαρακτηριστικά της διαδικτυακής δημοσιότητας: το πρώτο έχει σχέση με τη διαθεσιμότητα και προσβασιμότητα της πληροφορίας ενώ το δεύτερο αναφέρεται στη διατήρηση της πληροφορίας που δημοσιεύεται στο διαδίκτυο.

Ειδικότερα η προσβολή της ιδιωτικότητας μπορεί να επέλθει όχι μόνο με την δημοσίευση των προσωπικών δεδομένων του ατόμου αλλά και με τη δυνατότητα πρόσβασης σε μία πληροφορία που έχει αναρτηθεί στο διαδίκτυο. Η απόφαση αναφέρεται και στην επίδραση των μηχανών αναζήτησης στην αύξηση της προσβασιμότητας μιας πληροφορίας. Είναι γεγονός ότι οι μηχανές αναζήτησης όπως για παράδειγμα το Google ή το Yahoo κωδικοποιούν το περιεχόμενο εκατομμυρίων ιστοσελίδων και καθιστούν τις πληροφορίες αυτές -με τη χρήση μίας λέξης κλειδί-προσιτές σε κάθε χρήστη. Μέσω των μηχανών αναζήτησης γίνονται προσβάσιμες και πληροφορίες που δημοσιεύονται στους ιστότοπους των κοινωνικών δικτύων.

Γίνεται αντιληπτό ότι η διαδικτυακή δημοσιότητα δεν έχει μόνο ποσοτική διάσταση αλλά κυρίως ποιοτική. Οι μηχανές αναζήτησης μέσω της λειτουργίας του συνδυάζουν και καθιστούν προσβάσιμο πλήθος πληροφοριών και προσωπικών δεδομένων και με τον τρόπο αυτό μπορεί να γίνει συνδυασμός συγκεκριμένων πληροφοριών με την ταυτότητα ενός προσώπου.

Μία άλλη σημαντική παράμετρος αφορά τη διατήρηση της πληροφορίας και το δικαίωμα της λήθης (right to be forgotten) στο διαδίκτυο. Σύμφωνα με το άρθρο 17 του Κανονισμού κάθε υποκείμενο δεδομένων μπορεί να απαιτήσει υπό προϋποθέσεις την παύση επεξεργασίας και

¹⁴⁴ ΜΠρΘεσ 16790/2009 (Ασφαλιστικά μέτρα) [Ανάρτηση στο facebook εγγράφων με προσωπικά δεδομένα και δυσφημιστικών σχολίων](σημ. Α. Μήτρου), ΔΙΜΕΕ 2009,400 με περαιτέρω αναφορά στην υπόθεση Applause Store Productions Ltd and Anor v. Raphael που έκρινε το 2008 βρετανικό Δικαστήριο: Ο Raphael δημιούργησε ένα πλαστό προφίλ για τον υποτιθέμενο «στενό φίλο», M. Firsh που περιείχε προσωπικές πληροφορίες (συμπεριλαμβανομένων πληροφοριών για τις κοινωνικές σχέσεις του, τις σεξουαλικές προτιμήσεις του, τις πολιτικές και θρησκευτικές πεποιθήσεις του) καθώς και δυσφημιστικό υλικό. Το Δικαστήριο έκρινε ότι ο Raphael θα έπρεπε να καταβάλει το ποσό των £ 22.000 για δυσφήμιση και προσβολή της ιδιωτικότητας.

¹⁴⁵Βλ. σχετικά την απόφαση Bodil – Lindquist του ΔΕΚ.

οριστική διαγραφή των δεδομένων που το αφορούν, κατά τρόπον ώστε να μην καθίστανται πλέον προσβάσιμα από οποιονδήποτε. Στο Διαδίκτυο υπάρχει όμως πραγματική «λήθη»¹⁴⁶; Όταν τα δεδομένα έχουν αναρτηθεί έστω και μία φορά ακόμη και εάν έχουν διαγραφεί από την πρωτότυπη-αρχική σελίδα παραμένουν στο διαδίκτυο καθώς είτε η πληροφορία μπορεί να έχει αναρτηθεί-δημοσιευθεί περαιτέρω σε άλλες σελίδες είτε να έχει αποθηκευτεί σε «κρυφή» μνήμη είτε να έχει αρχειοθετηθεί. Το Internet Archive¹⁴⁷ είναι ένας μη κερδοσκοπικός οργανισμός που θέτει ως στόχο τη δημιουργία μιας ελεύθερης ηλεκτρονικής βιβλιοθήκης στο διαδίκτυο. Ιδρύθηκε το 1996 και η έδρα του βρίσκεται στο Σαν Φρανσίσκο των ΗΠΑ. Είναι μία πλατφόρμα με σκοπό την αρχειοθέτηση ιστοσελίδων και το 2005 στράφηκε και σε υπηρεσίες ψηφιακής βιβλιοθήκης. Στα εγχειρήματα που συντηρεί περιλαμβάνεται και αρχείο, στο οποίο αποθηκεύονται σελίδες του διαδικτύου περιοδικά κατά τη διαχρονική τους παρουσία. Ο χρήστης είναι δυνατόν να αναζητήσει σελίδες μέσω της μηχανής οπισθοδρόμησης (Wayback Machine). Πέραν των δικτυακών σελίδων στον συγκεκριμένο δικτυακό τόπο βρίσκονται αποθηκευμένα ηχητικά αρχεία, video αρχεία, εκπαιδευτικό υλικό και άλλα⁴⁰. Σήμερα, το Internet Archive φιλοξενεί περισσότερες από 588 δισεκατομμύρια ιστοσελίδες, καθώς και 28 εκατομμύρια βιβλία και κείμενα, 14 εκατομμύρια ηχητικά αρχεία και 580.000 τίτλους λογισμικού, καθιστώντας μας μία από τις μεγαλύτερες ψηφιακές βιβλιοθήκες στον κόσμο.

Έντονο προβληματισμό προκαλεί το γεγονός ότι στο διαδίκτυο βρίσκονται αναρτημένες πληροφορίες οι οποίες ανατρέχουν σε προγενέστερο χρόνο συχνά χωρίς να έχουν επικαιροποιηθεί ή εμπλουτιστεί με νέα στοιχεία και αυτό οδηγεί συχνά σε λανθασμένα συμπεράσματα. Σε πολλές περιπτώσεις, οι πληροφορίες που αφορούν ιδίως σε ποινικές διώξεις ή καταδίκες, αποτυπώνονται σε δημοσιεύματα δημοσιογραφικών ιστοτόπων, ιστοσελίδων ή ιστολογίων ως ειδήσεις της επικαιρότητας συνοδευόμενες μάλιστα από αντίστοιχο φωτογραφικό υλικό. Ωστόσο, συχνά οι ποινικές διώξεις καταρρίπτονται και οι τυχόν καταδίκες αναιρούνται από τα δευτεροβάθμια δικαστήρια ή τον Αρειο Πάγο, δίχως όμως η είδηση αυτή να αποτυπώνεται εξίσου από τους οργανισμούς ειδήσεων, με αποτέλεσμα η πρώτη είδηση της ποινικής έρευνας, δίωξης ή καταδίκης να παραμένει αυτούσια στο Διαδίκτυο επί μακρόν, στιγματίζοντας έτσι το φυσικό πρόσωπο και προκαλώντας βλάβη στην προσωπικότητά του, αφού οι πληροφορίες που περιέχονται στο αρχικό δημοσίευμα δεν είναι πλέον ακριβείς, κατάλληλες ή ανάλογες σε σχέση με τον σκοπό για τον οποίο συλλέχθηκαν, δηλαδή την ενημέρωση της κοινής γνώμης. Επίσης σοβαρά ζητήματα ανακύπτουν από το γεγονός ότι παλαιότερα στοιχεία μπορούν να αναζητηθούν μόνο μέσω μηχανών αναζήτησης και όχι μέσω των ιστοσελίδων στις οποίες είχε γίνει η αρχική δημοσίευση με αποτέλεσμα να καθίσταται ιδιαίτερα δυσχερής η διόρθωση, επικαιροποίηση ή απόσυρση ενός κειμένου.

Η απόφαση ΜΠρΑθ 890/2018

Ο ενάγων, ο οποίος διατηρούσε φαρμακείο στη Θεσσαλονίκη, πρόεβη το Μάιο του 2015 στη ρίψη -με πλαστικό δοχείο νερού, προκειμένου να απομακρύνει σκύλο, ο οποίος κοιμόταν κοντά στην είσοδο του φαρμακείου του. Στην ίδια ενέργεια πρόεβη και η σύζυγος του ενάγοντος σε άλλη χρονική στιγμή. Η κατά τα ανωτέρω ενέργεια αμφοτέρων βιντεοσκοπήθηκε εν αγνοία τους

¹⁴⁶Βλ. την έκθεση του International Working Group on Data Protection in Telecommunications, ό.π.

¹⁴⁷Internet Archive: Digital Library of Free & Borrowable Books ...<https://archive.org>

και χωρίς την συγκατάθεσή τους από το γείτονα αυτών, ο οποίος διατηρεί κατάσταση υγειονομικού ενδιαφέροντος. Περαιτέρω, εκείνος (ο γείτονας) προέβη σε προσωρινή ανάρτηση, την οποία στην συνέχεια διέγραψε, του κατά τα ανωτέρω βιντεοσκοπημένου από τον ίδιο υλικού στον προσωπικό του λογαριασμό στο Facebook. Όμως το ως άνω βίντεο εξακολουθούσε να βρίσκεται -μέσω της διαδικασίας ηλεκτρονικής αναζήτησης- στη διάθεση οιαδήποτε χρήστη του διαδικτύου (λ.χ. στο διαδικτυακό τόπο YouTube, κλπ). Επίσης ο ίδιος ως άνω απέστειλε το εν λόγω βίντεο, συνοδευόμενο μεταξύ άλλων από τα στοιχεία του ενάγοντος, στον προσωπικό λογαριασμό στο Facebook Προέδρου φιλοζωϊκού σωματίου, η οποία, ακολούθως, προέβη στην καταγγελία της πράξης στις αρμόδιες αρχές, με αποτέλεσμα να ασκηθεί σε βάρος τόσο του ενάγοντος όσο και της συζύγου του, ποινική δίωξη για παράβαση των συνδυασμένων διατάξεων των άρθρων 16 παρ. α και 20 παρ. 2 του Ν 4039/2012, όπως ισχύει η παρ. 2 μετά την αντικατάστασή της με τη διάταξη του άρθρου 46 παρ. 11 Ν 4235/2014, πράξεις για τις οποίες εκδόθηκε η υπ' αριθμόν 54/9.01.2017 αθωωτική απόφαση του Β' Τριμελούς Πλημμελειοδικείου Θεσσαλονίκης, καθόσον δεν αποδείχθηκε η εκ μέρους αμφοτέρων κακή και βάνανυση μεταχείριση του εν λόγω σκύλου. Όμως παρά την αθωωτική απόφαση το επίμαχο βίντεο εξακολουθούσε και εξακολουθεί να κυκλοφορεί στο διαδίκτυο, με αποτέλεσμα ο εναγόμενος, ο οποίος, αφού παρακολούθησε το βιντεοσκοπηθέν υλικό και εν γνώσει της ως άνω αθωωτικής κρίσης, προέβη οκτώ μήνες μετά τη δημοσίευση της οαπόφασης, στην ανάρτηση του επίδικου βίντεο στο δικό του δημόσιο λογαριασμό στο Facebook συνοδεύοντας αυτήν μεταξύ άλλων και με προσβλητικά της τιμής και υπόληψης του ενάγοντος σχόλια.

Στην εν λόγω απόφαση επιδικάστηκε χρηματική αποζημίωση για παράνομη επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και προσβολή της προσωπικότητας λόγω ανάρτησης σε προσωπική σελίδα στο γνωστό μέσο κοινωνικής δικτύωσης «Facebook»

Το Δικαστήριο έκρινε ότι ο εναγόμενος προέβη σε παράνομη επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα καθώς δεν υπήρχει η απαραίτητη συγκατάθεσης του ενάγοντος. Εφαρμόζεται έτσι η διάταξη του άρθρου 23 του Νόμου 2472/1997 και ο εναγόμενος αντιμετωπίζεται ως υπεύθυνος επεξεργασίας. Από τις διατάξεις του άρθρου 23 σε συνδυασμό με τις αναλόγως εφαρμοζόμενες διατάξεις των άρθρων 57, 59, 299 και 932 ΑΚ, συνάγεται ότι σε περίπτωση που ο υπεύθυνος επεξεργασίας προκαλέσει ηθική βλάβη στο υποκείμενο των δεδομένων, η ευθύνη του πρώτου για χρηματική ικανοποίηση του τελευταίου είναι νόθος αντικειμενική και προϋποθέτει α) συμπεριφορά (πράξη ή παράλειψη) που παραβιάζει τις διατάξεις του Ν 2472/1997 β) ηθική βλάβη, γ) αιτιώδη σύνδεσμο μεταξύ της συμπεριφοράς και της ηθικής βλάβης και δ) υπαιτιότητα, ήτοι γνώση ή υπαίτια άγνοια αφενός των περιστατικών που συνιστούν την παράβαση και αφετέρου της πιθανότητας να επέλθει ηθική βλάβη¹⁴⁸.

Απόφαση ΕφΔωδ 224/2020 (Τριμελές)

Στην υπ' αριθ. 224/2020 απόφαση του Τριμελούς Εφετείου Δωδεκανήσου ο εφεσίβλητος ο οποίος τυγχάνει αρχιτέκτων-πολιτικός μηχανικός άσκησε αγωγή κατά του εκκαλούντος (εναγομένου στον πρώτο βαθμό) στην οποία ανέφερε ότι ο τελευταίος μέσω του λογαριασμού

¹⁴⁸ΔΙΤΕ 2018, ΜΠρΑθ 890/2018 (Τμήμα Εργατικών Διαφορών) [Προσβολή προσωπικότητας. Ηθική βλάβη από παράνομη επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα] (σημ. Α. Βενέρης),436

που διατηρεί στον μέσο κοινωνικής δικτύωσης Facebook προέβη σε δημοσίευση του κειμένου «Αναζητείται το παρακάτω άτομο, έχει εξαφανιστεί και αναζητείται από τον Δεκέμβριο του 2013. Σύμφωνα με απόφαση του ειρηνοδικείου Ρόδου για πολιτικά χρέη και για τον παρολίγο θανάσιμο τραυματισμό συμπολίτη μας σε εργατικό ατύχημα. Ονομάζεται ... και είναι κάτοικος ... Παρακαλείται όποιος έχει αντιληφθεί οτιδήποτε για το παρακάτω άτομο να επικοινωνήσει στο ... Δίδεται μεγάλη αμοιβή» συνοδευόμενο από φωτογραφία του ενάγοντος. Παράλληλα ο εκκαλών (εναγόμενος στον πρώτο βαθμό) πάλι μέσω του λογαριασμού του στο Facebook σχολίασε δημόσια σε σχετικό δημοσίευμα εφημερίδας για με το οποίο προέβη σε κάποιους χαρακτηρισμούς που αφορούσαν στον ενάγοντα.

Δυνάμει προγενέστερης δικαστικής απόφασης ο εκκαλών υποχρεώθηκε να καταβάλει στον εφεσίβλητο το ποσό των 80.000 ευρώ ως χρηματική ικανοποίηση λόγω ηθικής βλάβης εξαιτίας ενός εργατικού ατυχήματος. Με την ίδια απόφαση απαγγέλθηκε σε βάρος του το μέτρο της προσωπικής κράτησης ως μέσο αναγκαστικής εκτέλεσης της. Στην συνέχεια ακολούθησε έκδοση καταδικαστικής απόφασης καταβολής χρηματικού ποσού στο πλαίσιο άλλης δίκης σε βάρος του ενάγοντος υπέρ του εναγομένου-εφεσιβλήτου. Μετά την ερημοδικία του εναγομένου σε πρώτο βαθμό ο τελευταίος άσκησε έφεση επί της οποίας εκδόθηκε η εν λόγω απόφαση. Με την απόφαση αυτή κρίθηκε ότι κάποιοι χαρακτηρισμοί στους οποίους προέβη ο εκκαλών μέσω αναρτήσεων στο Facebook συνιστούσαν προσβολή της προσωπικότητας του εφεσιβλήτου - αρχικού ενάγοντος και συνεπώς έβρισκε εφαρμογή το άρθρο 57 ΑΚ. Όμως ως προς το σκέλος της αξίωσης χρηματικής ικανοποίησης λόγω ηθικής βλάβης του ενάγοντος εξ αιτίας των συγκεκριμένων δημοσιεύσεων στο πλαίσιο προστασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα κρίθηκε νόμω αβάσιμη η αγωγή καθώς σύμφωνα με το διατακτικό της απόφασης «από τα πραγματικά περιστατικά που αναφέρονται στην αγωγή δεν προκύπτει δραστηριότητα του πρώτου εναγομένου η οποία να επεκτείνεται πέραν της προσωπικής και οικιακής χρήσης».

Εύλογα δημιουργούνται προβληματισμοί για την έννοια της επεξεργασίας του προσωπικού ή οικιακού σκοπού. Στην συγκεκριμένη περίπτωση προσωπικά δεδομένα του ενάγοντος όπως το ονοματεπώνυμο του, η φωτογραφία του, η αναφορά σε στοιχεία προηγούμενων δικαστικών διενέξεων όπου έλαβε μέρος, δημοσιεύτηκαν σε έναν ιστότοπο κοινωνικής δικτύωσης όπως το facebook. Το ερώτημα που τίθεται είναι αν η δημοσιοποίηση και η επεξεργασία αυτή των δεδομένων μπορεί να θεωρηθεί ότι λαμβάνει χώρα για προσωπικό ή οικιακό σκοπό - με συνέπεια να μην τυγχάνει εφαρμογής η νομοθεσία περί προστασίας δεδομένων, ή η επεξεργασία που έλαβε χώρα εκφεύγει του προστατευτικού πεδίου της εξαίρεσης που αφορά δραστηριότητα αποκλειστικά προσωπική/οικιακή.

Ποια είναι τα όρια της εξαίρεσης εφαρμογής του ΓΚΠΔ λόγω προσωπικής ή οικιακής δραστηριότητας; Η υπό σχολιασμό απόφαση του Εφετείου Δωδεκανήσου θέτει το ζήτημα της εφαρμογής ή μη της νομοθεσίας για την προστασία των προσωπικών δεδομένων όταν λαμβάνει χώρα επεξεργασία μέσω αναρτήσεων στον ιστότοπο κοινωνικής δικτύωσης Facebook. Η απόφαση αυτή δημιουργεί προβληματισμό σχετικά με τα όρια της εξαίρεσης λόγω προσωπικής ή οικιακής δραστηριότητας. Η λειτουργία των μέσων κοινωνικής δικτύωσης περιλαμβάνει μεν την επιλογή ενός δημόσιου προφίλ (public) του χρήστη, δηλαδή οι δημοσιεύσεις απευθύνονται σε απροσδιόριστο και ευρύ κύκλο προσώπων και συνεπώς μπορούν να αναδημοσιεύονται ελεύθερα αλλά και στην επιλογή ενός ιδιωτικού προφίλ (private) όπου πρόσβαση στις

δημοσιεύσεις έχουν μόνο οι επαφές/ του χρήστη, μπορούν εύκολα να διαδοθούν σε τρίτους οι εν λόγω δημοσιεύσεις¹⁴⁹.

Πρέπει λοιπόν να αξιολογείται αν η δημοσίευση σε ιστότοπο κοινωνικής δικτύωσης η οποία περιλαμβάνει επεξεργασία προσωπικών δεδομένων τρίτων συνιστά αυτόματα και προσωπική/οικιακή δραστηριότητα. Κυρίως όταν αυτή η δημοσίευση έχει ως αποδέκτες απεριόριστο αριθμό ατόμων. Το διαδίκτυο πρέπει να χαρακτηρίζεται από την ελευθερία στην έκφραση αλλά απαιτείται προσεκτική στάθμιση στην περίπτωση δημοσιεύσεων και ειδικότερα δημοσίων όταν περιέχονται προσωπικά δεδομένα τρίτων.

Αποφάσεις της ΑΠΔΠΧ για τη δημοσιοποίηση στο Διαδίκτυο

Το θέμα της δημοσιοποίησης δεδομένων στο διαδίκτυο έχει απασχολήσει συχνά την Αρχή Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα. Μέσα από τις σχετικές αποφάσεις που αφορούν τη δημοσιοποίηση στο Διαδίκτυο η Αρχή αποφαινεται για τα ζητήματα που τίθενται ενώπιόν της. Ειδικότερα στην απόφαση 27/2007 που αφορά στη δημοσιοποίηση πρακτικών εκλογής και εξέλιξης μελών ΔΕΠ στο Διαδίκτυο η Αρχή αναφέρει ότι «ιδιαίτερα η δημοσίευση στο Διαδίκτυο διαφέρει ποσοτικά αλλά και ποιοτικά της δημοσίευσης σε ιδιαίτερο τόμο που προβλέπεται στο άρθρο 6 κεφάλαιο Δ (ΣΤ) παρ. 8 του Ν 2083/1993 καθότι εκ της φύσεώς του το Διαδίκτυο επιτρέπει την πρόσβαση στα προσωπικά δεδομένα των υποψηφίων και μελών ΔΕΠ σε απεριόριστο και απροσδιόριστο αριθμό ενδιαφερομένων οπουδήποτε και αν βρίσκονται αυτοί, στην Ελλάδα ή στο εξωτερικό, και σ' οποιαδήποτε χρονική στιγμή». Η Αρχή εκτιμά ότι η αυξημένη δημοσιότητα «υπερακοντίζει το σκοπό έκδοσης του ιδιαίτερου τόμου» για τη δημοσιοποίηση των πρακτικών σε ιδιαίτερο τόμο «και επομένως δεν είναι αναγκαία για την επίτευξή του»¹⁵⁰.

Για το ζήτημα της δημοσίευσης στο Διαδίκτυο των πορισμάτων αξιολόγησης ερευνητή από Ινστιτούτο στο οποίο εργαζόταν, η Αρχή έκρινε με την Απόφαση 38/2001 ότι «η διάδοση μέσω του Διαδικτύου δεν είναι απολύτως αναγκαία και προσκρούει στην αρχή της αναλογικότητας γιατί στη στάθμιση των συμφερόντων υπερισχύει η προστασία της προσωπικότητας και των προσωπικών δεδομένων του υποκειμένου»¹⁵¹.

Στην περίπτωση της δημοσίευσης των πρακτικών για κάθε διαδικασία πρόσληψης και προαγωγής στο δημόσιο και τον ιδιωτικό τομέα το σκεπτικό της Αρχής ήταν αντίστοιχο. Με την Απόφαση 56/2003 όπου έκρινε ότι «σκοπός των διαδικασιών πρόσληψης και προαγωγής στις εργασιακές σχέσεις γενικότερα είναι η ανεύρεση του υποψηφίου με τα περισσότερα τυπικά και ουσιαστικά προσόντα για την κατάληψη της θέσης και όχι η δημοσιοποίηση των προσόντων σε απεριόριστο αριθμό αποδεκτών ασχέτων με τις διαδικασίες»¹⁵².

Αντίθετα στην απόφαση 15/2021 η Αρχή έκρινε ότι είναι νόμιμη η δημοσιοποίηση των στοιχείων του προσώπου που αποστέλλει καταγγελία σε ενημερωτική ιστοσελίδα. Η ΑΠΔΠΧ

¹⁴⁹ΕφΔωδ 224/2020 (Τριμελής) [Επεξεργασία προσωπικών δεδομένων. Αναρτήσεις στο FACEBOOK] (παρ. Ε. Μαργαρίτης), ΔΙΤΕ 2021,333.

¹⁵⁰Απόφαση ΑΠΔΠΧ 27/2007

¹⁵¹Απόφαση ΑΠΔΠΧ 38/2001

¹⁵²Απόφαση ΑΠΔΠΧ 56/2003

στάθμισε το δικαίωμα στην προστασία προσωπικών δεδομένων έναντι του δικαιώματος του κοινού στην πληροφόρηση. Όπως αναφέρει χαρακτηριστικά «η καταγγέλλουσα απευθύνθηκε για την καταγγελία της στο δημοσιογραφικό site και έδωσε τη συγκατάθεσή της για τη δημοσιοποίηση των στοιχείων της στο σχετικό ρεπορτάζ ενώ είχε ενημερωθεί σχετικά. Η ανάρτηση του ονόματος της καταγγέλλουσας στο άρθρο της ιστοσελίδας, δηλαδή η δημοσιοποίηση των στοιχείων της δημοσιογραφικής έρευνας με προσωπικά δεδομένα, ήταν απολύτως αναγκαία για την ενημέρωση του κοινού ως προς το γεγονός της καταγγελίας. Η αφαίρεση του πλήρους ονόματος της καταγγέλλουσας από το άρθρο της ιστοσελίδας, μετά από μεταγενέστερη άσκηση δικαιώματός της, είναι σύμφωνη από την αρχή της αναγκαιότητας και αναλογικότητας, αρχές που πρέπει να διέπουν την επεξεργασία προσωπικών δεδομένων»¹⁵³.

Σε μία άλλη περίπτωση η Αρχή εξέτασε προσφυγή πολίτη σύμφωνα με την οποία ο Δήμαρχος του δήμου κατοικίας του δημοσίευσε στην προσωπική του ιστοσελίδα στο Facebook την πληροφορία ότι ο προσφεύγων εισπράττει σύνταξη αναπηρίας. Ο δήμαρχος ισχυρίστηκε προς την Αρχή ότι προέβη στην ανάρτηση μετά από την άσκηση δριμείας κριτικής εκ μέρους του προσφεύγοντος για κακοδιαχείριση των οικονομικών του δήμου, η δε πληροφορία που ανήρτησε στην ιστοσελίδα του ήταν γνωστή στην τοπική κοινωνία. Εξάλλου, το πραγματικό στοιχείο της συνταξιοδοτήσεώς του λόγω αναπηρίας και όχι γήρατος δεν προσδίδει στο σχόλιο του την έννοια της παραβίασεως των προσωπικών δεδομένων, καθόσον δεν αναγράφει επιμέρους στοιχεία της συνταξιοδοτήσεώς του που έχουν σχέση με τα στοιχεία του σχετικού φακέλου, τον χρόνο χορηγήσεως, τα ποσοστά, τη διάρκεια, το ποσό και τα λοιπά προσδιοριστικά στοιχεία που θεμελιώνουν το δικαίωμά του και κατά συνέπεια δεν παραβίασε προσωπικά δεδομένα του καταγγέλλοντος. Τέλος, ανέφερε ότι έχει διαγράψει τη σχετική ανάρτηση. Όπως αναφέρεται στην με αριθμό 17/2016 απόφαση που εξέδωσε η Αρχή, η πληροφορία αναφορικά με την είσπραξη συντάξεως αναπηρίας εντάσσεται στην κατηγορία των ευαίσθητων προσωπικών δεδομένων. Ακολούθως, ενόψει των τεχνικών μεθόδων που ακολουθούνται στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, η καταχώριση και δημοσίευση/διάδοση των δεδομένων αυτών από τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης συνιστά επεξεργασία εν μέρει αυτοματοποιημένη. Η Αρχή εξέτασε στη συνέχεια αν συντρέχει η εξαίρεση της οικιακής ή προσωπικής χρήσης, λαμβάνοντας υπόψη ότι ο ν. 2472/1997 δεν επιβάλλει τις υποχρεώσεις ενός υπευθύνου επεξεργασίας δεδομένων σε ένα άτομο που επεξεργάζεται δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα στο πλαίσιο καθαρά προσωπικής ή οικιακής χρήσης. Αν και στις περισσότερες περιπτώσεις υπηρεσιών κοινωνικής δικτύωσης θεωρείται ότι οι χρήστες είναι υποκείμενα των δεδομένων, σε κάποιες περιπτώσεις, οι δραστηριότητες του χρήστη μιας υπηρεσίας κοινωνικής δικτύωσης μπορεί να μην διέπονται από την εξαίρεση λόγω οικιακής χρήσης και ο χρήστης ενδέχεται να θεωρηθεί ότι επωμίζεται κάποιες από τις ευθύνες του υπευθύνου επεξεργασίας δεδομένων, για παράδειγμα, αν ο χρήστης μιας υπηρεσίας κοινωνικής δικτύωσης ενεργεί εκ μέρους μιας εταιρείας ή ενός οργανισμού ή χρησιμοποιεί την εν λόγω υπηρεσία κυρίως ως πλατφόρμα για την επιδίωξη διαφημιστικών, πολιτικών ή φιλανθρωπικών στόχων, ή αν ένας χρήστης λάβει συνειδητή απόφαση να επεκτείνει την πρόσβαση στα στοιχεία του πέραν των «φίλων» της επιλογής του (βλ. Γνώμη 5/2009 της Ομάδας Εργασίας του Άρθρου 29). Εξάλλου, σύμφωνα με το ΔΕΚ στις αποφάσεις Bodil Linqvist και Satakunnan Markkinapörssi και Satamedia, η εξαίρεση της οικιακής χρήσης πρέπει να ερμηνευθεί ως αφορώσα αποκλειστικά τις δραστηριότητες, οι οποίες εντάσσονται στο πλαίσιο της ιδιωτικής ή οικογενειακής ζωής, πράγμα

¹⁵³ Απόφαση ΑΠΔΠΧ 15/2021

το οποίο προδήλως δεν ισχύει για την περίπτωση της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, η οποία συνίσταται στη δημοσίευσή τους στο διαδίκτυο, με συνέπεια να αποκτά πρόσβαση στα δεδομένα αυτά απροσδιόριστος αριθμός προσώπων. Ως εκ τούτου, όταν η ανακοίνωση των συλλεγομένων δεδομένων γίνεται σε απροσδιόριστο αριθμό ατόμων δεν λαμβάνει χώρα η εξαίρεση της οικιακής χρήσης. Εν προκειμένω διαπιστώθηκε ότι η ιστοσελίδα του Δημάρχου αριθμεί άνω των 1.000 φίλων και είναι δημόσια και προσβάσιμη σε όλους τους χρήστες του Facebook. Συνεπώς, σύμφωνα με αυτά που εκτίθενται ανωτέρω, ο Δήμαρχος καθίσταται υπεύθυνος επεξεργασίας και έχει όλες τις υποχρεώσεις του υπευθύνου επεξεργασίας, όπως προβλέπονται στο ν. 2472/1997 για νόμιμη και θεμιτή επεξεργασία. Κρίνοντας περαιτέρω ότι η ανάρτηση στην εν λόγω ιστοσελίδα πληροφορίας σχετικά με ευαίσθητα προσωπικά δεδομένα του προσφεύγοντος χωρίς τη συγκατάθεσή του και χωρίς να συντρέχει κάποια από τις νομιμοποιητικές βάσεις του άρθρου 7 παρ. 2 του ν. 2472/1997 συνιστά παράνομη επεξεργασία, η Αρχή, με την απόφαση 17/2016, επέβαλε στον εν λόγω Δήμαρχο την κύρωση της αυστηρής προειδοποίησης με αποκλειστική προθεσμία πέντε ημερών από τη λήψη της αποφάσεως να διαγράψει κάθε σχετική αναφορά από την ιστοσελίδα του στο Facebook και να μην επαναλάβει οποιαδήποτε ανάλογη ενέργεια στο μέλλον¹⁵⁴.

II. Νομολογία ΕΔΔΑ- Δημοσίευση Προσωπικών Δεδομένων

Peck κατά Ηνωμένου Βασιλείου

28 Ιανουαρίου 2003

Η υπόθεση αυτή αφορούσε στη δημοσίευση στα μέσα μαζικής ενημέρωσης ενός βίντεο που μαγνητοσκοπήθηκε σε ένα δρόμο από μία κάμερα κλειστού κυκλώματος παρακολούθησης (CCTV), η οποία είχε εγκατασταθεί από το τοπικό συμβούλιο. Το βίντεο αυτό έδειχνε τον αιτούντα να κόβει τους καρπούς του. Το Δικαστήριο έκρινε ότι η δημοσίευση του βίντεο από το Δημοτικό Συμβούλιο δεν είχε συνοδευτεί από επαρκή προστατευτικά μέτρα και αποτελούσε δυσανάλογη και αδικαιολόγητη επέμβαση στο δικαίωμα του αιτούντα στην ιδιωτική ζωή, κατά παράβαση του άρθρου 8 της ΕΣΔΑ. Συγκεκριμένα, έκρινε ότι, στην προκειμένη περίπτωση, δεν υπήρχαν επαρκείς ή σχετικοί λόγοι, οι οποίοι θα μπορούσαν να αιτιολογήσουν την άμεση δημοσίευση από το Συμβούλιο στο κοινό εικόνων από το βίντεο, χωρίς προηγουμένως το Συμβούλιο να έχει λάβει τη συγκατάθεση του αιτούντα ή να αποκρύψει την ταυτότητά του, ή που θα μπορούσαν να αιτιολογήσουν τη δημοσίευση στα μέσα μαζικής ενημέρωσης χωρίς το Συμβούλιο να λάβει μέτρα για να διασφαλίσει όσο το δυνατόν περισσότερο ότι η απόκρυψη της ταυτότητας θα γινόταν από τα μέσα. Ο σκοπός της αποτροπής εγκλημάτων και οι δημοσιεύσεις απαιτούσαν ιδιαίτερη επίβλεψη και προσοχή σε αυτά τα σημεία στην προκειμένη περίπτωση. Το Δικαστήριο επίσης έκρινε ότι υπήρξε παραβίαση του άρθρου 13 (δικαίωμα στην αποτελεσματική δικαστική προσφυγή) σε συνδυασμό με το άρθρο 8, θεωρώντας ότι ο αιτών δε διέθετε αποτελεσματικά μέσα δικαστικής προστασίας σχετικά με την παραβίαση του δικαιώματός του στην ιδιωτική ζωή¹⁵⁵.

¹⁵⁴ Απόφαση Αρχής 17/2016

¹⁵⁵ Προσφυγή 44647/1998 ΕΔΔΑ

Copland κατά Ηνωμένου Βασιλείου

3 Απριλίου 2007

Η αιτούσα εργαζόταν στο Κολέγιο Carmarthenshire, ένα θεσμικό όργανο, το οποίο διοικούνταν από το Κράτος. Το 1995 έγινε η προσωπική βοηθός του Διευθυντή του Κολεγίου και έπρεπε να συνεργάζεται στενά με το νεοπροσληφθέντα Αναπληρωτή Διευθυντή. Ενώπιον του Δικαστηρίου, διαμαρτυρήθηκε ότι, κατά την απασχόλησή της στο Κολέγιο, το τηλέφωνο, η ηλεκτρονική της αλληλογραφία και η χρήση του Διαδικτύου από αυτήν ελεγχόταν κατόπιν εντολών του Αναπληρωτή Διευθυντή. Το Δικαστήριο έκρινε ότι υπήρχε παραβίαση του άρθρου 8 της ΕΣΔΑ. Υπενθύμισε ότι, σύμφωνα με τη νομολογία του, οι τηλεφωνικές κλήσεις από επαγγελματικούς χώρους καλύπτονται προφανώς από τις έννοιες της «προσωπικής ζωής» και της «επικοινωνίας». Λογική συνέπεια αυτού ήταν και η παρόμοια προστασία της ηλεκτρονικής αλληλογραφίας, η οποία λάμβανε χώρα στο χώρο εργασίας, καθώς και πληροφορίες που προέκυπταν από την παρακολούθηση της προσωπικής χρήσης του Διαδικτύου. Σε ό,τι αφορούσε την αιτούσα, δεν είχε λάβει καμία προειδοποίηση ότι οι κλήσεις της θα παρακολουθούνταν και συνεπώς είχε μία εύλογη προσδοκία ότι οι κλήσεις που γίνονταν από το τηλέφωνο της εργασίας της είχαν έναν ιδιωτικό χαρακτήρα. Την ίδια προσδοκία είχε και για την ηλεκτρονική της αλληλογραφία και τη χρήση του Διαδικτύου. Το Δικαστήριο επίσης σημείωσε ότι το γεγονός ότι τα δεδομένα μπορεί να είχαν συλλεχθεί νόμιμα από το Κολέγιο, με τη μορφή τηλεφωνικών λογαριασμών, δε συνεπαγόταν τη μη ύπαρξη επέμβασης. Επίσης, δεν ήταν σχετικό το γεγονός ότι τα δεδομένα δεν είχαν δημοσιευτεί σε τρίτους ή χρησιμοποιηθεί εναντίον της αιτούσας σε πειθαρχική ή άλλη διαδικασία. Το Δικαστήριο συνεπώς έκρινε ότι η συλλογή και αποθήκευση προσωπικών πληροφοριών, οι οποίες σχετίζονταν με τη χρήση του τηλεφώνου, της ηλεκτρονικής αλληλογραφίας και του Διαδικτύου από την αιτούσα, χωρίς η τελευταία να το γνωρίζει, συνεπαγόταν επέμβαση στο δικαίωμά της στο σεβασμό της προσωπικής ζωής και των επικοινωνιών της. Στη συγκεκριμένη υπόθεση, το Δικαστήριο άφησε μεν ανοιχτό το ερώτημα αν ο έλεγχος της χρήσης του τηλεφώνου, της ηλεκτρονικής αλληλογραφίας και του Διαδικτύου από έναν εργαζόμενο στο χώρο εργασίας του μπορεί να θεωρηθεί «απαραίτητος σε μία δημοκρατική κοινωνία» σε συγκεκριμένες περιπτώσεις για την εκπλήρωση ενός νόμιμου σκοπού, κατέληξε δε, ότι, υπό την απουσία εθνικής νομοθεσίας, η οποία να ρυθμίζει τον έλεγχο, κατά τον κρίσιμο χρόνο της υπόθεσης, η επέμβαση δεν ήταν «σύμφωνη με το νόμο». Τέλος, λαμβάνοντας υπόψη του την απόφασή του σχετικά με το άρθρο 8 της Σύμβασης, το Δικαστήριο δεν έκρινε αναγκαίο να εξετάσει την καταγγελία της αιτούσας σχετικά με το άρθρο 13 (δικαίωμα στη δικαστική προσφυγή) της ΕΣΔΑ¹⁵⁶.

K.U. κατά Φινλανδίας

2 Δεκεμβρίου 2008

Η υπόθεση αυτή αφορούσε σε μία διαφήμιση σεξουαλικής φύσης σχετικά με ένα 12χρονο αγόρι σε μία ιστοσελίδα για διαδικτυακά ραντεβού. Σύμφωνα με την ισχύουσα φινλανδική νομοθεσία κατά τον κρίσιμο χρόνο, η αστυνομία και τα δικαστήρια δεν μπορούσαν να ζητήσουν από τον πάροχο του Διαδικτύου να ταυτοποιήσει το πρόσωπο που είχε δημοσιεύσει τη διαφήμιση. Συγκεκριμένα, ο πάροχος του Διαδικτύου αρνήθηκε να ταυτοποιήσει τον υπεύθυνο, ισχυριζόμενος ότι κάτι τέτοιο αποτελούσε παραβίαση του απορρήτου. Το Δικαστήριο έκρινε ότι υπήρχε παραβίαση του άρθρου 8 (δικαίωμα στο σεβασμό της προσωπικής και οικογενειακής

¹⁵⁶ Copland κατά Ηνωμένου Βασιλείου, προσφυγή αριθ. 62617/00,ΕΔΔΑ

ζωής) της ΕΣΔΑ. Θεώρησε ότι η δημοσίευση της διαφήμισης ήταν ποινικά κολάσιμη πράξη, η οποία καθιστούσε έναν ανήλικο στόχο για παιδεραστές. Η νομοθεσία θα έπρεπε να παρέχει ένα πλαίσιο το οποίο θα συμβιβάζει το απόρρητο των υπηρεσιών διαδικτύου με την αποτροπή αναταραχών ή εγκλημάτων και την προστασία των δικαιωμάτων και των ελευθεριών τρίτων – ιδίως παιδιών και άλλων ευάλωτων ατόμων¹⁵⁷.

Times Newspapers Ltd κατά Ηνωμένου Βασιλείου (αριθμός 1 και 2)

10 Μαρτίου 2009

Η αιτούσα εταιρεία, ιδιοκτήτρια και εκδότρια της εφημερίδας The Times, ισχυρίστηκε ότι η νομοθεσία του Ηνωμένου Βασιλείου, σύμφωνα με την οποία ένας νέος λόγος κίνησης της διαδικασίας για δυσφήμιση προκύπτει κάθε φορά που κάποιος αποκτά πρόσβαση σε δυσφημιστικό υλικό στο Διαδίκτυο («κανόνας για τη δημοσίευση στο Διαδίκτυο»), αποτελούσε μία μη δικαιολογημένη και δυσανάλογη απαγόρευση στο δικαίωμά της στην ελευθερία της έκφρασης. Το Δεκέμβριο του 1999 η αιτούσα εφημερίδα δημοσίευσε δύο άρθρα τα οποία πιθανώς ήταν δυσφημιστικά για έναν ιδιώτη. Και τα δύο άρθρα είχαν δημοσιευτεί στην ιστοσελίδα των Times την ίδια ημέρα κατά την οποία δημοσιεύτηκαν στην έντυπη έκδοση της εφημερίδας. Κατά τη διαδικασία περί δυσφήμισης κατά της αιτούσας εφημερίδας, απαιτούνταν να προστεθεί και στα δύο άρθρα μία ειδοποίηση στο διαδικτυακό αρχείο, η οποία να ανακοινώνει ότι υπόκεινταν σε διαδικασία για δυσφήμιση και δεν επρόκειτο να αναπαραχθούν ή να γίνει αναφορά σε αυτά χωρίς να ενημερωθεί το νομικό τμήμα της αιτούσας εταιρείας. Στην απόφαση αυτή το Δικαστήριο υπογράμμισε ότι, δεδομένου της προσβασιμότητας και της δυνατότητας να αποθηκεύσει και να επικοινωνήσει τεράστιους όγκους πληροφοριών, το Διαδίκτυο διαδραματίζει ένα σημαντικό ρόλο στην αύξηση της πρόσβασης του κοινού σε ειδήσεις και στη διευκόλυνση της διάδοσης των πληροφοριών εν γένει. Στην παρούσα υπόθεση, έκρινε ότι δεν υπήρξε παραβίαση του άρθρου 10 (ελευθερία της έκφρασης) της ΕΣΔΑ. Αφού τα αρχεία τα διαχειριζόταν η ίδια η εφημερίδα και τα εθνικά δικαστήρια δεν είχαν προτείνει την ολική αφαίρεση των άρθρων, η προϋπόθεση να προστεθεί μία κατάλληλη επισήμανση στη διαδικτυακή έκδοση δεν ήταν δυσανάλογη¹⁵⁸.

Delfi AS κατά Εσθονίας

16 Ιουνίου 2015 (Τμήμα Μείζονος Συνθέσεως)

Η υπόθεση αυτή ήταν η πρώτη στην οποία το Δικαστήριο καλούνταν να εξετάσει μία καταγγελία σχετικά με την ευθύνη για σχόλια χρηστών σε μία ειδησεογραφική διαδικτυακή πλατφόρμα. Η αιτούσα εταιρεία, η οποία διαχειριζόταν μια ειδησεογραφική πλατφόρμα για εμπορικό σκοπό, κατήγγειλε ότι είχε κριθεί υπεύθυνη από τα εθνικά δικαστήρια για τα επιθετικά σχόλια που είχαν δημοσιεύσει οι χρήστες της κάτω από ένα από τα ειδησεογραφικά της άρθρα σχετικά με μία ναυτιλιακή εταιρεία. Κατόπιν αιτήματος των δικηγόρων του ιδιοκτήτη της ναυτιλιακής εταιρείας, η αιτούσα εταιρεία αφαίρεσε τα προσβλητικά σχόλια περίπου έξι εβδομάδες μετά τη δημοσίευσή τους. Το Δικαστήριο έκρινε ότι δεν υπήρξε παραβίαση του άρθρου 10 της ΕΣΔΑ. Θεώρησε ότι η ευθύνη που απέδωσαν τα εσθονικά δικαστήρια στην αιτούσα εταιρεία αποτελούσαν ένα δικαιολογημένο και σύμφωνο με την αρχή της αναλογικότητας περιορισμό στην ελευθερία έκφρασης της πλατφόρμας, καθώς τα εν λόγω

¹⁵⁷Προσφυγή 2872/02 ΕΔΔΑ.

¹⁵⁸Προσφυγές 3002/03, 23676/03, 3002/03 και 23676/03, § 45 ΕΔΔΑ

σχόλια ήταν ακραία και είχαν δημοσιευτεί ως αντίδραση σε ένα άρθρο που δημοσιεύτηκε από την αιτούσα στην επαγγελματική της πλατφόρμα, η οποία είχε εμπορικό σκοπό. Επίσης, τα μέτρα που έλαβε η αιτούσα για να αφαιρέσει τα προσβλητικά σχόλια χωρίς καθυστέρηση μετά τη δημοσίευσή τους δεν ήταν επαρκή. Τέλος, το πρόστιμο των 320 ευρώ δεν ήταν με κανένα τρόπο υπερβολικό για την αιτούσα, η οποία ήταν διαχειρίστρια μίας από τις μεγαλύτερες ειδησεογραφικές πλατφόρμες στην Εσθονία¹⁵⁹.

Pihl κατά Σουηδίας

7 Φεβρουαρίου 2017

Ένα δυσφημιστικό σχόλιο είχε δημοσιευτεί ανώνυμα σε ένα blog κατά του αιτούντα. Ο τελευταίος έκανε αγωγή ενώπιον των πολιτικών δικαστηρίων κατά της μικρής μη κερδοσκοπικής οργάνωσης, η οποία διαχειριζόταν το blog, ισχυριζόμενος ότι πρέπει να καταστεί υπεύθυνη για το σχόλιο αυτό από κάποιον τρίτο. Η αγωγή απορρίφθηκε από τα σουηδικά δικαστήρια και τον Υπουργό Δικαιοσύνης. Ο αιτών κατήγγειλε ότι, μην καθιστώντας την οργάνωση υπεύθυνη, οι αρχές δεν είχαν σεβαστεί τη φήμη του και είχαν παραβιάσει το δικαίωμά του για σεβασμό της προσωπικής του ζωής. Το Δικαστήριο απέρριψε την αίτηση ως απαράδεκτη λόγω πρόδηλης αβασιμότητας. Σημείωσε ιδίως ότι σε τέτοιες περιπτώσεις, πρέπει να υπάρξει στάθμιση ανάμεσα στο δικαίωμα ενός ιδιώτη για σεβασμό της προσωπικής του ζωής και στο δικαίωμα στην ελευθερία της έκφρασης που απολάμβανε ένας ιδιώτης ή μία ομάδα η οποία διαχειριζόταν μία διαδικτυακή πλατφόρμα. Υπό τις περιστάσεις της υπόθεσης, το Δικαστήριο έκρινε ότι οι εθνικές αρχές είχαν σταθμίσει ορθά κατά την άρνηση τους να καταστήσουν την οργάνωση υπεύθυνη για το ανώνυμο σχόλιο. Συγκεκριμένα, αυτό συνέβαινε επειδή παρότι το σχόλιο ήταν προσβλητικό, δεν ισοδυναμούσε με λόγο μίσους ή παρότρυνση σε βία. Επίσης, είχε δημοσιευτεί σε ένα μικρό blog, το οποίο διαχειριζόταν μία μικρή μη κερδοσκοπική οργάνωση και είχε διαγραφεί την αμέσως επόμενη ημέρα από την καταγγελία του αιτούντα. Τέλος, είχε υπάρξει στο blog για μόλις εννέα ημέρες¹⁶⁰.

Satakunnan Markkinapörssi Oy and Satamedia Oy κατά Φινλανδίας

27 Ιουνίου 2017 (Τμήμα Μείζονος Συνθέσεως)

Μετά τη δημοσίευση των προσωπικών φορολογικών στοιχείων 1,2 εκατομμυρίων ανθρώπων από δύο εταιρείες, οι εθνικές αρχές έκριναν ότι αυτή η μαζική δημοσίευση προσωπικών δεδομένων ήταν παράνομη σύμφωνα με τους νόμους για την προστασία των προσωπικών δεδομένων και απαγόρευσαν τις μαζικές δημοσιεύσεις για το μέλλον. Οι εταιρείες διαμαρτυρήθηκαν ότι η απαγόρευση παραβίαζε την ελευθερία έκφρασής τους. Το Τμήμα Μείζονος Συνθέσεως έκρινε, με δεκαεπτά υπέρ και δύο κατά, ότι δεν υπήρξε παραβίαση του άρθρου 10 της ΕΣΔΑ (ελευθερία της έκφρασης). Σημείωσε ότι η απαγόρευση αποτελούσε επέμβαση στην ελευθερία έκφρασης των εταιρειών. Παρόλαυτα, δεν παραβίαζε το άρθρο 10 γιατί ήταν σύμφωνη με το νόμο, επεδίωκε το νόμιμο σκοπό της προστασίας της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής των ατόμων και στάθμιζε ορθά μεταξύ του δικαιώματος στην ιδιωτική ζωή και στην ελευθερία της έκφρασης. Στην περίπτωση αυτή, το Τμήμα Μείζονος Συνθέσεως συμφώνησε με το συμπέρασμα των εθνικών δικαστηρίων ότι η μαζική συλλογή και η

¹⁵⁹ Προσφυγή 64569/2009 ΕΔΔΑ.

¹⁶⁰ Προσφυγή 74742/2014 ΕΔΔΑ.

εκτεταμένη διάδοση φορολογικών δεδομένων δεν συνεισέφερε σε έναν υγιή δημόσιο διάλογο και είχε απλώς δημοσιογραφικούς σκοπούς¹⁶¹.

Bărbulescu κατά Ρουμανίας

5 Σεπτεμβρίου 2017 (Τμήμα Μείζονος Συνθέσεως)

Αυτή η υπόθεση αφορούσε στην απόφαση μίας ιδιωτικής εταιρείας να απολύσει έναν υπάλληλο – τον αιτούντα- κατόπιν παρακολούθησης των ηλεκτρονικών του επικοινωνιών και εκτίμησης των περιεχομένων τους. Ο αιτών ισχυρίστηκε ότι η απόφαση του εργοδότη του βασίστηκε σε παραβίαση της προσωπικής του ζωής και ότι τα εθνικά δικαστήρια είχαν αποτύχει να προστατεύσουν το δικαίωμά του στο σεβασμό της ιδιωτικής ζωής και της επικοινωνίας του. Το Τμήμα Μείζονος Συνθέσεως αποφάσισε, με έντεκα ψήφους υπέρ και έξι κατά, ότι υπήρξε παραβίαση του άρθρου 8 της ΕΣΔΑ. Έκρινε ότι οι Ρουμάνικες αρχές δεν είχαν προστατεύσει προσηκόντως το δικαίωμα του αιτούντος στο σεβασμό της προσωπικής ζωής και της επικοινωνίας του. Είχαν συνεπώς αποτύχει να εξασφαλίσουν μία δίκαιη ισορροπία μεταξύ των διακυβευόμενων συμφερόντων. Συγκεκριμένα, τα εθνικά δικαστήρια είχαν αποτύχει να αποφασίσουν αν ο αιτών είχε λάβει προηγούμενη ειδοποίηση από τον εργοδότη του σχετικά με την πιθανότητα παρακολούθησης των επικοινωνιών του. Επίσης, δεν είχαν λάβει υπόψη τους το γεγονός ότι δεν είχε ενημερωθεί σχετικά με τη φύση ή την έκταση της παρακολούθησης ή για το βαθμό παραβίασης της προσωπικής του ζωής και επικοινωνίας. Ακόμη, τα εθνικά δικαστήρια είχαν αποτύχει να εκθέσουν, πρώτον, τους ακριβείς λόγους, οι οποίοι δικαιολογούσαν την εισαγωγή μέτρων παρακολούθησης, δεύτερον, αν ο εργοδότης μπορούσε να χρησιμοποιήσει μέτρα τα οποία θα παραβίαζαν σε μικρότερο βαθμό την προσωπική ζωή και την επικοινωνία του αιτούντος και, τρίτον, αν οι επικοινωνίες του μπορούσαν να ελεγχθούν εν αγνοία του¹⁶²

L.B. κατά Ουγγαρίας

12 Ιανουαρίου 2021

Στις 27 Ιανουαρίου 2016, η Εθνική Φορολογική και Τελωνειακή Αρχή της Ουγγαρίας δημοσίευσε τα προσωπικά στοιχεία του αιτούντος σε έναν κατάλογο φορολογουμένων στον ιστότοπό της, όπως προβλέπεται από τη σχετική νομοθεσία για τα άτομα των οποίων οι ληξιπρόθεσμες οφειλές στην εφορία ξεπερνούν τα 10 εκατομμύρια ουγγρικά φιορίνια (περίπου 28.000 ευρώ). Οι πληροφορίες που δημοσιεύθηκαν περιελάμβαναν το όνομα του αιτούντος, τη διεύθυνση κατοικίας, τον αριθμό φορολογικού μητρώου και το ποσό του μη καταβληθέντος φόρου που οφείλει. Στη συνέχεια ένα διαδικτυακό μέσο ενημέρωσης ανήρτησε ένα διαδραστικό χάρτη με τίτλο «ο εθνικός χάρτης των οφειλετών του Δημοσίου» με όσους χρωστούσαν στον οποία η διεύθυνση κατοικίας του εμφανιζόταν με μια κόκκινη κουκκίδα. Επίσης ο προσφεύγων συγκαταλέχθηκε σε μια λίστα «μεγαλοοφειλετών του Δημοσίου για λόγους φοροδιαφυγής» στον ιστότοπο των φορολογικών αρχών.

Με βάση το άρθρο 8 (δικαίωμα σεβασμού της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής και της κατοικίας) της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, ο αιτών ισχυρίστηκε ότι δεν ήταν απαραίτητη η δημοσίευση του ονόματός του και άλλων πληροφοριών στον συγκεκριμένο κατάλογο, υποστηρίζοντας ότι ο κύριος λόγος αυτής της δημοσίευσης ήταν η δημόσια διαπόμπεισή του. Το τέταρτο τμήμα του ΕΔΔΑ έκρινε ότι δεν υπάρχει παραβίαση του

¹⁶¹ Προσφυγή C-73/07 ΕΔΔΑ.

¹⁶² Προσφυγή 61496/08 ΕΔΔΑ.

άρθρου 8. Μεταξύ άλλων, το Δικαστήριο αναφέρει ότι περισσότερο από οποιαδήποτε άλλη μορφή δημοσίευσης, η δημοσίευση μέσω μιας ιστοσελίδας που έχει οριστεί για φορολογικά θέματα εξασφάλισε ότι οι σχετικές πληροφορίες απευθύνονται σε εκείνους που έχουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον για αυτό, αποφεύγοντας ταυτόχρονα την αποκάλυψη σε όσους δεν είχαν τέτοιο ενδιαφέρον. Το Δικαστήριο θεώρησε επίσης σημαντικό ότι ο ιστότοπος της Φορολογικής Αρχής δεν παρείχε στο κοινό μέσα διαπόμψης του προσφύγοντος, όπως για παράδειγμα τη δυνατότητα ανάρτησης σχολίων κάτω από τους εν λόγω καταλόγους. Τέλος, το Δικαστήριο σημείωσε ότι υπό τις περιστάσεις της παρούσας υπόθεσης, η δημοσιοποίηση των εν λόγω πληροφοριών δεν θα μπορούσε να θεωρηθεί σοβαρή εισβολή στην προσωπική σφαίρα του αιτούντος, υποστηρίζοντας ότι δεν φαίνεται η δημοσιοποίηση των προσωπικών του δεδομένων να προκάλεσε σημαντικά μεγαλύτερη επιβάρυνση στην ιδιωτική του ζωή από ό, τι ήταν απαραίτητο για την προώθηση του νόμιμου συμφέροντος του κράτους αλλά και την προστασία των οικονομικών συμφερόντων τρίτων υπό την έννοια των εν δυνάμει επιχειρηματικών εταίρων¹⁶³.

Συμπερασματικές Παρατηρήσεις

Αναμφίβολα το Διαδίκτυο αποτελεί αναπόσπαστο μέρος της ζωής μας σήμερα, και για αυτό η προστασία της ιδιωτικής ζωής στο Διαδίκτυο έχει αναδειχθεί σε ένα ιδιαίτερα σημαντικό νομικό και μη ζήτημα. Η προστασία της ιδιωτικής ζωής δεν αρκείται πλέον στην αντίληψη ενός δικαιώματος «να μας αφήσουν ήσυχους» (Warren / Brandeis, 1890), αλλά εκφράζει περισσότερο την αυτονομία του ατόμου να αποφασίζει ποιες πληροφορίες επιθυμεί να δημοσιοποιήσει, σε ποια χρονική στιγμή και σε ποιους αποδέκτες.

Οι ιστοσελίδες κοινωνικής δικτύωσης αποτελούν μία σύγχρονη πραγματικότητα, ένα από τα σημαντικότερα τεχνολογικά φαινόμενα. Η λειτουργία τους έχει δομηθεί με σκοπό να συλλέγουν και να επεξεργάζονται δεδομένα. Κατά την επεξεργασία αυτή είναι συχνό φαινόμενο να παραβιάζεται η ιδιωτικότητα των χρηστών. Η πολιτική απορρήτου που είχε μέχρι πρότινος υιοθετηθεί από τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης αναφορικά με το ζήτημα της προστασίας των δεδομένων αποδεικνύεται ανεπαρκής.

Η αναδημοσίευση μίας ανάρτησης στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης εγείρει ζητήματα λόγω της αυξημένης διαδικτυακής προσβασιμότητας που αυτή συνεπάγεται. Κάθε πληροφορία που δημοσιεύεται στο διαδίκτυο πολύ περισσότερο όταν συνδυάζεται με τις μηχανές αναζήτησης έχει μεγάλη πολλαπλασιαστική δύναμη. Τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, τα δίκτυα διάδοσης πληροφορίας, η ταχύτητα, η έκταση και η διαιώνιση μέσω της αναδημοσίευσης που αυτά καθιστούν δυνατή, ενέχουν τον κίνδυνο της δυσαναλογίας ως προς τις επιπτώσεις που η δημοσιότητα μπορεί να επιφέρει για το υποκείμενο των δεδομένων.

Η υιοθέτηση του Κανονισμού για την Προστασία Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα έθεσε νέους όρους στο ήδη υπάρχον πλαίσιο προστασίας. Σύμφωνα με τον Κανονισμό απαραίτητη

¹⁶³ Υπόθεση 36345/16 ΕΔΔΑ

προϋπόθεση για την επεξεργασία δεδομένων αποτελεί η συναίνεση του υποκειμένου. Ο Κανονισμός αυστηροποίησε τους όρους και τις προϋποθέσεις υπό τις οποίες η λήψη της συναίνεσης του υποκειμένου θεωρείται νόμιμη και άρα έγκυρη. Η νομιμότητα της συγκατάθεσης υπόκειται σε μία σειρά προϋποθέσεων, οι οποίες θα πρέπει να πληρούνται, ώστε η επεξεργασία από τα κοινωνικά δίκτυα να είναι νόμιμη.

Ακόμη, σύμφωνα με το Κανονισμό όταν η επεξεργασία δεδομένων γίνεται στο πλαίσιο αποκλειστικά προσωπικής ή οικιακής δραστηριότητας δεν τυγχάνουν εφαρμογής οι διατάξεις του. Δηλαδή η προσωπική ή οικιακή χρήση των κοινωνικών δικτύων εκφεύγει του Κανονισμού. Ωστόσο, η Γνώμη 5/2009 της Ομάδας Εργασίας του Άρθρου 29 είχε επισημάνει ότι η ύπαρξη μεγάλου αριθμού επαφών του χρήστη μπορεί να σημαίνει ότι δεν ισχύει η εξαίρεση λόγω οικιακής χρήσεως και επομένως ότι ο χρήστης μπορεί να θεωρείται ως υπεύθυνος της επεξεργασίας δεδομένων όταν η πρόσβαση στις πληροφορίες προφίλ επεκτείνεται πέραν των επαφών της επιλογής του χρήστη, π.χ. όταν παρέχεται πρόσβαση σε ένα προφίλ σε όλους τους χρήστες της υπηρεσίας κοινωνικής δικτύωσης ή όταν τα δεδομένα παρέχουν δυνατότητα καταγραφής από τις μηχανές αναζήτησης οπότε και η πρόσβαση υπερβαίνει το προσωπικό ή το οικιακό πλαίσιο.

Είναι λοιπόν αναντίρρητη η ανάγκη λήψης νέων μέτρων ώστε να μπορεί το υποκείμενο να ορίζει το ίδιο τα δεδομένα που το αφορούν. Η λειτουργία των ιστοτόπων κοινωνικής δικτύωσης δεν δίνει τη δυνατότητα να παραμείνει μία πληροφορία εμπιστευτική. Έτσι το δίκαιο των προσωπικών δεδομένων πρέπει να συμβαδίσει με την τεχνολογία και όχι να γίνει ουραγός αυτής. Να κινηθεί στην κατεύθυνση προστασίας του χρήστη δίνοντάς του παράλληλα το δικαίωμα να αποφασίζει ο ίδιος ποια δεδομένα του θα δημοσιοποιήσει αλλά και τις συνέπειες αυτής της δημοσιοποίησης,

Στην εποχή της Κοινωνίας της Πληροφορίας μπορούμε να κάνουμε λόγο για ψηφιακά δικαιώματα του ατόμου και την αξίωση προστασίας αυτών. Πιο συγκεκριμένα το δικαίωμα του ατόμου να χρησιμοποιεί το διαδίκτυο με τρόπο που να διασφαλίζεται η προστασία της ιδιωτικής του ζωής ή το δικαίωμα του ατόμου να διαγράφει προσωπικά δεδομένα που το αφορούν αποτελούν κάποια από τα ψηφιακά δικαιώματα.

Όλα τα συμμετέχοντα μέρη στη λειτουργία του διαδικτύου-χρήστες, πάροχοι, μηχανές αναζήτησης- πρέπει να συμμορφωθούν σε νέα τεχνικά και τεχνολογικά μέτρα που θα έχουν κατεύθυνση από τη μία την προστασία του ατόμου και της προσωπικότητας του και από την άλλη την ελευθερία της έκφρασης και την πρόσβαση στην πληροφορία.

Γίνεται έτσι φανερό ότι το δίκαιο καλείται να γίνει ρυθμιστής και να εκσυγχρονιστεί στην κατεύθυνση της αποτελεσματικής προστασίας της ιδιωτικότητας.

I. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Ελληνική

- Αλεξανδροπούλου – Αιγυπτιάδου Ε, Ζητήματα από το Δίκαιο Πληροφορικής, Σάκκουλας 2002.
- Αλεξανδροπούλου - Αιγυπτιάδου Ε, Προσωπικά Δεδομένα, Νομική Βιβλιοθήκη 2016.
- Αλεξανδροπούλου - Αιγυπτιάδου Ε, Προσωπικά Δεδομένα, Σάκκουλας, 2007.
- Αρκουλή Κ., Προστασία Προσωπικών Δεδομένων στις ηλεκτρονικές επικοινωνίες, Νομική Βιβλιοθήκη, 2010.
- Βελέντζας Γ.Ε., Δίκαιο Τεχνολογίας και Καινοτομίας, ΙuS, 2008.
- Γιαννόπουλος Γ., Εισαγωγή στη Νομική Πληροφορική, Νομική Βιβλιοθήκη 2018.
- Γιαννόπουλος Γ., Η ευθύνη των παρόχων Υπηρεσιών στο Internet-- Μια πρώτη προσέγγιση της σχέσης δικαίου και νέων Τεχνολογιών, Νομική Βιβλιοθήκη 2013.
- Ιγγλεζάκης Ι., Δίκαιο της Πληροφορικής, Σάκκουλας 2018.
- Ιγγλεζάκης Ι, Ευαίσθητα προσωπικά δεδομένα, Σάκκουλας 2004.
- Ιγγλεζάκης Ι, Ευαίσθητα προσωπικά δεδομένα, Σάκκουλας 2003.
- Ιγγλεζάκης Ι., Ο Γενικός Κανονισμός Προστασίας Προσωπικών Δεδομένων Κανονισμός 2016/679 και ο εφαρμοστικός νόμος (Ν. 462/2019) , 3η έκδοση, 2020.
- Καράκωστας Ι., Δίκαιο και Internet- Νομικά Ζητήματα του Διαδικτύου, 3η έκδοση, Σάκκουλας, 2009.
- Καρύδα Μ. /Σ. Κοκολάκη, Ψηφιακά κοινωνικά δίκτυα: Ζητήματα ιδιωτικότητας και η τεχνολογική αντιμετώπισή τους σε Λ. Μήτρου/Α.Πισκοπάνη/Σ. Τάσση/Μ. Καρύδα/Σ. Κοκολάκη, Facebook, blogs και δικαιώματα, Σάκκουλας 2013.
- Κοτσαλής Λ. και Μενουδάκος Κ., Ο Γενικός Κανονισμός Προστασίας Προσωπικών Δεδομένων Κανονισμός, Νομική Βιβλιοθήκη, 2018.
- Μαρίνος Α., Το Διαδίκτυο στην εποχή της «παγκοσμιοποίησης» και στο πλαίσιο της «κοινωνίας των πολιτών», Σάκκουλας Αθήνα-Κομοτηνή 2003.
- Μήτρου Λίλιαν, Προστασία της Ιδιωτικότητας & Τεχνολογίες Πληροφορικής και Επικοινωνιών: Τεχνικά και Νομικά Θέματα, Παπασωτηρίου, 2010.
- Μήτρου Λίλιαν., Προστασία Προσωπικών Δεδομένων-ένα νέο δικαίωμα; σε Τσάτσου Δ., Βενιζέλου Ε., Κοντιάδη Ξ. (επιμ.), Το Νέο Σύνταγμα, Πρακτικά συνεδρίου για το αναθεωρημένο Σύνταγμα 1975/1986/2001, Σάκκουλας 2001, σελ. 83 επ. (87).
- Παναγοπούλου - Κουτνατζή Φ., Ο Γενικός Κανονισμός για την προστασία Δεδομένων 790/2016/ΕΕ, Εισαγωγή και Προστασία Δεδομένων, Σάκκουλας 2017.

Παναγοπούλου-Κουτνατζή Φ., Οι ιστότοποι Κοινωνικής Δικτύωσης ως Εθνική, Ευρωπαϊκή και Διεθνής Πρόκληση της Προστασίας της Ιδιωτικότητας, Σάκκουλας 2010.

Παναγοπούλου-Κουτνατζή Φ., Περί της ελευθερίας των ιστολογίων (blogs), Σάκκουλας 2010.

Τάσσης Σ., Τεχνολογία και ιδιωτικότητα, σε: Κοτσαλή Λ., Προσωπικά Δεδομένα, Νομική Βιβλιοθήκη, 2016, σελ. 327 επ. (339).

Χριστοδούλου Κ., Η δικαιοπρακτική ικανότητα του υποκειμένου προς συγκατάθεση στην επεξεργασία των δεδομένων του σε Γενικό Κανονισμό για την Προστασία των Προσωπικών Δεδομένων, Νομική Βιβλιοθήκη 2021.

Χριστοδούλου Κ., Δίκαιο Προσωπικών Δεδομένων, Νομική Βιβλιοθήκη 2020.

Χριστοδούλου Κ., Επιτομή Ηλεκτρονικού Αστικού Δικαίου, Σάκκουλας 2013.

Χριστοδούλου Κ., Προστασία της Προσωπικότητας και της συμβατικής ελευθερίας στα κοινωφελή δίκτυα, Σάκκουλας, 2007.

Χρυσόγονος Κ/Σπ. Βλαχόπουλος, Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα, Νομική Βιβλιοθήκη 2017.

2. Ξενόγλωσση

Boyd, Danah M.; Nicole B. Ellison; “Social Network Sites: Definition, History, and Scholarship Journal of Computer-Mediated Communication, vol. 13, p. 210-230, 2008.

Conseil de prud’hommes de Boulogne-Billancourt, 19 novembre 2010 και Cour d’appel de Rouen Chambre sociale, 15 novembre 2011.

Facebook Ireland Ltd. Report of Audit, 21 December 2011.

Igglezakis I., Datenschutz versus Freiheit des Informationsverkehrs? Die Regelung des grenzüberschreiten den Datenverkehrs nach internationalem, europäischen und griechischem Recht, RHDI, 2001.

Jougleux P., Ευρωπαϊκό Δίκαιο του Διαδικτύου Νομικές πτυχές του Διαδικτύου στην Ευρώπη, Σάκκουλας, 2016.

Multimedia WMAZ, Inc. v. Kubach, 443 S.E.2d 491 (Ga. Ct. App. 1994).

Recommendation CM/Rec (2012) 4 of the Committee of Ministers to member States on the protection of human rights with regard to social networking services.

Sanders v. American Brdcast. Co., 978 P.2d 67, 72 (Cal. 1999).

II. Αρθρογραφία

1. Ελληνική

Ακριβοπούλου Χ, Παρατηρήσεις στην ΜΠρΘεσ 16790/2009, ΕφημΔΔ 4/2009, 505-507.

Αλεξανδοπούλου - Αιγιαπτιάδου Ε., Νομική Διασφάλιση του απορρήτου των κινητών επικοινωνιών, ΔιΜΜΕ 2008/446, τ. 5ο , σελ. 453 επ. (459).

Ανθίμου Κ. Το δικαίωμα πληροφοριακού αυτοκαθορισμού του ατόμου ως έκφανση του δικαιώματος επί της προσωπικότητας, Κριτική Επιθεώρηση Νομικής Θεωρίας και Πράξης, τεύχος 1ο, ΚριτΕ 1998.

Αυγουστιανάκης Μιχ., Προστασία του ατόμου από την επεξεργασία προσωπικών δεδομένων, ΔτΑ 2001.

Βενέρης Α., ΜΠρΑθ 890/2018 Προσβολή προσωπικότητας. Ηθική βλάβη από παράνομη επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, ΔΙΤΕ 2018,436.

Βλαχόπουλος Σ., Ελευθερία της έκφρασης, σε: Κοτσαλής Λ. και Μενουδάκος Κ.,Ο Γενικός Κανονισμός Προστασίας Προσωπικών Δεδομένων Κανονισμός, Νομική Βιβλιοθήκη, 2018.

Βουκελάτος Γεώργιος, Το δικαίωμα στη λήθη, Καθημερινή, 2021.

Γεωργαλής Φ.-Ε. , Η ιδιωτικότητα στο Facebook μετά τον Γενικό Κανονισμό για την Προστασία Δεδομένων,ΔΙΤΕ 2020, 395.

Δελλής Γεώργιος, Για μία αποτελεσματική δημόσια προστασία των προσωπικών δεδομένων: ο «θαυμαστός καινούργιος κόσμος» του Κανονισμού (ΕΕ) 679/2016.

Η ανάπτυξη των social media μέσα στα χρόνια, Techblog, Νοέμβριος 2019.

Ιγγλεζάκης Ι, Προστασία προσωπικών δεδομένων στις υπηρεσίες κοινωνικής δικτύωσης, Συνήγορος 86/2011.

Ιγγλεζάκης Ι. , Το δικαίωμα στη λήθη: Ένα νέο ψηφιακό δικαίωμα για τον Κυβερνοχώρο, LAWSPOT, 2018.

Κανελλοπούλου - Μπότη Μ., Κοινωνικά δίκτυα και προσωπικότητα-II, ΔιΜΜΕ, 2/2012.

Καράκωστας Ι, Προστασία της ιδιωτικότητας στην Κοινωνία της Πληροφορίας, ΔιΜΕΕ 1/2004, 55.

Καράκωστας Ι, Το Δίκαιο του Internet (Νομική αντιμετώπιση του διαδικτύου), ΝοΒ 1998.

Καράκωστας Ι. , Προστασία της ιδιωτικότητας στην Κοινωνία της Πληροφορίας, ΔιΜΜΕ, 2004, σελ. 54.

Κατσάρας Ε. , Η ανάγκη αναθεώρησης της εξαίρεσης της «προσωπικής/οικιακής δραστηριότητας» από το δίκαιο προσωπικών δεδομένων, ΔΙΤΕ 2020, 245.

Μαργαρίτης Ε., ΕφΔωδ 224/2020, Επεξεργασία προσωπικών δεδομένων-Αναρτήσεις στο FACEBOOK, ΔΙΤΕ 2021, 333.

Μήτρου Λίλιαν, ΕΔΔΑ υπόθ. L.B. κατά Ουγγαρίας, Δημοσίευση στοιχείων φορολογουμένων - Δικαίωμα σεβασμού της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής, ΔΙΤΕ 2020,604

Μήτρου Λίλιαν, Η ιστορία της προστασίας των προσωπικών δεδομένων.

Μήτρου Λίλιαν, ΜΠρΘεσ 16790/2009, Ανάρτηση στο facebook εγγράφων με προσωπικά δεδομένα και δυσφημιστικών σχολίων,ΔΙΜΕΕ 2009,400.

Μήτρου Λίλιαν, Προσωπικά δεδομένα, Ιδιωτικότητα και απόρρητο, Συνήγορος του Πολίτη (επιμ.), Ιατρικό απόρρητο, 2006, σελ. 30 επ.

Μήτρου Λ., Privacy by design- Η Τεχνολογική διάσταση της προστασίας προσωπικών δεδομένων, ΔιΜΕΕ, 2013.

Μπρούμας Αντώνης, Ψηφιακά Δικαιώματα και Πληροφορικό Σύνταγμα, Law&Tech, 2012.

Παναγοπούλου - Κουτνατζή Φ., Κοινωνικά Δίκτυα και προσωπικότητα-I, ΔιΜΜΕ 2012, σελ. 190.

Παναγοπούλου-Κουτνατζή Φερενίκη, eΘέμις, Η εξέλιξη του δικαιώματος στη λήθη (περί λήθης της λήθης)/2017.

Πάντζιου Γ., Ιδιωτική ζωή και Τεχνολογίες Επικοινωνιών και Πληροφορικής, Βήμα Ιδεών, 2008.

Πισκοπάνη Α-Μ , Η προστασία της ιδιωτικότητας των χρηστών του Facebook, ΔΙΜΕΕ 2009, 350.

Σωτηρόπουλος Βασίλης, Το άρθρο 9^A του Συντάγματος 1975/1986/2001, greeklaws.com.

Τάσσης Σ., Η ιδιωτικότητα ως αντάλλαγμα για την ανάπτυξη των τεχνολογικών καινοτομιών, ΔιΜΜΕ 2014.

Χριστοδούλου Κ., Προς μια επανεξέταση της έννοιας της δικαιοπραξίας; Το παράδειγμα της συγκατάθεσης του υποκειμένου στην επεξεργασία των προσωπικών του δεδομένων του, ΔιΜΜΕ 2005, σελ. 362.

2. Ξενόγλωσση

Alexandropoulou - Aigiptiadou E., The Greek Regulatory Framework on Confidentiality and its waiver in mobile communications (after the implementation of the Directives 95/46, 2002/58 and 2006/254/E.C.), Hellenic Review of International Law, 2011.

Bottis M., Panagopoulou - Koutnatzi F., Michailaki A., Nikita M., General Data Protection Regulation: new ethical and constitutional aspects, along with new challenges to information law, *International Journal of Technology Policy and Law*, 2019 Vol.3 No.2, (187).

Boyd, Danah M.; Nicole B. Ellison; “Social Network Sites: Definition, History, and Scholarship *Journal of Computer-Mediated Communication*, vol. 13, p. 210-230, 2008.

Careerbuilder.com

Google launches 'right to be forgotten' webform for removal requests”, *theguardian*.

<https://el.wikipedia.org/wiki>.

Internet Archive: Digital Library of Free & Borrowable Books.

J. Wakefield, Politician and paedophile ask Google to ‘be forgotten’, *bbc.com*, 15 Μαΐου 2014.

Mitrou L., The commodification of the individual in the Internet Era - Informational Self-determination or self-alienation? 8th International Conference of Computer Ethics and Philosophical Enquiry, Corfu, 2009.

Warren S.D., Brandeis L.D, The right to privacy, *Harvard Law Review*, Vol. IV (5), 1890.

Westin A. F., Privacy and Freedom, *New York Law Review* 166, vol. 25, issue 1, 1968.

www.theguardian.com/uk-news/2019/mar/21/facebook-knew-of-cambridge-analytica-data-misuse-earlier-than-reported-court-filing.

Xanthoulis, Napoleon, Negotiating the EU Data Protection Reform: Reflections on the Household Exemption, 5th Conference on E-Democracy – Security, Privacy and Trust in a Digital World, Springer CCIS series, Vol. 441, 2014.